

भाग २ - (३,४,५)

- १) जोड शब्द व त्यांचे अर्थ
- २) शब्द समूहाबद्दल एक शब्द
- ३) म्हणी व त्यांचे अर्थ
- ४) शून्यात परार्थे भरली आहेत
- ५) वाक्प्रचार व त्यांचे अर्थ
- ६) विरुद्ध अर्थाचे शब्द
- ७) समान अर्थाचे शब्द
- ८) समूहदर्शक शब्द
- ९) नर-मादी-अपत्य
- १०) पंचेन्द्रियांची करामत
- ११) प्राण्यांचे राहण्याचे ठिकाण
- १२) वैशिष्ट्ये
- १३) अलंकारिक शब्दयोजना
- १४) सारवट शब्द
- १५) एकाच शब्दाचे निरनिराळे अर्थ
- १७) परंपरागत उपमा

(३) म्हणी व त्यांचे अर्थ

म्हणी व त्यांचे अर्थ

म्हणी हा आजपर्यंत होऊन गेल्या लोकांच्या संचित ज्ञानाचा कोश आहे. परंपरेने लोकांच्या बोलण्यात आलेले नीतिपर, अनुभवसिद्ध वाक्यांच्या म्हणी तयार झालेल्या आहेत. वाक्प्रचार व म्हणीनी तयार झालेली भाषा सर्वांना आवडते.

सामान्यतः म्हणींच्या मागे कथेची पार्श्वभूमी असते. म्हणी त्याचा निष्कर्ष असतो.

अति तेथे माती - कोणत्याही गोष्टीचा अतिरेक हा परिणामी दुःस्वकारक ठरतो.

अति शहाणा त्याचा बैल रिकामा - अतिशहाणा मनुष्य वारंवार फसतो.

अडला हरी (नारायण) गाढवाचे पाय धरी - बुद्धिमान माणसाला देखील एखाद्या अडचणीच्या वेळी मूर्ख माणसाची विनवणी करावी लागते.

अगअग म्हशी मला कुठे नेशी - काहीतरी पोकळ सबब सांगून आपली फजिती लपविण्याचा प्रयत्न करणे.

अति रागा भीक मागा - कोणीही अतिराग करू नये, त्याने मनुष्य भिकेला लागतो.

अंधरूण पाहून पाय पसरवे - ऐपतीच्या मानाने स्वर्च करावा.

असतील शिते तर जमतील भूते - एखाद्या माणसाकडून फायदा होणार असेल तर लोक त्याच्याभोवती जमतात.

असंगाशी संग आणि प्राणाशी गाठ - अयोग्य माणसाशी संगत केल्याने जिवाला धोका असतो.

अन्नछत्री जेवणे, वर मिरपूड मागणे - दुसऱ्याकडून आवश्यक ती धर्मार्थ मदत घेऊन सुद्धा आणखीन काही गोष्टींची मागणी करायची.

अंतकाळापेक्षा मध्यान्हकाळ कठीण - मरणाच्या वेदनापेक्षा भुकेच्या वेदना अधिक दुःस्वदायक असतात.

अती स्वाणे मसणात जाणे - स्वाण्यापिण्यात अतिरेक झाल्यास परिणाम वाईट होतो.

अन्नाचा मारलेला साली पाही, तलवारीचा मारलेला वर पाही - सोम्यपणामुळे मनुष्य नरम होतो, उद्धटपणामुळे तो आपला शत्रू बनतो.

असेल तेव्हा दिवाळी, नसेल तेव्हा शिमगा - अनुकूलता असेल तेव्हा चैन करणे, विपत्तीचे दिवस आले की रडणे.

अर्धी टाकून सगळीला धावू नये - संबंध वस्तू मिळविण्याचा प्रयत्न करीत असता हाती असलेली अर्धी वस्तू टाकून देणे मूर्खपणाचे होय.

अर्धी दान महापुण्य - संकटात सापडलेल्या माणसाला मदत केल्याने मोठे पुण्य लागते.

अर्ध्या वचनात असणे - आज्ञा होईल केव्हा व ती मी पाळीन केव्हा अशा उत्सुकतेने शब्द झेलणे.

अडली गाय फटके स्वाय - संकटात सापडलेल्या माणसाला अपमान सहन करावा लागतो.

अंगापेक्षा बोंगा जड कुठे चालला सोंगा ? - स्वऱ्या गोष्टी पेक्षा दिस्वारूपाचा जास्त.

अर्ध्या हळकुंडाने पिवळे होणे - थोडीशी संपत्ती किंवा गुण प्राप्त झाल्याने गर्व होणे.

अस्मान ठेंगणे होणे - (स्वर्ग दोन बोटे उरणे) गर्व होणे, ताठ्याचा कळस होणे.

आधी पोटोबा मग विठोबा (आधी प्रपंच मग परमार्थ) - आगोदर पोटपूजा मग देवपूजा, आधी स्वार्थ मग परमार्थ.

आपलेच दात, आपलेच ओठ - आपल्याच माणसानी केलेल्या चुकांमुळे निर्माण झालेली अडचणीची परिस्थिती.

आकारे रंगती चेष्टा - मनुष्याच्या बाह्य स्वरूपावरून तो कोणती कृती करील हे व्यक्त होते.

आधी बुद्धी जाते मग लक्ष्मी (भांडवल) जाते - बुद्धी नष्ट झाली की धनाचा ही नाश होतो.

आंधळा मागतो एक डोळा देव देतो दोन - अपेक्षा धरावी त्याहून जास्त लाभ होणे.

आडात नाही तर पोहऱ्यात कोतून येणार ? - न्याय बुद्धीच नाही, तर न्याय कसा मिळेल?

आपली पाठ आपणास दिसत नाही - स्वतःचे दोष दुसऱ्यानी दाखविल्यावर कळतात (किंवा) आपल्या मागून केलेली स्तुती किंवा निंदा आपल्याला सांगितल्या शिवाय कळत नाही.

आपला हात जगन्नाथ - आपली इच्छा पूर्ण करण्याचे सामर्थ्य आपल्या अंगी असता, काही कमी पडत नाही.

आई जेवू घालीना, बाप भीक मागू देईना - दोन्ही कडून अडचण.

आजा मेला, नातू झाला - घरातील एक माणूस कमी झाले तर दुसरीकडे एक वाढले एकूण सारखेच.

आत्याबाईला मिशा असल्या तर काका म्हटले असते - अशक्य गोष्टी बदल चिकित्सा करणे योग्य नसते.

आपले नाक कापून दुसऱ्याला अपशकुन - दुसऱ्याचे वाईट व्हावे म्हणून अगोदर स्वतःचे नुकसान करून घेणे.

आयत्या बिळात नागोबा - एखाद्याने स्वतःसाठी चांगली गोष्ट संपादन करावी आणि दुसऱ्याने त्याचा आयता फायदा घ्यावा.

आईजीच्या जिवावर बाईजी उदार - दुसऱ्यांच्या पैशावर स्वतः चैन करणे.

आपापाचा माल गपापा - श्रम न करता मिळालेला पैसा निष्काळजीपणाने स्वर्च करणे.

आधीच उल्हास त्यात फाल्गुन मास - आधीच एखाद्या गोष्टीची हौस आणि त्यात इतरांचे उत्तेजन.

आंधळे दळते कुत्रे पीठ स्वाते - काम करणार एकजण, पण फायदा उठवणार दुसराच.

आधणातले रडतात आणि सुपातले हसतात - दुसऱ्याच्या दुःखाला हसणारे लोक त्याच दुःखाचे धनी होतात.

आपल्या कानी सात बाळ्या - एखाद्या कृत्यात आपले अंग नाही म्हणून अज्ञान दाखविणे.

आपण हसे लोका, शेंबूड आपल्या नाका - ज्या दोषाबद्दल आपण दुसऱ्यांना हसतो, तोच दोष आपल्या अंगी असणे.

आले अंगावर घेतले शिंगावर - आयते मिळते त्याचा फायदा करून घेणे.

आपला तो बाळ्या (बाब्या) दुसऱ्याचे ते कारटे - स्वतः संबंधी जी उदार बुद्धी असते ती दुसऱ्यांच्या बाबतीत न ठेवण्याची वृत्ती.

आंधळ्या बहिन्याशी गाठ - परस्परंना मदत करण्यास असमर्थ असणाऱ्यांची गाठ.

आधीच तारे त्यात शिरले वारे - स्वतःच्या हौसेत दुसऱ्यांच्या उत्तेजनाची भर पडणे.

आगीतून निघून फोपाट्यात पडणे - लहानशा संकटातून निघून मोठ्या संकटात सापडणे.

आठ पुरभय्ये नऊ चौके (व्यक्ति तितक्या प्रकृती) - एकमेकांशी जमवून घेऊ न शकणाऱ्यांनी एकत्र येणे.

आभाळास ठिगळ कोठवर लावणार ? फार मोठ्या संकटात सापडल्यावर बाहेर पडणे कसे शक्य होईल ?

आकाशपाताळ एक करणे - फार मोठ्याने आरडाओरड करणे.

आगळ बुध वाणिया पाछळ बुध बामणिया - वाण्याना जशी दूरदृष्टी असते, तशी ब्राह्मणाना नसते.

आठ हात लाकूड व नऊ हात धलपी - अगदी अशक्य अशी गोष्ट सांगणे (कोणत्याही गोष्टीची अतिशयोक्ती करणे).

आंधळ्या गाईत लंगडी गाय शहाणी - अडाणी माणसात थोडासा जाणता असला तरीही तो पंडित म्हणवून घेतो.

आप करे सो काम पदरी होय सो दाम - स्वतःच्या कामावर तसेच स्वतःजवळ असलेल्या पैशावरच फक्त विसंबता येते.

आपल्या पोळीवर तूप ओढणे - दुसऱ्यांचा विचार न करता फक्त स्वतःचाच फायदा पहाणे.

आवळा देऊन कोहळा काढणे - अल्पशा मोबदल्यात दुसऱ्यापासून मोठे कार्य करून घेणे.

आयत्या पिठावर रेघोट्या ओढणे - दुसऱ्यापासून आयत्या मिळालेल्या संपत्तीवर चैन करणे.

इकडे आड तिकडे विहीर - दोन्ही बाजूनी सारख्याच अडचणीत सापडणे.

इकडचा डोंगर तिकडे करणे - काहीतरी प्रचंड उद्योग करणे.

इळा (विळा) मोडून स्त्रिळा करणे - अधिक किमतीची वस्तू थोड्याशा लाभाकरिता हातची घालवून देणे.

उघड्या डोळ्यांनी प्राण जात नाही - दुसऱ्यांचे नुकसान होत असतानाही त्याचा प्रतिकार न करता स्वस्थ बसणे माणसाच्या हातून होत नाही.

उचलली जीभ लावली टाळ्याला - बोलणे सोपे असते, पण करणे कठीण, शक्याशक्यतेचा विचार न करता बोलणे.

उपट सूळ घे स्नांघावर - नसती कटकट मागे लावून घेणे.

उथळ पाण्याला स्वळस्वळाट फार - ज्ञान थोडेसे पण त्याचा गाजावाजा मात्र जास्त अस्तो.

उतावळा नवरा गुडघ्याला बाशिंग - अतिशय उतावळेपणामुळे मुर्खासारखे वागणे.

उंदराला मांजर साक्ष - हिताचे संबंध असलेले दोघेही एकमेकांचे साक्षीदार असण्याची परिस्थिती.

उस्वळात डोके घातल्यावर मुसळाला कोण भितो ? - येईल त्या संकटाला तोंड देण्याची तयारी असल्यावर कशाला कोण घाबरणार ?

उचल पत्रावळी म्हणे जेवणार किती ! - हाती घेतलेले काम सोडून भलत्याच गोष्टीची उठाठेव करणे.

उंटावरून शेळ्या हाकणे - अतिशय आळस व निष्काळजीपणा करणे.

उठता लाथ बसता बुक्की - प्रत्येक कामात एक सारस्वी शिक्षा करित राहणे.

उधारीचे पोते सव्वा हात रिते - उधार माल घेतल्याने नुकसान जास्त.

ऊन पाण्याने घरे जळत नसतात - एखाद्या सभ्य गृहस्थावर स्वोटे आरोप केल्याने त्याची बेआब्रू होत नाही.

ऊस गोड लागला म्हणून मुळासकट स्वाऊ नये - चांगल्या गोष्टीचा कधीही गैर फायदा घेऊ नये.

उडत्या पास्वराची पिसे मोजणारा - फार हुषार मनुष्य.

उंबर फोडून केंबरे काढणे - लहानशा कामाचा अभिमान धरून मोठ्या कामाचा विध्वंस करणे.

एकाने गाय मारली म्हणून दुसऱ्याने वासरू मारू नये - एकाने एक मोठी वाईट गोष्ट केली म्हणून दुसऱ्याने लहानशी का होईना ती वाईट गोष्ट करू नये. दोघे ही दोषीच.

एका हाताने टाळी वाजत नाही - घडणाऱ्या प्रत्येक गोष्टीला दोन बाजू असतात.

एका म्यानात दोन तलवारी राहत नाहीत - एकाच धंद्याची माणसे एकमेकांचा मत्सर केल्याशिवाय राहात नाहीत.

ऐकावे जनाचे, करावे मनाचे - लोकांचे मत समजून घ्यावे. पण आपल्याला योग्य वाटेल ते करावे.

एक पंथ दो काज - एकाच वाटेवरची दोन कामे एका खेपेत करणेच योग्य.

एक घाव दोन तुकडे - पटकन निकाल लावणे.

एक ना धड भाराभर विंध्या - एकाच वेळी अनेक कामे करायला घेतल्यास त्यातले एक ही काम धड होत नाही. सगळेच अपूर्ण राहते.

एका माळेचे मणी - सगळे सारखेच.

एका कानाने ऐकावे व दुसऱ्या कानाने सोडून द्यावे - एखादी गोष्ट दुसऱ्यांची ऐकावी पण ती मनावर घेऊनये किंवा तसे वर्तन ही करायला जाऊ नये.

एकदा कानफाट्या नाव पडले की पडले - लोकांमध्ये एखाद्याचे नाव वाईट झाले तर ते सुधारणे कठीण (अशक्य) असते.

एकाची जळते दाढी दुसरा त्यावर पेटवू पाहतो विडी - दुसरा संकटात सापडला असता त्याला मदत करायची सोडून थोडासा का होईना स्वतःचा फायदा होत असल्यास तो करून घेणे.

एका पायावर तयार (सिद्ध) असणे - तत्पर असणे, फार उत्कंठित होणे.

ओळखीचा चोर जीवे न सोडी - ओळखीचा शत्रू अनोळखी शत्रूपेक्षा भयंकर असतो. ज्याला मर्म माहित असते, तो घात करू शकतो.

ओ म्हणता ठो येईना - अक्षरशत्रू असणे.

कर नाही त्याला डर कशाला ? - ज्याने वाईट काम केले नाही त्याला भीती वाटण्याचे कारण नाही.

कसायाला गाय धारजिणी (धारजिण) - कठोर व दुष्ट धन्याशी नोकर गरिबीने वागतात, पण गरीब धन्याची मात्र हेळसांड करतात.

कडू कारले तुपात तळले, साखरेत घोळले, तरी कडू ते कडूच - ज्याचा स्वभाव जन्मतः वाईट असल्यास तो सुधारणे कठीण.

करील ती पूर्वदिशा - एखादा माणूस जे काही सांगतो, ते इतरानी निमूटपणे ऐकून घेणे.

करावे तसे भरावे - केलेल्या दुष्कृत्यास त्याप्रमाणात शिक्षा भोगण्यास तयार असावे.

करील ते कारण आणि बांधील ते तोरण - एखादा माणूस जे सांगतो किंवा करतो तेच स्वरे मानणे.

कधी तुपाशी, कधी उपाशी - सांसारिक स्थिती नेहमी सारखी नसते, त्यात चढउतार असतोच.

कशास नाही ठिकाणा, बुधवारचे लग्न - (कसा - पैसे ठेवण्याची छोटी पिशवी) पैशाचा बंदोबस्त व्हायच्या अगोदर लग्न ठरविणे अयोग्य. निरर्थक गोष्टी करू नयेत.

कवडी कवडी माया जोडी - काटकसरीने पैसा जमविणे.

कंरगळी सुजली म्हणून डोंगराएवढी होईल काय ? - प्रत्येक गोष्टीला काहीतरी मर्यादा असतेच की नाही ?

कामापुरता मामा व ताकापुरती आजीबाई - काम होई पर्यंतच गोड गोड बोलणे.

काळ आला होता, पण वेळ आली नव्हती - नाश होण्याची वेळ आली होती पण थोडक्यात संकट टळले.

कास्येत कळसा, गावाला वळसा - जवळ असलेल्या वस्तूचा भान नसल्याकारणाने दूरवर जाऊन शोध घेणे.

काप गेले आणि भोके रहिली - कीर्ती आणि वैभव गेले तरी त्याचा पोकळ अभिमान मात्र शिल्लक राहतो.
(काप - कानातला दागिना)

कानामागून आली आणि तिस्पट झाली - मागून येऊन सुद्धा थोड्याच दिवसात वरचढ होणे.

कान आणि डोळे यांच्यात चार बोट्यांचे अंतर - ऐकलेली गोष्ट व पाहिलेली गोष्ट यात जमीन आस्मानाचा फरक असू शकतो.

कावळ्याच्या शापाने गाय मरत नाही - वाईट माणसांच्या शापाने चांगल्या माणसांचे काही नुकसान होत नाही.

काडी चोर तो माडी चोर - लहान सहान अपराध करणाऱ्या माणसाची मोठा अपराध करायचीही प्रवृत्ती होते.

काही सोन्याचा गुण, काही सवागीचा गुण - एखादे मोठे कार्य करित असता जसे मोठ्या लोकांचे सहाय्य होते तसेच क्षुद्र लोकांचे ही सहाय्य होऊ शकते.

काट्याचा नायटा (होतो) - एखादी क्षुल्लक गोष्ट म्हणून दुर्लक्ष करू नये ती विकोपाला जाऊन भयंकर परिणाम होऊ शकतात.

काडीची सत्ता आणि लास्याची मत्ता बरोबर होत नाहीत - थोड्याशा अधिकाराने जे काम होते ते स्वूपशा पेशाने देखील होऊ शकत नाही.

काठी मारल्याने पाणी दुभंगत नाही - स्वरी मैत्री क्षुल्लक कारणाने तुटत नाही.

काळ्यापेक्षा पिठा दगड बरा - दोन्ही वस्तू पैकी एक वस्तू अधिक चांगली. (दगडापेक्षा वीट मऊ)

कुडी तशी पुडी - जसे शरीर तसा आहार.

कुत्र्याचे शेपूट नळीत घातले तरी वाकडेच (कुत्र्याचे शेपूट वाकडे) - जातीस्वभाव वाईट असला तर त्याच्यावर उपदेशाचा परिणाम होत नाही.

कुडास कान, ठेवी ध्यान (भिंतीलाही कान असतात) - भिंतीच्या आडूनही कोणी ऐकण्याची शक्यता आहे म्हणून सावधगिरीने बोलावे.

कुचेष्टे वाचून प्रतिष्ठा नाही - जगात प्रतिष्ठा मिळवायची असेल तर वाईट ऐकण्याचीही तयारी हवी, त्रास सोसल्या शिवाय मोटपणा मिळत नाही.

कुंभाराची सून कधीतरी उकिरड्यावर येईलच - एखादी गोष्ट व्हावयाची असेल तर ती आज ना उद्या होईलच.
(सत्य गोष्ट लपत नाही)

कुंभारणीच्या घरात जाईल तो किडा कुंभारीणच होतो - जर कोणी मनुष्य विरुद्ध मताच्या मंडळीत त्यांची मते स्वोडून टाकण्यासाठी गेला तर त्यांच्या आदर सत्काराने स्वतःचीच मते सोडून त्यांच्या पक्षात जाण्याची शक्यता असते.

कुन्हाडीचा दांडा गोतास काळ - आपलीच माणसे आपल्या नाशास कारणीभूत होतात.

कुंपणानेच शेत स्वाल्ले - ज्याच्या हाती एखाद्या गोष्टीचे रक्षण करण्याचे काम दिले तर त्यानेच त्याचे रक्षण करण्याचे सोडून नुकसान करणे.

कुसंतानापेक्षा निसंतान बरे - कुपुत्र असण्यापेक्षा मुळीच संतान नसलेले अधिक बरे.

केळीवर नारळी आणि घर चंद्रमौळी - अत्यंत दरिद्री अवस्था.

कोरड्या बरोबर ओले ही जळते - वाईट माणसांच्या संगतीत चांगला माणूस असला तर वाईटाच्या नाशाबरोबर त्याचाही नाश होतो.

कोंड्याचा मांडा करून स्वावा - जे आपल्याला मिळते त्यात सुस्वासमाधानाने रहावे.

कोळसा उगाळावा तितका काळाच (कोळसा किती जरी उगाळला तरी तो काळा तो काळाच) - वाईट गोष्ट नेहमी वाईटच असायची, त्यात सुधारणा अशक्य.

कोरडी आग पुरवते, ओली आग पुरवणार नाही - विस्तवाने लागलेली आग बुजविता येते, पण भुकेची आग बुजविता येत नाही.

कोठे इंद्राचा ऐरावत आणि कोठे शाम भट्टाची तट्टानी - एक अतिशय थोर व श्रीमंत, दुसरा अतिशय गरीब व क्षुद्र यांची जोडी जमणे अशक्य.

कोल्हा काकडीला राजी - क्षुद्र माणसे क्षुद्र वस्तू मिळाली तरी तेवढ्यावरच स्तुष होतात.

कोठे राजा भोज आणि कोठे गंगा तेलीण - चांगल्या वस्तू बरोबर क्षुद्र वस्तूची बरोबरी करणे अयोग्य.

कोंबडे झाकले म्हणून तांबडे फुटावयाचे रहात नाही - जी गोष्ट व्हावयाचीच आहे त्याच्यावर कोणत्याही अडथळ्याचा परिणाम होत नाही.

कोल्हांना द्राक्षे आंबट - जी गोष्ट अशक्य आहे, त्याची निंदा करणे.

कोणाची होऊ नये बायको, आणि कोणाचे होऊ नये चाकर - दुसऱ्यांच्या तंत्राने चालणाऱ्यांना स्वतंत्रता नसतेच.

कोणाचा पायपोस कोणाचे पायात नसणे - मोठा गोंधळ निर्माण होणे.

कानाला सडा लावून घेणे - एकदा झालेली चूक पुन्हा होऊ नये म्हणून स्वतःलाच शिक्षा करून घेणे.

कानावर हात ठेवणे - आपल्याला काहीच माहित नाही असा भाव व्यक्त करणे.

स्वर्गान्याचे स्वर्गते आणि कोठावळ्याचे पोट दुस्तते - दुष्ट माणसे स्वतःहून दानधर्म किंवा परोपकार करीत नाहीत पण उदार माणसाने काही चांगले करायला गेल्यास त्यांच्या कामात अडथळा आणतात.

सऱ्याला मरण नाही - स्वरी गोष्ट कधीही कोणीही लपवू शकत नाही. ती कधीतरी उघडकीस येणारच.

स्वाण तशी माती - बीजाप्रमाणे अंकुर असतो, तसेच आई वडिलाप्रमाणे त्यांची मुले असतात.

साई त्याला स्वस्ववे - जो कोणी अपराध करतो त्याला त्याची सारस्वी जाणीव होत असते व तो अस्वस्थ होतो.

साजवून अवधान आणणे - आपल्याच हाताने आपल्या जिवाला त्रास करून घेणे.

सायला काळ भुईला भार - अत्यंत निरुपयोगी मनुष्य कोणालाही नको असतो.

साऊ जाणे तो पचवू जाणे - जो कोणी वाईट कृत्य करण्यास तयार असतो तो त्याचा परिणामही भोगावयास सिद्ध असतो किंवा जो चांगले काम करण्यास हाती घेतो, तो शेवटही करतो.

साईन तर तुपाशी, नाहीतर उपाशी - एखाद्या गोष्टीबद्दल आग्रह धरणे.

साजवून स्वरुज काढणे - मिटलेली भांडणे पुन्हा उकरून काढणे.

साऊन माजावे, टाकून माजू नये - अन्न स्वाल्ले तर शरीराच्या वाढीला उपयोग होतो. पण तेच अन्न टाकले तर त्याचा नाश होतो. सत्कार्य करताना त्याचा दुरुपयोग करू नये.

स्विळ्यासाठी नाल गेला, नालासाठी घोडा गेला, घोड्यासाठी स्वार गेला, एवढा अनर्थ स्विळ्याने केला - थोड्याशा निष्फळाळणीपणामुळे भयंकर अनर्थ होऊ शकतो. क्षुल्लक गोष्टीनेही मोठे नुकसान होऊ शकते.

सोटाच्या कपाळी गोटा किंवा कुन्हाडीचा घाव - जो मनुष्य वाईट काम करतो त्याचा परिणाम त्याला भोगावाच लागतो.

सायचे दात वेगळे, दासवायचे वेगळे - मनात एक बाहेर दुसरेच रूप. (दुटप्पीपणाने वागणे.)

साळ्या घरचे वासे मोजणे - ज्याच्यावर आपण उपकार करतो, त्याने आपल्याबद्दल वाईट चिंतणे, निमकहराम होणे.

गरजवंताला अकल नसते - एखाद्या संकटात सापडलेल्या गरजवंताला दुसऱ्यांचे वाईट बोलणेही ऐकून ध्यावे लागते.

गरज सरो वैद्य मरो - गरज असे पर्यंतच एखाद्याची आठवण ठेवणे, गरज संपली की त्याला विसरणे.

गवयाचे पोर रडले तरी सुरातच रडणार - आई वडिलांचे गुण नेहमी मुलांना येतात. (अनुवंशिक संस्कार त्याच्यावर होतात)

गर्जेल तो पडेल काय? (गर्जेल तो वर्षेल काय?) - केवळ बडबड करणाऱ्या माणसाच्या हातून कोणतेही कार्य होऊ शकेल का?

गर्वाचे घर स्त्री - गर्वाचा किंवा अभिमानाचा अतिरेक केल्यास त्याचा परिणाम वाईटच होतो.

गाढवांचा गोंधळ आणि लाथांचा सुकाळ - मूर्ख माणसे एकत्र जमली की त्यांच्या हातून वाईट कृत्ये होण्याचीच शक्यता जास्त असते

गाढवाने शेत स्त्राल्याचे ना पाप ना पुण्य - दुर्जनावर उपकार केल्याने काही उपयोग होत नाही. आपलेच श्रम व्यर्थ जातात.

गाजराची पुंगी वाजली तर वाजली नाही तर मोडून स्त्राली - एखादे चांगले काम हाती घेतले तर त्याचा फायदाच होईल, तोटा नाहीच.

गाढवापुढे वाचली गीता कालचा गोंधळ बरा होता - मूर्ख माणसाचे गोंधळ घालण्यात जितके मन रमते तितके चांगल्या गोष्टी ऐकण्यात किंवा करण्यात रमत नाही.

गाढवाच्या पाठीवर साखरेची गोणी - एखाद्या गोष्टीची अनुकूलता असून उपयोग नाही, त्याचा फायदा करून घेण्याचे सामर्थ्य असावे लागते.

गाढवाला गुळाची चव काय माहीत ? - मूर्ख माणसाला चांगल्या गोष्टीचे महत्त्व कळत नाही.

गाव करी ते राव न करी - एकजुटीने महान कार्य करता येते, ते पैशांनी ही होणार नाही. (एकीची महती.)

गाड्यावर नाव, नावेवर गाडा - सर्व दिवस सारखे नसतात. गरीबाचा श्रीमंत होऊ शकतो व श्रीमंताचा गरीब.

गाव आहे तेथे महारावाडा आहेच - प्रत्येक गोष्टीत वाईटाचा भाग असतोच.

गाड्याबरोबर नळ्याला यात्रा - मोठ्यांच्या आश्रयामुळे लहानांचाही अनायासे लाभ होतो.

गांवढ्या गावात गाढवी सवाष्ण - लहान गावात क्षुद्र माणसालाही महत्त्व प्राप्त होते. चांगल्या वस्तू नसल्यास टाकवू असल्या तरी चालतात.

गाठचा एक बाहेरच्या शंभराबरोबर - जे पूर्णपणे आपल्या ताब्यात आहे ते थोडेसे असले तरी त्याची योग्यता अधिक असते.

गुळावरल्या माशा किंवा साखरेवरले मुंगळे - जोपर्यंत एखाद्याचे उत्कर्षाचे दिवस असतात तो पर्यंतच त्याच्याभोवती मित्र जमतात.

गुरुची विद्या गुरुलाच - दुसऱ्यांना फसविण्याचा प्रयत्न केल्यास स्वतः फसल्या शिवाय राहात नाही.

गूळ नाही पण गुळाची वाचा तरी असावी - गरिबाला पैशाची मदत करणे अशक्य असले तरी गोड बोलणे शक्य असावे.

गोगलगाय आणि पोटात पाय - दिसायला गरीब पण असतो कपटी. आत एक आणि बाहेर दुसरेच.

गुळाचा गणपती आणि गुळाचाच नैवेद्य - दोघे दिसायला भिन्न असले तरी वस्तुतः एकच असतात.

गोरागोमटा कपाळ करंटा - दिसण्यात सुंदर पण नशीब वाईट.

घरोघरी मातीच्या चुली - सामान्यपणे प्रत्येकाच्या घरी सारखीच परिस्थिती असते.

घर फिरले म्हणजे घराचे वासेही फिरतात - कुटुंबातील प्रमुख पुरुषावर संकट ओढवले तर त्याच्या आश्रितांचा सुद्धा त्याला साथ मिळू शकत नाही.

घघाची विद्या येते पर ददाची विद्या येत नाही - घेणे माहीत आहे पण देणे नाही.

घरचे झाले थोडे, व्याहाने धाडले घोडे - मनुष्याला स्वतःच्याच कामाचा व्याप अतोनात असताना दुसऱ्यानी आपलेही काम त्याच्यावर लादणे.

घटका पाणी पिते, घड्याळ टोले स्नाते - वेगवेगळ्या माणसांना आपापल्या कर्मानुसार सुखदुःखाचे अनुभव घ्यावे लागतात.

घर बांधून पहावे आणि लग्न करून पहावे (घर पहावे बांधून आणि लग्न पहावे करून) - घर बांधताना किंवा लग्न करताना कोणकोणती संकटे येतील व स्वर्च किती होईल हे काही सांगता येत नाही. (कोणतीही गोष्ट केल्याखेरीज त्यातील अडचणीची कल्पना येत नाही)

घराची ओज अंगण सांगते - एखाद्याच्या अंगणाची परिस्थिती पाहून त्याच्या घरातील टापटीपपणा समजतो.

घर ना दार देवळी बिऱ्हाड - घरदार, बायको, मुलेबाळे, नसलेला एकुलता एक प्राणी.

घरासारखा पाहुणा होतो, पण पाहुण्यासारखे घर होत नाही - पाहुण्याला घरच्यांच्या चालीरीती स्वीकाराव्या लागतात. घरच्यांना पाहुण्याच्या चालीरीती स्वीकाराव्या लागत नाहीत.

घर सारव तर म्हणे कोनाडे किती ? - आपल्याला दिलेले काम सोडून भलत्याच गोष्टीची विचारपूस करणे.

घुसळती पेक्षा उकळतीच्या घरी अधिक - कष्ट करून पोट भरणाऱ्या माणसांपेक्षा दुसऱ्यांना लुबाडणारी माणसेच अधिक चैन करतात

घोडा मैदान जवळ आहे - परीक्षेची वेळ जवळ आलेली आहे.

घोडे स्नाई भाडे - घोड्याच्या भाड्याचे पैसे घोड्याच्या गवतासाठी जातात, फायदा काहीच नाही. तसेच फायदा नसलेला धंदा करण्यात अर्थ नाही.

चढेल तो पडेल आणि पोहेल तो बुडेल - आपल्या उत्कर्षासाठी धडपड करीत असता कधी अपयश आले तर कमीपणा वाटण्याचे कारण नाही.

चार दिवस सासूचे आणि चार दिवस सुनेचे - प्रत्येकाला केव्हा ना केव्हातरी अनुकूल परिस्थिती प्राप्त होतेच.

चालत्या गाडीला स्पीड घालणे - व्यवस्थित चाललेल्या कामात अडथळा निर्माण करणे.

चावडीवर दरवडा - ज्याला लोकांचे संरक्षण करावयाचे आहे त्याला स्वतःचेच रक्षण करता येत नाही.

चांभाराच्या देवाला स्नेटरांची पूजा - जशास तसे या रीतीने वागावे.

चुकला फकीर मशिदीत सापडायचा - एखाद्याचे नेहमी जाण्यायेण्याचे ठिकाण.

चोराचे पाऊल चोर जाणे - (चोराची पावले चोरांस ठारूक) - चोरांची दुष्कृत्ये चोरानाच माहित असतात.

चोराच्या वाटा चोराला ठारूक - चोराचे पाऊल चोर जाणे. चोरांची कृत्ये चोरांसच माहित असतात.

चोराच्या मनात चांदणे - जो कोणी दुष्कर्म करतो त्याला ते उघडकीस येईल अशी सारखी भीती वाटत असते.

चोराच्या उलट्या बोंबा - स्वतः गुन्हा करून पुन्हा स्वतःच दुसऱ्यांच्या नावाने आरडा ओरड करणे.

चोरावर मोर - चोरापासूनच चोरी करणारा सवाई चोर.

चोराच्या हातची लंगोटी - ज्याच्याकडून काहीही मिळण्याची आशा नसते त्याच्याकडूनच काही मिळणे म्हणजे सुदैव.

चोराला सोडून संन्याशाला सुळी देणे (फाशी देणे) - स्वऱ्या अपराधी माणसाला सोडून निरपराधी माणसाला शिक्षा करणे.

छडी लागे छम्छम् विद्या येई घम्घम् - शिक्षा केल्याने मुले अभ्यास करतात अशी जुन्या लोकांची समजूत होती.

जनी जनार्दन - समाजाला जे प्रिय असते तेच परमेश्वरालाही प्रिय असते, बहुसंख्य लोकांचे म्हणणेच स्वरे मानावे.

जन्माला आला हेला, पाणी वाहता मेला - बुद्धीच नसलेल्या माणसांच्या हातून कोणतेही काम धड होऊ शकत नसल्याने त्यांचा जन्म वाया जातो.

जगी सर्व सुखी असा कोण आहे ? - आपल्याला सर्व सुखे मिळणे अशक्य, त्यामुळे जे मिळते त्यातच सामाधान मानले पाहिजे.

जळते घर भाड्याने कोण घेतो ? - जी वस्तू स्वीकारल्याने आपले नुकसान होते हे स्पष्ट दिसत असता ती कोण स्वीकारील ?

जळात (पाण्यात) राहून माशांशी वैर - ज्यांच्या सहवासात आपल्याला राहावयाचे आहे तेथे सलोख्याने राहावे, द्वेष निर्माण होईल असे काही करू नये.

जशी देणावळ तशी धुणावळ (दाम तसे काम) - पैसे जास्त दिले तर कामही चांगले होते.

जन्मा घाली तो भाकर देईच - जो आपल्याला जन्माला घालतो, तो आपल्या पालन पोषणाची जबाबदारी घेतोच.

जळत्या घराचा पोळता वासा - मोठ्या संकटात सापडलेल्या व्यक्तीकडून शक्य तेवढी मदत करून घेणे ही वृत्ती, त्याने सुद्धा त्याला दिलासा मिळतो.

जानवे घातल्याने ब्राह्मण होत नाही - बाह्योपचारांनी अंगी गूण येत नाही.

ज्याची स्वावी पोळी, त्याची वाजवावी टाळी - आपणावर जो उपकार करतो त्याच्याशी इमानदारीने वागावे, त्याच्याशी बेइमान होऊ नये.

जावे त्याच्या वंशा तेव्हा कळे - कोणत्याही गोष्टीची स्वतः अनुभव घेतल्याशिवाय त्याची पूर्ण कल्पना येत नाही.

ज्या गावाच्या बोरी त्याच गावच्या बाभळी - एकाच ठिकाणचे लोक एकमेकांना पक्के ओळखून असतात.

ज्याचे करावे बरे तो म्हणतो माझेच स्वर - भलेपणा सर्वत्र कामाला येत नाही. कोणाचे चांगले केले तर तोच आपल्यावर उलटण्याची शक्यता असते.

ज्याचे कुडे त्याचे पुढे - दुसऱ्यांचे वाईट करायला जो जातो त्याचेच वाईट होते.

ज्याचे मन त्याला ग्वाही देते - ज्याने पाप केले असेल त्याचेच मन त्याला स्वात असते.

ज्याचे पोट दुखेल तो ओवा मागेल - जो स्वतः दुःखी असतो, तोच ते दुःख नाहीसे करण्याचा प्रयत्न करतो.

ज्याच्या हाती ससा तो पारधी - एकाचे कृत्य ते दुसऱ्याच्या नावावर स्वपविणे.

जाईल तेथे हत्ती, नाही तेथे मुंगी सुद्धा जाणार नाही - काही ठिकाणी कारण नसताना अधिक स्वर्च होतो, पण काही ठिकाणी अगदी क्षुल्लक गोष्टीतही काटकसर केली जाते.

ज्याच्या मनगटात जोर तो बळी - मनगटाचे बळ पैशाच्या किंवा अधिकाराच्या बळापेक्षा श्रेष्ठ असते.

जी स्रोड बाळा ती जन्मकाळा - बाळपणी लागलेल्या सवयी जन्मभर टिकतात.

जित्याची स्रोड मेल्यावाचून जात नाही - एखाद्याला वाईट सवय लागली तर ती मरे पर्यंत जाणे अशक्य असते.

जिच्या हाती पाळण्याची दोरी, ती जगाते उद्धारी - मुलांचा सांभाळ करणारी माताच जगाचा उद्धार करू शकते.

जेनुं काम तेनु थाय बोजा करे सो गोता स्थाय - ज्याचे काम आहे ते त्यानेच केले पाहिजे, दुसऱ्याने ते काम केले तर नुकसान होण्याची शक्यता असते.

झाकली मूठ सव्वा लासाची - आपली परिस्थिती गुप्त असे पर्यंतच आपली प्रतिष्ठा राहते.

टाकीचे घाव सोसल्या विना देवपण येत नाही - कष्ट केल्याशिवाय मोठेपणा मिळत नाही.

टिटवी देसील समुद्र आटविते - अशक्य गोष्ट दीर्घ परिश्रमाने शक्य होऊ शकते. क्षुल्लक माणूस सुद्धा परिश्रम करून पराक्रमाची कामे करू शकतो.

डोळ्यात केर आणि कानात फुंकर - रोगाला अनुसरून उपाय न करता भलतेच उपाय करीत राहणे.

डोळे पापी - डोळ्याआड कितीही वाईट गोष्टी झाल्या तरी चालतात, पण डोळ्यादेखत एखादी क्षुल्लक चूक झाली तरी ती आपल्याला स्वपत नाही.

डोळा तर फुटू नये आणि काडी तर मोडू नये - आपले वर्तन प्रामाणिकपणाचे असावे, पण त्याचा गर्वही करू नये, त्याबरोबरच स्वतःला कोणापुढे वाकण्याचा प्रसंगही येऊ देऊ नये.

डोंगर पोस्वरून उंदीर काढणे - डोंगरा एवढे (स्वूप) कष्ट करून लहानसा मोबदला मिळणे.

डोंगराचे आवळे व सागराचे (समुद्राचे) मीठ (लोणचे घालताना)- दोन असंभवनीय गोष्टी सुद्धा कधी कधी घडू शकतात.

डोळ्यापुढे काजवे दिसणे - स्वूप भीती वाटणे, त्रास होणे.

डोळ्यावर कातडे ओढणे - जाणून बुजून दुर्लक्ष करणे.

ढवळ्याशेजारी पोवळा बांधला, वाण नाही पण गुण लागला - संगतीमुळे चांगल्यापेक्षा वाईट गोष्टींचा परिणाम लवकर होतो.

तळे राखी तो पाणी चाखी - ज्याच्याकडे एखादे काम सोपविले तर तो त्यातून थोडा तरी फायदा करून घेतल्या शिवाय राहत नाही.

ताटात काय नि द्रोणात काय! - एकाच हित संबंधातील माणसांचा लाभ एकच

ताटात सांडले काय आणि वाटीत सांडले काय एकच - एकाच हित संबंधातील माणसांचा लाभ एकच

तहान लागल्यावर विहीर स्वणणे - दूरदृष्टी नसणे, आयत्यावेळी कोणतीही गोष्ट होत नसते.

ताकाला जाऊन भांडे लपविणे - मनातील हेतू स्पष्ट न करता आढेवेढे घेऊन नंतर सांगणे.

ताकापुरते रामायण - आपले काम होईपर्यंतच दुसऱ्याला स्वुष करणे.

तण स्नाई धन - वरवर क्षुल्लक दिसणारी गोष्ट पुढे घातक ठरू शकते.

ता म्हणता ताकभात समजावा - थोड्याशा सांगण्यावरून सर्व गोष्टी अंदाजाने समजावून घेणे.

तापल्या तव्यावर भाकरी (पोळी) भाजून घ्यावी - संधीचा लाभ उठविणे.

ताटावरचे पाटावर, पाटावरचे ताटावर - श्रीमंताच्या बायकांचा डोल व त्यामुळे आळस.

तीथ आहे तर भट नाही, भट आहे तर तीथ नाही - दोन आवश्यक गोष्टी पैकी एक अनुकूल असल्यास दुसरी नसणे.

तुला फें तुझ्या बापाला फें - दोघांची ही पर्वा न करणे.

तुम्ही आम्ही एक, कंठाळीला मेस्व - महत्त्वाच्या गोष्टी सोडून एरव्ही सगळे सारस्वेच (एकच). (तोंड बंद केलेल्या पिशवीला मात्र हात लावायचा नाही.)

तुरुत दान महापुण्य - योग्य वेळी दानधर्म करणे किंवा देवाण घेवाण करणे केव्हाही चांगले. (तुरुत-त्वरित)

तेरड्याचा रंग तीन दिवस - एखाद्या दुष्ट माणसाने चांगुलपणा दाखवला किंवा कोणी पोकळ श्रीमंतीचा भपका दाखवला तर तो फार काळ टिकत नाही.

तेल गेले, तूप गेले, हाती राहिले धुपाटणे - स्वताःच्या मुस्वपणामुळे दोन्ही कडून नुकसान होते व हाती काहीच राहत नाही.

तो पाप देणार नाही, तर पुण्य कोतून देणार? - एखादी वाईट गोष्ट सुद्धा दुसऱ्याना न देणारा कंजूस माणूस चांगली गोष्ट कोतून देणार?

तोबाऱ्याला पुढे, लगामाला मागे - (चुकारपणा करणे), स्वाण्यात पुढे, पण कामात मागे.

तोंड धरून बुक्क्यांचा मार - स्वतःचा अपराध असूनही दुसऱ्याला विनाकरण शिक्षा करून त्यासाठी त्याला तक्रारही करू न देणे.

तोंड करी बाता, दुंगण साई लाथा - एखादा मनुष्य स्वतःचे फार कौतुक करून घेतो, पण त्याची स्वरी योग्यता मात्र लाथा स्वाण्याचीच असते.

तीर्थी गेल्या वाचून मुंडन होत नाही - काहीतरी कष्ट केल्यावाचून फळ मिळत नाही. श्रम केल्याशिवाय विद्या येत नाही.

तीळ स्वाऊन व्रत मोडणे - एखादा क्षुल्लक फायदा होणार म्हणून अयोग्य काम करणे.

तळहातास केस आले नाहीत - अजून काम करण्याची अंगात धमक असणे.

ताज्या घोड्यावरच्या गोमाशा - जोपर्यंत एखाद्याची भरभराट असते तोपर्यंतच त्याच्यापुढे स्तुती करणारेच लोक जास्त असतात.

थंबे थंबे तळे साचे - हळूहळू संचय करणे.

थोरा घरचे श्वान त्याला सर्व देती मान - मोठ्या माणसांच्या आश्रयाचा प्रभावही मोठा असतो.

दगडाचा देव होत नाही - अंगी कर्तृत्व नसल्यास मोठेपणा मिळत नाही.

दगडावरची रेघ - स्वात्रीची गोष्ट.

दगडापेक्षा वीट मऊ - निरुपाय म्हणून मोठ्या संकटापेक्षा लहान संकट कमी नुकसानीचे म्हणून स्वीकारणे.

दगडाचे नाव धोंडा आणि धोंड्याचे नाव दगड - दगड म्हणा किंवा धोंडा म्हणा एक गोष्ट स्पष्ट आहे की ती वस्तू एकच आहे, वाटाघाटी करण्याचे काही कारण नाही.

दसकी लकडी एक का बोजा - प्रत्येक माणसाने थोडातरी हातभार लावला तरी सगळ्यांच्या सहकार्याने एखादे मोठे कार्य होऊ शकते.

दगडाचे पेंव घालता स्वळस्वळ, काढता स्वळस्वळ - निरुपयोगी वस्तूसाठी त्रास करून घेणे योग्य नाही.

दृष्टीआड सृष्टी - आपल्या मागे काय चालले आहे ते दिसत नाही म्हणून दुर्लक्ष करणे.

दाम करी काम, बिबी करी सलाम - पैसा आहे तर मान आहे, पैशाने स्तूपशी कामे पार पाडता येतात.

दांड्याने पाणी तोडले म्हणून निराळे होत नाही - लोकांनी कितीही प्रयत्न केला तरी स्वरे मित्र वेगळे होऊ शकत नाहीत.

दात कोरून कोठे पोट भरत असते ? - मोठ मोठ्या व्यवहारात लहानशा काटकसरीचा कधी उपयोग होतो ?

दात आहेत तर चणे नाहीत, चणे आहेत तर दात नाहीत - एक गोष्ट अनुकूल असली तर तिचा उपयोग करून घेण्यास आवश्यक असलेली दुसरी गोष्ट नसते.

द्यावे तसे घ्यावे, करावे तसे भोगावे - आपण चांगले काम केल्यास फळ ही चांगले मिळते.

दिवस बुडाला, मजूर उडाला - दुसऱ्यांच्या कामाबद्दल कळकळ नसली म्हणजे ते काम यशस्वी होऊ शकत नाही (मनापासून काम न करणारा मनुष्य).

दिल में चंगा कथौटी में गंगा - आपले मन निर्मळ असल्यास आपल्या जवळ पवित्र गंगा असल्याप्रमाणेच होय.

दिव्यास्वाली अंधार - दिवा दुसऱ्याना उजेड देत असला तरी त्याच्यास्वाली अंधारच असतो, तसेच चांगल्या माणसात सुद्धा एखादा दोष असू शकतो.

दगडासाली हात सापडणे - अडचणीत असणे.

दाणे टाकून कोंबडे झुंजविणे - मुद्दाम स्वतःचे पैसे स्वर्च करून दुसऱ्यांचे भांडण लावून देणे.

द्राविडी प्राणायाम - सोपे असलेले काम कठीण करून करणे.

दुधाने तोंड भाजले, तो ताक सुद्धा फुंकून पितो - एकदा अद्दल घडल्यावर मनुष्य अगदी साध्या गोष्टीत सुद्धा काळजी घेतो.

दुरून डोंगर साजरे - अडचणीची गोष्ट लांबून सोपी वाटते, पण प्रत्यक्ष करायला गेल्यास त्यातील अडचणी कळून येतात.

दिल्ली तो बहुत दूर है - नसत्या गोष्टींची व्यर्थ चिंता करू नये.

दुष्काळात तेरावा महिना - संकटात सापडलेल्या माणसावर आणखीन एका संकटाची भर पडणे.

दुनिया झुकती है, झुकाने वाला चाहिए - नादी लावणारा समर्थ असला तर नादाला लागणारे स्वूप.

दुभत्या गाईच्या लाथा गोड - आपल्याला ज्याच्यापासून फायदा होतो, त्याने आपला कितीही तिरस्कार केला तरी तो मुकाट्याने सोसणे.

दुसऱ्याच्या डोळ्यात भसकिनी बोट शिरते - दुसऱ्यांच्या दोषांवर टीका करावयास मनुष्य नेहमी तयार असतो.

दुसऱ्याच्या डोळ्यातले कुसळ दिसते, पण स्वतःच्या डोळ्यातले मुसळ दिसत नाही - दुसऱ्यांची क्षुल्लक चूक असली तरी ती दिसते, पण स्वतःच्या अंगी असलेला मोठा दोष दिसत नाही.

दुधात साखर - चांगल्या गोष्टी घडलेल्या असताना आणखीन चांगल्या गोष्टीची भर पडणे.

देसल्या देवा दंडवत - समोर दिसले म्हणून केलेले काम मनापासून होत नाही.

दे माय धरणी ठाय - अतिशय त्रास होणे.

देणे नास्ति, घेणे नास्ति - देण्याघेण्याचा कोणताही व्यवहार न करणे.

देश तसा वेश - परिस्थितीप्रमाणे वागण्यास शिकले पाहिजे.

देह त्यागिता कीर्ती मागे उरावी - एखाद्याचे मरणानंतर देह नष्ट होतो, पण त्याने केलेल्या चांगल्या गोष्टीची मात्र कायम लोकांच्या मनात आठवण राहते.

दैव देते पण कर्म नेते - सुदैवाने एखादी गोष्ट लाभते, पण स्वतःच्या कृत्यामुळे नुकसानही होऊ शकते.

देव कराया दोन डोया, किडवळ कराया तीन डोया - एखाद्याचे चांगले करायला जितका वेळ लागतो, त्याच्यापेक्षा त्याचे वाईट करायला जास्त वेळ लागतो.

दोन्ही घरचा पाहुणा उपाशी - दोघांच्या आधारावर अवलंबून असणारा माणून नेहमी फसतो.

दोन डोळे शेजारी, भेट नाही संसारी - जवळ असलेल्या गोष्टी सहज उपलब्ध न होणे.

धर्म करता कर्म उभे राहते - दुसऱ्यावर उपकार करावयास जाऊन स्वतःवरच संकट ओढवून घेणे.

धन्याला धतुरा आणि चाकराला मलिदा - एखाद्या वस्तूवर ज्याचा हक्क आहे, ती वस्तू त्याला न मिळता भलत्याच माणसाला मिळणे किंवा त्याचा उपभोग होणे.

धर्माचे गाई आणि दात कामे नाही - फुकट मिळालेल्या वस्तूला कधीही नावे ठेऊ नये.

धर्मावर सोमवार सोडणे - स्वतः काही नुकसान न सोसता परस्पर गोष्टी भागविणे.

नव्याचे नऊ दिवस - नवीन वस्तूचे आकर्षण थोडेच दिवस टिकते. (नव्याची नवलाई)

न कर्त्याचा वार शनिवार - एखादे काम मनापासून करायचे नसले की कोणते तरी शुल्लक कारण सांगून ते काम टाळणे.

नवरा मरो की नवरी मरो, उपाध्यायाला दक्षिणेशी कारण - पुढे बरे वाईट कोणते ही परिणाम होवोत तुर्त स्वार्थाचाच विचार करावयाचा.

नकटीच्या लग्नाला सतराशे विघ्ने - दोषाने युक्त असलेले काम करीत असता एकामागून एक अशा अनेक संकटाना तोंड द्यावे लागते.

नकटे व्हावे पर धाकटे होऊ नये - लहानाला सर्व सोसावे लागते. व्यंग असले तरी बरे, लहानपण त्याहून वाईट. परिस्थितीशी जुळवून घ्यावे पण लाचार होऊ नये.

न स्वात्या देवाला नैवेद्य - जो काही घेणार नाही याची स्वात्री आहे त्यालाच देण्याचा आग्रह करणे.

नदीचे मूळ आणि ऋषीचे कूळ पाहू नये - पूज्यपणा किंवा पवित्रता ह्या सर्व गोष्टी एखाद्याच्या पूर्व परंपरेवर अवलंबून नसून त्याच्या अंगच्या गुणावर किंवा चारित्र्यावर अवलंबून असतात.

नस्नाने काम होते, तेथे कुन्हाड कशाला ? - एखादे काम शुल्लक साधनाने किंवा थोडीशी शक्ती वापरल्याने होऊ शकते, तेथे मोठे साधन किंवा पुष्कळ शक्ती वापरण्याचे कारण काय?

नवी विटी नवे राज्य - सगळीच परिस्थिती नवीन असणे.

नरहरदेवाची पालखी - ज्यावर कोणा एकाची सत्ता नसते किंवा एकावर जबाबदारी नसते, पण सर्वांनी हातभार लावल्यास ते काम पूर्ण होण्यासारखे असते. लोकांच्या मर्जीनुसार घडणारे काम.

नाक दाबले म्हणजे तोंड उघडते - एखाद्याला पेचात अडकविल्या शिवाय तो आपले काम करून देणार नाही किंवा आपले म्हणणे कबूल करणार नाही.

नावडतीचे मीठ अळणी - नावडत्या माणसाने कोणतीही गोष्ट कितीही चांगली केली तरी ती वाईटच दिसते.

नासली मिरि जोधळ्याला हार जात नाहीत - कर्तृत्ववान मनुष्य परिस्थितीने कितीही स्वालावला तरीही नादान माणसापेक्षाही अधिक योग्यतेचा असू शकतो.

नाचता येईना अंगण वाकडे - आपल्याला एखादे काम येत नसल्यास स्वतःचा कमीपणा लपविण्यासाठी संबंधीत दुसऱ्या गोष्टीतील दोष दाखविणे.

नाव मोठे लक्षण खोटे - कीर्ती मोठी असली तरी, कृती मात्र नावाला खोटेपणा आणणारी.

नाका पेक्षा मोती जड - एखाद्या गौण वस्तूला मुख्य वस्तूपेक्षा अधिक महत्त्व द्यावयाचे.

नाव सोनूबाई हाती कथलाचा वाळा - नाव मोठे पण कर्तृत्व मात्र हलक्या दर्जाचे.

नालासाठी घोडा मेला - लहानशी चूक वेळेवर सुधारली नाही तर पुढे त्याच चुकीमुळे खूप मोठे नुकसान होऊ शकते.

नागेश्वराला नागवून सोमेश्वराला वात लावणे - एकाला लुबाडून आणलेल्या पैशाने दुसऱ्याला खुष करणे.

नाकाने कांदे किंवा वांगी सोलणे - ऐट मिरवणे, वाईट कर्मे करूनही न केल्याचा आव आणणे.

न भूतो न भविष्यति - पूर्वी कधी झाली नाही व पुढेही कधी होणार नाही अशी अपूर्व गोष्ट.

न ही ज्ञानेन सदृश्यं पवित्रमिह विद्यते - ज्ञानसारखे पवित्र अशी दुसरी गोष्ट नाही.

पळसाला पाने तीनच - सगळीकडे सारखीच परिस्थिती असते.

पडलेले शेण माती घेऊन उठते - चांगल्या मनुष्यावर एखादा आरोप आला, आणि त्याने सर्वांशी विचार विनिमय करून त्याचे निरसन केले, तरी त्याची थोडी तरी बदनामी होतेच.

परदुःस्व शीतल - दुसऱ्यांच्या दुःस्वाची स्वरी कल्पना लोकांना नसते म्हणून त्यांना त्या दुःस्वाची तीव्रता जाणवत नाही.

पळणाऱ्यास एक वाट, शोधणाऱ्यास बारा वाटा - लबाडी करणे सोपे असते. पण ती शोधून काढणे कठीण असते.

पडत्या फळाची आज्ञा - तात्काळ मान्यता देणे.

पदरी पडले, पवित्र झाले - कोणतीही गोष्ट एकदा स्वीकारली की तिला नावे न ठेवता तिच्या बाबतीत समाधान मानावे.

परसातली भाजी - श्रम न करता सहजपणे मिळणारी गोष्ट.

पंढरीची वारी - सामान्यपणे वारंवार होणारी स्वेप.

पराय घरपर लक्ष्मी नारायण - (आइजीच्या जिवावर बाइजी उदार) दुसऱ्यांच्या जिवावर गंमत करणारा.

प्रथमग्रासे मक्षिकापातः - स्वतःच्या मनाप्रमाणे एखादे कार्य करायला जात असतानाच विघ्न येऊन कार्य पूर्ण न होणे.

पंचप्राणाची आरती ओवाळणे - एखादे काम अगदी मनापासून करणे. (मनांतील सर्व भावनेने आरती ओवाळणे).

पाचामुस्ती परमेश्वर - अनेक लोक सांगतात तेच स्वरे मानावे.

पालथ्या घड्यावर पाणी - एखाद्याला कितीही उपदेश केला तरी त्याचा उपयोग न होणे.

पाद्र्याला पावट्याचे निमित्त - एखादा मनुष्य आपल्या वर्तनाला निमित्तच शोधू लागला, तर ते त्याला कोठे ही सापडू शकेल.

पायातली वहाण पायात बरी - प्रत्येकाला त्याच्या दर्जेप्रमाणेच वागवावे.

पाचही बोटे सारस्वी नसतात - कोणतीही एक गोष्ट दुसऱ्या गोष्टी सारस्वी असू शकत नाही. सर्व माणसे सारख्या स्वभावाची असू शकत नाहीत.

पाय धू म्हणे तोडे केवढ्याचे - जे काम आपल्याला करावयाचे आहे ते सोडून भलत्या गोष्टीची उठाठेव करणे.

पाण्यात काठी मारली तर, - का पाणी दोन जागी होते? - दृढ मैत्री क्षुल्लक कारणाने तुटते का?

पायास्वाली मुंगी मरणार नाही - अतिशय सावकाश चालणारा माणूस किंवा अत्यंत निरुपद्रवी माणूस.

पानी तेरां रंग कैसा ? जिसमे मिला बैसा - स्वतःची अशी मते नसलेला माणूस आजुबाजूच्या मंडळींच्या मतानुसार किंवा परिस्थितीनुसार आपले मत बदलत असतो.

पाठीवर मारा, पोटावर मारू नका - शारीरिक शिक्षा करवी, पण पोटापाण्याचे कमी करू नये.

पिंडी ते ब्रह्मांडी - आपल्यावरून जग ओळखावे.

पिशाचाच्या हातात कोलीत - (आधीच मर्कट तशातही मद्य प्याला). वाईट माणसांच्या हातात वाईट काम करावयास दिले तर ते वाईटच होणार.

पी हळद, हो गोरी - कोणत्याही बाबतीत उतावळेपणा करू नये.

पुढच्याला ठेच मागचा शहाणा - दुसऱ्यांच्या अनुभवाचा फायदा घेऊन मनुष्य स्वतः शहाणा होतो व सावधगिरीने वागतो.

पुढे पाठ मागे सपाट - पुढचे धडे शिकत असता मागच्या धड्यातील महत्त्वाच्या गोष्टी विसरणे.

पुराणातली वांगी पुराणात - जुने रीतीरिवाज आज उपयोगी पडतीलच असे नाही. उपदेश तिथेच राहतो. मनुष्य स्वतःच्या लहरीप्रमाणे वागू लागतो.

पुनरपि जननं पुनरपि मरणं - जन्म मृत्यूचा फेरा नेहमी चालूच असतो. तसेच एखादी गोष्ट (चूक) पुन्हा पुन्हा करणे व तिच्या बदल शिक्षा भोगणे.

पूर्वेचा सूर्य पश्चिमेला उगवेल - जी अशक्य गोष्ट असते ती सुद्धा शक्य होऊ शकते.

पुढे तिस्तट मागे पोचत - आरंभी मोठ्या बढाया मारणारा माणूस मागून कृतीच्या वेळी माघार घेतो.

पैजेचा विडा उचलणे - प्रतिज्ञा करणे.

पैठणी आदर - प्रेम - आग्रह - पोकळ आदर, वरवर दाखविलेला आदर किंवा प्रेम.

पै दक्षिणा लक्ष प्रदक्षिणा - थोडेसे देऊन त्याबद्दल रूप काम करून घेणे.

पोटात एक ओठात एक - लबाड माणसांचे विचार अनेक असतात. त्यांच्या मनात एक असते व बोलतात दुसरेच.

पोटात धोंडा उभा राहणे - अतिशय भीती वाटणे.

पोटचे द्यावे पण पाठचे देऊ नये - शरण आलेल्या माणसाला स्वतःचे मूल द्यावे पण भावडं देऊ नये. ज्यावर आपली सत्ता आहे त्याचाच वापर करावा.

पोट पाठीस लागलेच आहे - पोटाला मिळविण्यासाठी सर्वानाच उद्योग करावा लागतो.

फार झाले, हसू आले - कोणत्याही गोष्टीचा अतिरेक झाला तर तिची सवय पडून पुढे काही वाटेनासे होते.

फासा पडेल तो डाव, राजा बोलेल तो न्याय - राजाने दिलेला न्याय सत्याच्या व प्रजाहिताच्या उलट असला, तरी तो नाइलाज म्हणून पत्करावा लागतो.

फुटका डोळा काजळाने साजरा करावा - आपल्या अंगी असलेला दोष नाहीसा करणे शक्य नसेल तर त्याचा शक्य होईल तितका उपयोग करून घ्यावा.

फुले विकली तेथे गोवऱ्या विकणे - ज्या ठिकाणी मोठ्या प्रतिष्ठेने दिवस घालविले, त्याच ठिकाणी हलकी सलकी कामे करण्याचा प्रसंग येणे.

फूल ना फुलाची पाकळी - जितके आपल्याला द्यायला पाहिजे तितके देणे जमत नसल्यास शक्य आहे तेवढेच देणे.

फासा सोईचा पडणे - अनुकूल गोष्ट घडणे.

फासा उलटा पडणे - प्रतिकूल गोष्ट घडणे.

बळी तो कानपिळी - ज्या मनुष्याच्या अंगी पैशाचे, अधिकाराचे, वशिल्याचे व शक्तीचे बळ असते, तो इतराना छळतो किंवा त्यांच्यावर सत्ता चालवितो.

बसता लाथ उठता बुक्की - नेहमी शिक्षा करीत असणे.

बडा घर पोकळ वासा - (नाव मोठे लक्षण स्वोटे)- दिसण्यात श्रीमंती. पण प्रत्यक्षात काही नसते.

बडे बापके बेटे - बापाच्या मोठेपणावर डौल मिरविणारी मुले.

बारभाईची स्नेही, काय लागेल हाती - अनेक लोकांवर सोपविलेली जबाबदारी कोणीच नीट पार पाडू शकत नाहीत.

बापसे बेटा सवाई - बडिलांपेक्षा मुलगा अधिक कर्तबगार.

बाप तसा बेटा - जे बडिलांच्या अंगी चांगले किंवा वाईट गुण असतील ते मुलाच्या अंगी उतरणे, (वडील तसा मुलगा).

बावळी मुद्रा देवळी निद्रा - एखादा माणूस दिसायला बावळट असला तरी व्यवहारात तो चतुर असतो.

बापाला बाप म्हणेना, तर चुलत्याला काका कसा म्हणेला ? - जो मनुष्य जवळच्या नातेवाईकांना ओळखू शकत नाही, तो दूरच्यांना कसा ओळखेल?

बापशेटीची पेंड (बापशेट श्रीमंत व उदार गृहस्थ) - ज्यांना पाहिजे त्यांनी ती वस्तू नेणे.

बाबया गेला आणि दशम्याही गेल्या - दोन्ही गोष्टी मिळण्यासारख्या नाहीत.

बाबा वाक्यम् प्रमाणम् - वडिलांचा शब्द हाच आधार किंवा प्रमाण.

बाप दाखव, नाहीतर श्राद्ध कर - एखाद्याला हरतो असे कबूल करायला लावून स्वतःचे मत त्याच्यावर लादणे व त्याला अडचणीत घालणे.

बाबूके भाई दरवेशी - कंगाल

बायकात पुरुष लांबोडा - बायकांच्या घोळक्यात पुरुषानी जाणे योग्य नसते.

बाजारात तुरी भट भटणीला मारी - जी गोष्ट अजून घडायचीच आहे तिच्याबद्दल अगोदरच व्यर्थ वाद घालीत बसणे योग्य नाही.

बाजीरावाचा नातू - मिजासखोर माणूस.

बारा पिंपळावरचा मुंजा - एके ठिकाणी स्थिर न होणारा व सदा हिंडत असणारा माणूस.

बारा बंदराचे पाणी प्यालेला - अनुभविक माणूस, अनेक देश फिरून चतुर बनलेला.

बारा घरचे बारा - भिन्न भिन्न स्थळांचे व भिन्न भिन्न अनुभवाचे लोक काही कार्याकरिता एके ठिकाणी जमतात ते.

बुडत्याचा पाय स्त्रोलात - ज्याचा अपकर्ष (उत्कर्ष X अपकर्ष) व्हायचा असतो त्याला सतत एकामागून एक अशा येणाऱ्या संकटाना तोंड द्यावे लागते.

बुगड्या गेल्या, पण भोके राहिली - एखाद्याचे पूर्वीचे वैभव गेले तरी त्याच्या स्त्रुणा मागे राहिल्या.

बुडत्याला काडीचा आधार - मोठ्या संकटात सापडलेल्या माणसाला वेळप्रसंगी कोणी थोडीशी मदत केली तरी त्याला महत्त्व असते

बुद्धी घोडी लाल लगाम - अशोभनीय वर्तन करणे.

बुंदसे गई सो हौद से नही आती - थोडक्यात विघडलेली एखादी गोष्ट पुन्हा कितीही प्रयत्न केले तरी आपण सुधारू शकत नाही.

बैल गेला नि झोपा केला - एखादी गोष्ट होऊन गेल्यावर तिचे निवारण करण्यासाठी केलेली व्यवस्था व्यर्थ ठरते.

बैल गाभणा तर म्हणे नववा महिना - एखाद्या माणसाकडून कार्य करवून घ्यायचे असेल तर तो कितीही वेडेपणाचे बोलला तरी त्याला स्त्रुष करण्यासाठी 'हो' म्हणावयाचे.

बोले तैसा चाले त्याची वंदावी पाऊले - आपल्या बोलण्याप्रमाणे जो वागतो त्या माणसाला मान दिला पाहिजे.

बोलेल तो करील काय - बडबड करणाऱ्या माणसाकडून कोणतीही गोष्ट होऊ शकेल काय?

बोलाफुलास गाठ - आपण एखाद्या गोष्टीविषयी बोलत असतानाच ती घडणे. म्हणजेच एकाच वेळी दोन्ही गोष्टी घडणे.

बोलणाऱ्याचे तोंड दिसते, करणाऱ्याची कृती मात्र कोणाला दिसत नाही - रागावणाऱ्या माणसाचे शब्द सर्वांना ऐकू येतात, पण ज्याला रागवतो त्याने केलेली चूक किंवा कृती मात्र कोणाला दिसत नाही.

बोलाचीच कठी व बोलचाच भात - नुसतीच बडबड. कृती मात्र काहीच नसते.

बिगारीचे घोडे, तरवडाचा फोक - (बिगार-पैसे न देता करून घेतलेले काम) (तरवड-झाड, फोक-सरळ फांदी) - दुसऱ्यांच्या वस्तूची काळजी सहसा कोणी घेत नाही.

भटाला दिली ओसरी, भट हातपाय पसररी - मागणाऱ्या मनुष्याला एखादी वस्तू दिली तर तो तृप्त न होता जास्तच मागत असतो.

भरवशाच्या म्हशीस टोणगा - ज्याच्यावर आपण अवलंबून असतो त्याने आयत्या वेळी दगा देणे.

भरल्या गाड्यास सूप जड नाही - एखाद्याच्या अंगावर अनेक कामांचा बोजा असतो. त्याच्या अंगावर आणखीन थोडे काम येऊन पडले तर तो घाबरत नाही.

भांडणाचे तोंड काळे - भांडणाचा परिणाम लाजिरवाणा असतो.

भाड्याचे घोडे ओझ्याने मेले - स्वतःच्या वस्तूसारखी भाड्याच्या वस्तूची कोणी काळजी घेत नाही.

भिंतीना कान असतात - दुसऱ्यानी ऐकण्याची शक्यता असते म्हणून नेहमी सावधगिरीने बोलावे.

भित्याच्या पाठी ब्रह्मराक्षस - भित्रा माणूस भीतीचे कारण नसताना सुद्धा घाबरत असतो.

भिकेची हंडी शिंक्यास चढत नाही - दुसऱ्यावर अवलंबून असणारा माणूस मोठे कार्य करू शकत नाही.

भीक नको पण कुत्रा आवर - एखाद्याने उपकार केले नाही तरी चालतील, पण मार्गात विघ्न (अडथळे) मात्र आणू नये.

भीड भिकेची बहीण - भिडस्तपणाने माणसाचे फार नुकसान होते.

भुकेला कोंडा आणि निजेला धोंडा - अडचणीच्या वेळी कोणत्याही साधनाने गरज भागविण्याची माणसाची तयारी असते.

मऊ सापडले म्हणून कोपराने स्नणू नये - दुसऱ्यांच्या मेहरबानीमुळे मिळालेल्या सवलतीचा दुरुपयोग करू नये.

मन जाणे पापा - आपण पाप केले आहे की नाही, हे प्रत्येकाचे मनच स्वतःला सांगत असते.

मन राजा मन प्रजा - कोणाचेही बरे वाईट करणे आपल्या इच्छेवर अवलंबून असते.

मन चिंती ते वैरी न चिंती - कधी कधी आपल्या मनात जेवढ्या वाईट गोष्टी येतात तेवढ्या शत्रूच्याही मनात येत नसतील.

मनात मांडे पदरात धोंडे - फक्त मनात मोटमोठी मनोराज्ये करायची, पण प्रत्यक्षात मात्र पदरात काही पडत नसते.

मनाएवढी ग्याही त्रिभुवनात नाही - मनासारखा स्वरू सांगणारा साक्षीदार सान्या दुनियेत सापडणारा नाही.

मनास मानेल तोच सौदा - आपणास आवडेल तोच सौदा करावा. कोणी विरोध केल्यास तिथे दुर्लक्ष करावे.

मनी वसे ते स्वप्नी दिसे - एखादी गोष्ट व्हावी असे आपल्या मनाला सारखे वाटत असते. तीच प्रबळ इच्छा आपल्या स्वप्नाच्या रूपाने पूर्ण झालेली असते.

मनात एक जनात एक - मनात एक गोष्ट असते, पण बाहेरून निरळीच दाखविली जाते. (दुटप्पीपणा)

मरावे परी कीर्ती रूपी उरावे - मनुष्य देहाने मरतो. पण त्याने केलेल्या चांगल्या कामाच्या रूपाने जीवंत राहतो.

मनाची नाही, पण जनाची तरी ठेवावी - एखादी चूक केल्यावर दुसऱ्यांच्या पुढे त्याची लाज तरी वाटावी.

मळमळीत (मिळमिळीत) सौभाग्यापेक्षा झळझळीत वैधव्य बरे - ज्या स्त्रीला नवऱ्याने टाकलेले असते तिची स्थिती एखाद्या विधवेपेक्षाही कठीण असते.

मस्करीची होते कुस्करी - थट्टेचा परिणाम काही वेळा भयंकर होऊन त्याचे भांडणात रूपांतर होते.

मनात पाल चुकचुकणे - शंका येणे, संशय उत्पन्न होणे.

मातीचे कुल्ले लावल्याने लागत नाहीत - परक्या माणसाला आपला असे नुसते म्हणून तो आपला होत नाही. प्रेम स्वाभाविक असेल तरच ते टिकते.

माझे जेवण चुलीत- बाह्यतः- निरिच्छपणा दाखविणारी माणसे कधी कधी लबाडही असू शकतात.

मान सांगावा जना आणि अपमान सांगावा मना - आपला सन्मान झाला तर तो लोकांना सांगावा, पण अपमान झाला त्याची वाच्यता न करता मनातल्या मनांतच ठेवावा.

मांजराच्या गळ्यात घंटा कोणी बांधावी ? - एखादी दिसण्यात सोपी व करण्यास कठीण अशी गोष्ट कोणी सहसा करायला पुढे येत नाही.

मांजराचे पाय कुत्र्यावर करणे - काहीतरी गडबड करून आपली सुटका करून घेणे.

माणसाच्या हात धरवतो, पण बोलणाऱ्याचे तोंड धरवत नाही - एखाद्या धडधाकट माणसास आवरणे सुध्दा सोपे असते, पण मनात येईल ते वाईट असे काहीतरी बोलणाऱ्या माणसास गप्प करणे कठीण असते.

मागून आलेले लोण पुढे पोचविणे - मागून चालत आलेल्या चालीरिती तशाच पुढे चालू ठेवणे.

मानला तर देव नाहीतर धोंडा - एखाद्याचा मान ठेवला तर ठेवला नाहीतर नाही.

म्हशीची शिंगे म्हशीला जड नसतात - आपलीच माणसे आपल्याला जड वाटत नाहीत.

म्हातारीने कांबडे झाकून ठेवले म्हणून उजेडावयाचे राहत नाही - ज्या गोष्टी व्हावयाच्या असतात त्या एखाद्या क्षुल्लक कारणाने थांबवता येत नाहीत.

माशाने गिळलेला माणिक - कधीही भरून न येणारी हानी.

माळ दुसऱ्यांच्या गळ्यात घालणे - आपले सर्वस्व त्याला अर्पण करणे.

मागून पुढून बाप नवरा - जे काही येईल ते स्वतःच घ्यावयाचे, दुसऱ्याला काही मिळू द्यावयाचे नाही अशी प्रवृत्ती असणे.

मिशा मूठ भर दाढी हातभर - (नाकापेक्षा मोती जड) मुख्य वस्तूपेक्षा तिचे गौण अंगास जास्त महत्त्व देणे.

मुंगी होऊन साखर स्वावी, हत्ती होऊन लाकडे फोडू नये - नम्रपणे वागून आपला फायदा करून घ्यावा, ताठरपणाने वागून दुःख भोगू नये.

मुलाचे पाय पाळण्यात दिसतात - लहानपणीच मोठेपणीच्या कर्तृत्वासंबंधी किंवा गुणदोषासंबंधी अंदाज लागतो.

मुसळाला अंकुर फुटणे - अशक्य म्हणून मानली गेलेली गोष्ट धडून येणे.

मूठभर मिशा हातभर दाढी - एखाद्याचा एकच अवयव प्रमाणाबाहेर असतो, तेव्हा त्याच्या बेडौलपणाचा उपहास करतात.

मेले मेंढरू आगीला भीत नाही - एखाद्याची एकदा अबू गेली की त्याला बेअबूची भीती वाटेनाशी होते.

मेल्या म्हशीला मणभर दूध - मुनष्य जीवंत आहे तोपर्यंत त्याच्या गुणाचे चीज होत नाही. तो मरण पावला म्हणजे त्याचे ते गुण वाढवून त्याची प्रशंसा केली जाते.

मोर नाचतो म्हणून लांडोरही नाचते - अंगी योग्य गुण असल्याशिवाय अनुकरण करणे अयोग्य.

यथा राजा तथा प्रजा - अधिकारावरील लोक जसे वागतात, तसेच सामान्य लोकही वागतात.

या कानाचे त्या कानास न कळू देणे - अतिशय गुप्त ठेवणे.

या बोटाची थुंकी त्या बोटावर करणे - काहीतरी लबाडी करून वस्तूचे स्वरूप निरनिराळे करून दुसऱ्यांना फसविणे.

येवढ्याशा तेवढ्याशावरून - अगदी थोडक्याशा कारणावरून.

ये रे माझ्या मागल्या, ताक कण्या चांगल्या (कण्या भाकरी चांगल्या) - एखाद्याने केलेला उपदेश व्यर्थ ठरून पुन्हा पुर्वीप्रमाणेच वागणे.

रात्र थोडी सोंगे फार - वेळ अपुरा, पण काम मात्र भरपूर.

राजा बोले दळ हाले, काजी बोले दाढी हाले - समर्थ माणसांच्या शब्दाला मान मिळतो, क्षुल्लक माणसांच्या शब्दाला मिळत नाही (समर्थाचे श्वान, त्याला सर्व देती मान).

राजाला दिवाळी काय माहीत - जो मनुष्य नेहमी सुखात असतो त्याला अमकाच एक दिवस आनंदाचा असा नसतोच.

राज्याअंती नरक आणि नरकाअंती राज्य - पापे केल्यावाचून राज्य प्राप्त होत नाही आणि राज्य चालविणे आणि टिकविणे पापे केल्याशिवाय शक्य होत नाही. म्हणून शेवटी नरकात जावे लागते.

रिकामा न्हावी, भिंतीला तुंबड्या लावी - रिकामा उद्योग करीत बसणे.

रोज मरे त्याला कोण रडे - रोजच संकटे येऊ लागली की त्याचे काहीच वाटेनासे होते.

लकडी वाचून मकडी वठणीस येत नाही - व्हाड माणसाला सुधारण्यास कडकच उपाय योजावे लागतात.

लंकेत सोन्याच्या विटा - दुसरीकडे असलेल्या फायद्याच्या गोष्टीचा आपल्याला उपयोग नसतो. दुसऱ्यांच्या श्रीमंतीचा आपल्याला फायदा नसतो.

लष्कराच्या भाकरी भाजणारा - निष्कारण दुसऱ्यांच्या उठाटेवी करणारा.

लाथ मारीन तेथे पाणी काढीन - सामर्थवान व हुशार मनुष्य.

लाज नाही मना कोणी काही म्हणा - निर्लज्ज माणूस दुसऱ्यांच्या टीकेची पर्वा करीत नाही.

लागो भागो दिवाळी - नफा होवो या तोटा, तिकडे दुर्लक्ष करून व्यापार करणे व नशिबाची परीक्षा पाहणे.

लाडे लाडे केले वेडे - मुलाचे फार लाड केले म्हणचे ते वेडे चाळे करू लागते.

लेकीस बोले सुनेस लागे - एकाला उद्देशून पण दुसऱ्याला लागेल असे बोलणे.

लोका सांगे ब्रह्मज्ञान आपण कोरडे पाषाण - इतरांना उपदेश करायचा, आपण मात्र त्याप्रमाणे वागायचे नाही.

वराती मागून घोडे - योग्य वेळ निघून गेल्यावर काम करणे.

वड्याचे तेल वांग्यावर काढणे - एकावरचा राग दुसऱ्यावर काढणे.

वडाची साल पिंपळाला लावणे - स्वऱ्याचे स्वोटे व स्वोट्याचे स्वरे करून सांगणे.

वळचणीचे पाणी आढ्याला जात नाही - हलक्या माणसाने कितीही थोर होण्याचा प्रयत्न केला तरी ते होणे शक्य नाही.

वासरात लंगडी गाय शहाणी - अडाणी माणसात थोडासा शिकलेला माणूस ही पंडित म्हणून घेतो.

वाघ म्हटले तरी स्वातो, वाघोबा म्हटले तरी स्वातो - एखाद्याशी उर्मटपणाने वागणे किंवा सौम्यपणाने वागणे दोन्ही सारस्वैच व्यर्थ ठरते.

वाकड्या बोटशिवाय तूप निघत नाही - सरळ मार्गाने योग्य कार्य साधत नसेल तर वक्र मार्गाचा अवलंब करावा लागतो.

वारा पाहून पाठ घ्यावी - देश, काल, वर्तमान पाहून वर्तन (वागणूक) करीत रहावे.

वळणाचे पाणी वळणानेच जाणार - निसर्ग नियमाप्रमाणेच सर्व गोष्टी होतात.

वाहत्या गंगेत हात धुवून घ्यावे - सर्व गोष्टींची संधी आली असता, होईल तो फायदा करून घ्यावा.

वाहिली ती गंगा राहिले ते तीर्थ - पैसे दानधर्म केले तर पुण्यसंचय होईल, तेच आपल्याजवळ राहिले तर आपल्यालाच उपयोगी पडतील.

वान्यावर वरात आणि दर्यावर घाला - बेजबाबदारपणे काम करणे.

वाणला तितका घाणला - एखाद्याची जितकी जास्त स्तुती करावी तितका अधिक तो बिघडण्याची शक्यता.

व्याप तितका संताप - जितका पसारा जास्त असतो, तितकी अधिक काळजी असते.

विंचवाचे बिन्हाड पाठीवर - निश्चित निवारा नसणे, थोडासाच संसार नेहमी आपल्या बरोबर बाळगणे.

वितले मन आणि फुटले मोती सांधत नाहीत - एखादी वस्तू आपल्याला आवडेनाशी झाली की पुन्हा आवडती होणे शक्य नसते.

विशी विद्या तिशी धन - एखाद्या माणसाला विद्या कितपत आली याचा अंदाज वीस वर्षांनंतर व पैसा कितपत कमाऊ शकेल याचा अंदाज तीस वर्षांनंतर करता येतो.

विकत श्राद्ध घेऊन सव्यापसव्य करणे - आपल्या मागे मुद्दाम काहीतरी उपद्रव्याप किंवा लचांड लावून घेऊन त्रास भोगीत बसणे.

व्यक्ती (मूर्ती) तितक्या प्रकृती - माणसा माणसांच्या स्वभावात फरक असतो.

शहाण्याला शब्दांचा मार - शहाण्या माणसाला त्याच्या चुकीबद्दल शब्दांनी समज दिली तरी पुरेसे असते.

शिकाविलेली बुद्धी आणि बांधलेली शिदोरी फार वेळ पुरत नाही - मनुष्याला उपजत बुद्धीच पाहिजे. दुसऱ्याने दिलेले पुरत नाही.

शिंतावरून भाताची परीक्षा - थोड्याशा गोष्टीवरून मोठ्या गोष्टीची कल्पना करता येते.

शिळ्या कढीला ऊत आणणे - जुन्या गोष्टीला नवे स्वरूप देऊन किंवा स्मरणातून गेलेले प्रसंग उकरून काढून, त्याबद्दल वाटाघाटी करणे.

शिक्याचे तुटले बोक्याचे पटले - अकल्पित रीतीने एखादी गोष्ट झाली व त्याच्यामुळे एखाद्याला पाहिजे होते, ते आयतेच मिळणे.

शेजी देईल काय आणि मन धायेल काय ? - दुसऱ्यानी (शेजारणीने) कितीही दिले तरी आपले मन तृप्त होऊ शकेल काय ?

शेळी जाते जिवानिशी, स्नाणारा म्हणतो वातड - कष्ट करणारा कष्ट करीत राहतो. पण ज्याच्यासाठी कष्ट करतो त्याला त्याचे काहीच वाटत नसते. उलट तो दोषच काढीत असतो.

शेंडी तुटो, की पारंबी तुटो - कसलाही प्रसंग आला तरी, किती अडचणी किंवा संकटे आली तरी, जिवावर उदार होणारा माणूस धाडसी व दृढनिश्चयी असतो.

शेरास सव्याशेर - प्रतिपक्षापेक्षा वरच्या प्रतीचा, एक वस्ताद तर दुसरा त्याहून सरस.

शीर सलामत तर पगड्या पचास - जिवंत राहिलो तर पैसे कसेही मिळविता येतात.

षटकर्णी करणे आणि घोटाळ्यात पडणे - एखाद्या गोष्टीचा गाजावाजा केल्याने कार्यनाश होतो. दोन माणसात एखादी गोष्ट गुप्त राहू शकते, पण तीन माणसात तीच गोष्ट गुप्त राहू शकत नाही.

सत्तेपुढे शहाणपणा नाही - ज्याच्या हाती अधिकाराचे बळ असते, त्याच्यापुढे शहाण्या माणसाचे काही चालत नाही.

सब घोडे बारा टक्के - प्रत्येकाच्या गुणावगुणाप्रमाणे प्रत न लावता सर्वांना सारखे समजणे.

सरड्याप्रमाणे घटकेत तीन रंग पालटणे - वरचेवर आपले स्वरूप बदलत राहणे.

सरड्याची धाव कुंपणापर्यंत - अल्प बुद्धीच्या माणसाच्या कार्याची झेप अल्पच असते.

स्वतः मेल्याशिवाय स्वर्ग मिळत नाही - स्वतः अनुभवल्या शिवाय एखाद्या गोष्टीची पूर्ण कल्पना येत नाही.

सगळे मुसळ केरात - महत्त्वाच्या मुस्य गोष्टीकडे दुर्लक्ष झाल्यामुळे केलेले सर्व काम व्यर्थ होते.

समुद्राच्या स्वान्या पाण्याने तोंड धुवून ये - एखादी गोष्ट आपणाला करावयाची नसली, आणि ती करण्याविषयी एखाद्याचा फार आग्रह असला तर काहीतरी भलतीच अट घालून आपले काम टाळणे.

सरासरी गुडघाभर पाणी - 'सरासरी' ही पुष्कळ वेळा फसवणूक करणारी गोष्ट असते.

सारी सोंगे आणता येतात पण पैशाचे सोंगे आणता येत नाही - सर्व प्रकारच्या स्थितीची जुळवाजुळव करता येते, पण श्रीमंतीची बतावणी करता येत नाही.

समुद्रात जाऊन कोरडा - अनुकूल परिस्थिती असून सुद्धा एखाद्याने स्वतःचा फायदा करून न घेणे.

सगळ्या गलबतात अर्धी सुपारी माझी - भलतीच एखादी मागणी करून तिच्यासाठी हट्ट धरून बसणे.

सांगितल्या कामाचा आणि दिल्या भाकरीचा - सांगकाम्या. सांगितलेले काम व दिलेले वेतन मुकाट्याने घेणारा.

साळ्याची गाय आणि माळ्याचे वासरू - एखाद्या कार्याला लागणारी साधन सामग्री भिन्नभिन्न ठिकाणापासून गोळा करणे.

सास्त्रेचे स्नाणार त्याला देव देणार - भाग्यवान माणसाला सर्व परिस्थितीची अनुकूलता असते.

सास्त्रेवरले मुंगळे - जोपर्यंत आपले उत्कर्षाचे दिवस असतात तोपर्यंत मित्र गोळा होतात.

साप म्हणून दोरखंड झोडपणे - (साप साप म्हणून भुई धोपटणे) - एखाद्यावर निष्कारण आळ घेऊन शिक्षा करणे.

सांग काम्या ओ नाम्या - सांगेल तेवढेच काम करणे.

सुतासाठी मणी फोडणे बरोबर नाही - क्षुल्लक वस्तू वाचविण्यासाठी मौल्यवान वस्तूचा नाश पत्करणे योग्य नाही.

सुंभ जळेल पण पीळ जळणार नाही - हट्टी मनुष्याचे हट्टामुळे नुकसान झाले, तरी त्याचा हट्ट नाहीसा होत नाही.

सुताने स्वर्ग गाठणे - क्षुल्लक गोष्टींवरून नको त्या गोष्टींचा उठावेच करणे.

सूर्याच्या पोटी शनीश्वर - चांगल्या बापाच्या पोटी वाईट मुलगा जन्मास येणे.

सोन्याहून पिवळे - फारच उत्तम.

सोनाराने कान टोचणे - तिहाईताने कान उघडणी करणे.

सोन्याचा धूर निघणे - अतिशय संपत्तीमान होणे.

स्वर्ग दोन बोटे उरणे - वैभवाचा कळस झाल्यासारखे वाटून गर्व होणे.

संन्याशाच्या लग्नाला शेंडी पासून तयारी - एखादे कार्य करावयाचे झाल्यास त्याची अगदी प्राथमिक अवस्थेपासून सुरुवात करणे.

हत्तीच्या पायी येते आणि मुंगीच्या पायी जाते - आजार किंवा विपत्ती येताना लवकर येतात, पण जाताना सावकाश जातात.

हजीर तो वजीर - जो ऐन वेळेला हजर असतो, त्याचा फायदा होतो.

हत्ती दारात झुलणे - एखाद्याची स्थिती वैभव संपन्न असणे.

हलवायाच्या घरावर तुळशीपत्र - दुसऱ्याची वस्तू परस्पर तिसऱ्याला देणे, (स्वतःला झीज लागू न देणे).

हत्ती गेला पण शेपूट राहिले - कामाचा बहुतेक भाग पूर्ण झाला आणि थोडासा भाग व्हायचा राहिला.

हपापाचा माल गपापा - लोकांचा तळतळाट घेऊन मिळविलेले द्रव्य झपाट्याने नाहिसे होते.

हरी जेवण आणि मठी निद्रा - स्वतःचे घरदार सोडून कोठे तरी जेवायचे आणि कोठे तरी झोपायचे.

हसतील त्याचे दात दिसतील - लोकांच्या हसण्याची पर्वा न करणे.

हात ओला तर मित्र भला - जोपर्यंत मनुष्य दुसऱ्याला काही ना काही देऊ शकतो तोपर्यंत त्याच्याशी सगळे मित्रत्वाने वागतात.

हातचे सोडून पळत्याच्या पाठी लागू नये - जे स्वामीने आपले आहे ते सोडून जे अनिश्चित आहे ते मिळविण्याच्या नादी लागू नये.

हातच्या काकणाला आरसा कशाला - जी गोष्ट स्पष्ट किंवा उघड आहे ती दाखविण्यासाठी पुराव्याची जरूरी लागत नाही.

ह्या हाताचे याच हातावर - (येथल्या येथेच) वाईट कृत्याची फळे ताबडतोब मिळतात.

हात फिरे तेथे लक्ष्मी फिरे आणि तोंड फिरे तिथे अवदसा फिरे - उद्योगशील मनुष्याच्या घरी संपत्ती नांदते, उद्योग न करता नुसती वटवट करतो त्याच्या घरी दारिद्र्य येते.

हा सूर्य हा जयद्रथ - प्रत्यक्ष पुरावा दाखवून एखादी गोष्ट सिद्ध करणे.

हात दाखवून अवलक्षण - शहाणपणा दाखविण्यासाठी बोललेली गोष्ट अंगाशी येते.

हाती धरल्या रोडका, आणि डोई धरल्या बोडका - ज्याच्यापासून कोणत्याही उपायानी काहीही प्राप्त व्हावयाचे नाही.

हां हां म्हणता - अत्यल्प काळात.

हिरा तो हिरा आणि गार ती गार - साधू कितीही विपन्न स्थितीत असला आणि दुष्ट किती ही वैभवशाली असला तरी ही मनाच्या उदारतेवरून साधू आपणास सहज ओळखता येतो.

(४) शुन्याची करामत

१०	एकावर एक शून्य	-	दहा
१००	एकावर दोन शून्ये	-	शंभर
१,०००	एकावर तीन शून्ये	-	हजार
१०,०००	एकावर चार शून्ये	-	दहा हजार
१,००,०००	एकावर पांच शून्ये	-	एक लाख
१०,००,०००	एकावर सहा शून्ये	-	दशलक्ष
१,००,००,०००	एकावर सात शून्ये	-	एक कोटी
१०,००,००,०००	एकावर आठ शून्ये	-	दहा कोटी
१,००,००,००,०००	एकावर नऊ शून्ये	-	अब्ज
१०,००,००,००,०००	एकावर दहा शून्ये	-	स्वर्व
१,००,००,००,००,०००	एकावर अकरा शून्ये	-	निस्वर्व
१०,००,००,००,००,०००	एकावर बारा शून्ये	-	महापच्च
१,००,००,००,००,००,०००	एकावर तेरा शून्ये	-	शंकू
१०,००,००,००,००,००,०००	एकावर चौदा शून्ये	-	जलधी
१,००,००,००,००,००,००,०००	एकावर पंधरा शून्ये	-	अंत्य
१०,००,००,००,००,००,००,०००	एकावर सोळा शून्ये	-	मध्य
१,००,००,००,००,००,००,००,०००	एकावर सतरा शून्ये	-	परार्ध

(५) 'वाकप्रचार' व त्यांचे अर्थ

'वाकप्रचार' व त्यांचे अर्थ

मूळ अर्थापेक्षा भिन्न अशा विशिष्ट अर्थाने रूढ झालेल्या शब्दसमूहाला 'वाक्प्रचार' असे म्हणतात.

अवलंब करणे - स्वीकार करणे, आधार घेणे.

अकांड तांडव करणे (आकांड तांडव करणे) - रागाने आदळआपट करणे.

अंग चोरणे - अंग राखून काम करणे.

अंग टाकणे - शरीराने कृश होणे, रोडावणे.

अकल पुढे करणे - बुद्धीचा भलताच उपयोग करणे.

अंगावर शेकणे - मोठी हानी शिक्षा म्हणून भोगावी लागणे, हानिकारक होणे.

अंगाचा तीळपापड होणे - अतिशय संताप येणे.

अंगाची लाही लाही होणे - क्रोधाने क्षुब्ध होणे, मनाचा जळफळाट होणे.

अंगावर मूठभर मांस चढणे - धन्यता वाटणे.

अंगावर रोमांच उभे राहणे (अंगावर कांटा उभा राहणे) - भीतीने किंवा आनंदाने अंगावर शहारे येणे.

अग्निदिव्य करणे - कठीण कसोटीतून पार पडणे, प्राणांतिक संकटातून जाणे.

अंगवळणी पडणे - सवय होणे.

अंगावर मास नसणे - कृश होणे, प्रकृती खालावणे, स्तूप थकणे.

अंग शहारून टाकणे - अंगावर रोमांच उभे राहणे.

अंग चोरून बसणे (अंग मारून बसणे) - अवघडून बसणे.

अंगीकारणे - स्वीकारणे.

अंगाचा सुर्दा होणे - शरीराला त्रास होणे.

अंगावर घेणे - एखाद्या गोष्टीचा स्वीकार करणे.

अंगाचे पाणी पाणी होणे - घाम येणे.

अंग मोडून काम करणे - स्तूप मेहनत करणे.

अंग काढून घेणे (अंग काढणे) - अलिप्त राहणे, संबंध तोडणे.

अंगाचा भडका उडणे - क्रोधामुळे अंगाची आग आग होणे.

अंतर देणे - सोडून देणे, त्याग करणे.

अंग झाडून मोकळे होणे - संबंध तोडणे.
 अंगात त्राण नसणे - अंगातील शक्ती नाहीशी होणे.
 अंगाने चांगला आडवा असणे - सशक्त असणे.
 अंगात कापरे सुटणे - भीतीने थरथरणे.
 अंगावर धावून येणे - मारावयास येणे.
 अंगावर तुटून पडणे - जोराचा हल्ला करणे.
 अटकेपार झेंडा लावणे - फार मोठा पराक्रम गाजविणे.
 अटीतटीने स्वेळणे - चुरशीने स्वेळणे.
 अठरा विश्वे दारिद्र्य असणे - अतिशय गरिबी असणे.
 अडकित्यात सापडणे - पेचात सापडणे, मोठ्या अडचणीत सापडणे.
 अडचणीचा डोंगर असणे - अनेक अडचणी येणे.
 अवाक्षर न काढणे - एकही अक्षर न बोलणे.
 अंतःकरण भरून येणे - हृदयात भावना दाटून येणे, भावनानी गहिवरून येणे.
 अनुमती विचारणे - परवानगी मागणे.
 अंतःकरणाला पाझर फुटणे (अंतःकरण विरघळणे) - दया येणे.
 अंतःकरण तीळतीळ तुटणे - अतिशय वाईट वाटणे.
 अंतःकरण विदीर्ण होणे - अतिशय दुःख होणे.
 अंतःकरणाचा कोठा साफ असणे - मन स्वच्छ असणे.
 अंतरीचा तळीराम गार होणे - इच्छा तृप्त होणे.
 अंतर्मुख होणे - खोलवर विचार करणे.
 अंतर्धान पावणे - नाहीसे होणे.
 अंकित राहणे - गुलाम होणे, वश होणे.
 अंत पाहणे - अखेरची मर्यादा येईपर्यंत थांबणे.
 अंथरून पाहून पाय पसरणे - ऐपतीच्या मानाने स्वर्च करणे.
 अत्तराचे दिवे जाळणे - भरपूर उधळपट्टी करणे.
 अद्वा तद्वा बोलणे - एखाद्याच्या मनाला लागेल असे बोलणे.
 अन्नास जागणे - उपकार स्मरणे, उपकाराची जाणीव ठेवणे.
 अनर्थ गुदरणे (ओढवणे) - भयंकर संकट येणे.
 अनावर होणे - भावविवश होणे.
 अन्नास मोताद होणे - उपासमार होणे, अन्न मिळण्यास कठीण होणे.
 अवगत असणे - ठारूक असणे.
 अन्नावर तुटून पडणे - खूप भूक लागल्याने भराभर जेवणे.
 अन्नास लावणे - उपजीविकेचे साधन मिळवून देणे.
 अदृश्य होणे - लुप्त होणे, नाहीसे होणे.
 अनुमताने चालणे - संमतीने वागणे.
 अर्ध्या हळकुंडाने पिवळे होणे - थोड्याशा यशानेच गर्व करणे.
 अर्ध्या वचनात असणे - पूर्ण कव्हात असणे, आज्ञेचे नेहमी पालन करणे.

अवदसा आठवणे - वाईट बुद्धी सुचणे.
 अवगत होणे - प्राप्त होणे.
 अवहेलना करणे - दुर्लक्ष करणे, अपमान करणे.
 अवाक् होणे - स्तब्ध होणे.
 अळम टळम करणे - टाळाटाळ करणे.
 अपराध पोटात घालणे - क्षमा करणे.
 अपाय करणे - नुकसान करणे.
 अभंग राहणे - भंग न होणे.
 अंमल बनावणी करणे - अंमलात आणणे.
 अभय देणे - सुरक्षितपणाची हमी देणे.
 अभिवादन करणे - वंदन करणे.
 अर्पण करणे - वाहणे.
 अवसान चढणे - स्फुरण चढणे.
 अनुग्रह करणे - उपकार करणे, कृपा करणे.
 अधःपात होणे - विनाश होणे.
 अवलोकन करणे - निरीक्षण करणे, पाहणे.
 अवकळा येणे - वाईट अवस्था येणे.
 अडकित्यात धरणे - अडचणीत टाकणे.
 अद्दल घडणे - शिक्षा मिळणे.
 अक्षत देणे - बोलावणे.
 अक्षता पडणे - विवाह उरकणे.
 अन्न अन्न करणे - अन्नासाठी फिरणे.
 अवतार संपणे - मारणे, स्थित्यंतर होणे.
 अळवावरचे पाणी - क्षणभंगूर.
 अमर होणे - कायमची कीर्ती प्राप्त होणे.
 अनिमिषपणे पाहणे - टक लावून पाहणे.
 अस्वस्थता शिगेला जाणे - अस्वस्थता पराकोटीला पोहोचणे.
 अग्निदिव्य करणे - प्राणांतिक संकटातून जाणे.
 अति परिचयात अवज्ञा - एखाद्याच्या घरी सतत जाण्याने आपले महत्त्व कमी होणे.
 अरेरावी करणे - मयुरीने वागणे.
 अव्हेर करणे - दूर लोटणे.
 अनुलक्षण असणे - एखाद्याला उद्देशून असणे.
 अगतिक होणे - उपाय न चालणे, निरुपाय होणे.
 अतिप्रसंग करणे - अयोग्य वर्तन करणे.
 अति तेथे माती होणे - कोणत्याही गोष्टीचा अतिरेक वाईट होणे.
 आकाश कोसळणे - (आभाळ कोसळणे) फार मोठे संकट येणे.
 आकाश ठेंगणे होणे - अतिशय गर्व होणे, गर्वाने फार फुगून जाणे.

आकाश पाताळ एक करणे - आरडाओरड करून गोंधळ घालणे.
आकाश फाटणे - चारही बाजूंनी संकटे येणे.
आक्रोश करणे - शोक करणे.
आकाशाला गवसणी घालणे - अशक्य गोष्ट करण्याचा प्रयत्न करणे.
आकर्षक असणे - मोह असणे.
आकृष्ट होणे - आकर्षित होणे.
आकाशमातीचे संवाद होणे - श्रेष्ठ कनिष्ठ एकत्र येणे.
आस्पाड्यात उतरणे - विरोधकांशी सामना देण्यास तयार होणे.
आगीत तेल ओतणे - अगोदर झालेल्या भांडणात भर घालणे, भांडण विकोपाला जाईल असे करणे.
आगीतून निघून फोफाट्यात जाणे - लहान संकटातून मोठ्या संकटात सापडणे.
आघाडीवर असणे - मुख्य व महत्त्वाचे असे गणले जाणे, पुढे असणे.
आच लागणे - झळ लागणे.
आचरणात आणणे - अमलात आणणे.
आक्रमण करणे - हल्ला करणे.
आकांत करणे - आरडाओरड करणे.
आकाशाचा ठाव घेणे - असाध्य ते साध्य करण्याचा प्रयत्न करणे.
आर्जवे करणे - पुन्हा पुन्हा विनविणे.
आग पाखडणे - चहाड्या सांगून नाशास कारण होणे.
आठवण ठेवणे - ध्यानात ठेवणे.
आठवणींना उजाळा देणे - जुन्या आठवणी पुन्हा येणे.
आहारी जाणे - पूर्णपणे स्वाधीन होणे.
आवृत्ती करणे - पुन्हा पुन्हा नाचणे, नाव झळकणे.
आडव्यात बोलणे - कोणतीही गोष्ट सरळपणे न बोलणे.
आंधळ्याची माळ लावणे - विचार न करता जुन्या परंपरेनुसार वागणे.
आठवणींचा स्तंभक असणे - स्मरण शक्तीचा अभाव असणे.
आढेवेढे घेणे - एकदम तयार न होणे.
आण घेणे - शपथ घेणे.
आनंदाला पारावार न उरणे - अतिशय आनंद होणे, अमर्याद आनंद होणे.
आनंद गगनात न मावणे - अतिशय आनंद होणे, अमर्याद आनंद होणे.
आनंदाला सीमा न उरणे - अतिशय आनंद होणे, अमर्याद आनंद होणे.
आनंदाला उधाण येणे - अतिशय आनंद होणे, अमर्याद आनंद होणे.
आनंदाचे भरते येणे - अतिशय आनंद होणे, अमर्याद आनंद होणे.
आधार देणे - सांभाळ करणे.
आनंदाने डोळे डबडबणे - डोळे आनंदाश्रूंनी भरून येणे.
आपल्या पोळीवर तूप ओढणे - साधेल तेवढा स्वतःचाच फायदा करून घेणे.
आडवे होणे - निजणे.
आडून गोळी मारणे - स्वतः पुढाकार न घेता दुसऱ्यांच्या हातून हवे ते काम करवून घेणे.

आत्मसात करणे - पूर्णपणे माहीत करून घेणे.
आत्मा जळणे - स्वरूप दुःख होणे.
आदर सत्कार करणे - मान सन्मान करणे.
आभाळ पेलणे - अशक्य गोष्ट करण्याचा प्रयत्न करणे.
आपुलकी वाटणे - प्रेम व आस्था वाटणे.
आपत्याच पायावर घाव घालणे - स्वतःच आपले नुकसान करून घेणे.
आबाळ होणे - दुर्लक्ष होणे, हाल होणे.
आयत्या पिठावर रेषा (रेघोट्या) ओढणे - आयत्या मिळालेल्या संपत्तीवर चैन करणे.
आयुष्य वेचणे - एखाद्या गोष्टीसाठी आयुष्यभर झटणे.
आवळा देऊन कोहळा काढणे - स्वल्प (लहानशी) देणगी देऊन त्याच्या मोबदल्यात दुसऱ्यांकडून मोठे कार्य करून घेणे.
आश्रय घेणे - मदत घेणे.
आश्चर्यचकित होणे - आश्चर्याने थक्क होणे.
आश्चर्याने तोंडात बोट घालणे - फार आश्चर्य वाटणे.
आवाज लागणे - प्रसंगाला साजेल असा आवाज गळ्यातून येणे.
आश्वासन देणे - कबूल करणे.
आमूलाग्र बदलणे - संपूर्णपणे बदलणे.
आडवे येणे - अडवणे.
आवाज चढविणे - रागावून स्वरूप मोठ्याने बोलणे.
आड येणे - अडथळा निर्माण करणे.
आहुती देणे - प्राण अर्पण करणे.
आस्वाद घेणे - आनंद लुटणे.
आव आणणे - स्वोटा अविर्भाव करणे, उसने अवसात आणणे.
आसमान ठेंगणे होणे - ताट्याचा कळस होणे (स्वर्ग दोन बोटे उरणे).
आळा घालणे - नियम लावून देणे, नियंत्रण ठेवणे.
आ वासणे - आश्चर्याने तोंड उघडणे.
आळोस्वे पिळोस्वे देणे - आळस झाडणे.
आळ घालणे - आरोप करणे.
इंगा जिरणे - गर्व नाहीसे होणे, स्फोड मोडणे.
इंगा दाखविणे - धाक बसविणे, जरब बसविणे.
इकडचा डोंगर तिकडे करणे - फार मोठे कार्य पार पाडणे.
इरेला पेटणे - इर्षने स्फेळ लागणे.
इशारा देणे - सावधगिरीची सूचना देणे.
इन्कार करणे - नकार देणे.
इरेस पडणे - एखादी गोष्ट करण्याची जिद्द असणे.
इतिश्री करणे - शेवट करणे.
इमानास जागणे - इमान कायम ठेवणे.
इकडचे तोंड तिकडे करून टाकणे - अतिशय जोराने थोबाडात मारणे.

इंगळ्या डसणे - मनाला झोंबणे, वेदना होणे.
 इहलोक सोडणे - मरणे.
 इनमीन साडेतीन - थोडेसे, नगण्य.
 उकळी फुटणे - स्वरूप आनंद होणे.
 उस्वळ पांढरे होणे - स्वरूप द्रव्य मिळणे.
 उस्वाळ्या पास्वाळ्या काढणे - एकमेकांचे उणेदुणे काढणे.
 उघडा पडणे - स्वरु स्वरूप प्रकट होणे.
 उचल स्वाणे - एखादी गोष्ट करण्याची अनिवार इच्छा होणे.
 उचल बांगडी करणे - जबरदस्तीने हलविणे.
 उच्चाटन करणे - घालवून देणे, नष्ट करणे.
 उच्छाद मांडणे - उपद्रव देणे.
 उचंबळून येणे - भावना तीव्र होणे.
 उजाड माळरान - ओसाड जमीन.
 उजेड पडणे - मोठे कृत्य करणे.
 उल्लेख करणे - उच्चार करणे, सांगणे.
 उंटावरून शेळ्या हाकणे - मनापासून काम न करणे.
 उत्तून दिसणे - शोभून दिसणे, नजरेत भरणे.
 उत्तेजन देणे - पाठिंबा देणे.
 उत्तराई होणे - उपकार फेडणे.
 उत्तीर्ण होणे - यशस्वी होणे.
 उत्कंठा असणे - उत्सुक असणे.
 उदक सोडणे - त्याग करणे.
 उदरी शनी येणे - संपत्तीचा लाभ होणे.
 उदास वाटणे - फार स्विन्न वाटणे.
 उद्धार करणे - प्रगती करणे.
 उधाण येणे - चव येणे, ओसंडून वाहणे, भरती येणे.
 उध्वस्त होणे - नाश पावणे.
 उधळून देणे - पसरून देणे.
 उन्मळून पडणे - मुळासकट कोसळून पडणे.
 उन्हाची लाही फुटणे (उन्हाचा जाळ पेटणे) - अतिशय कडक ऊन पडणे.
 उद्योगात चूर होणे - कामात गुंग असणे, मग्न असणे.
 उत्तू जाणे - कल्पनेपेक्षाही अधिक असणे.
 उपासना करणे - पूजा करणे, आराधना करणे.
 उपसर्ग होणे - त्रास होणे.
 उपपादन करणे - बाजू मांडणे.
 उपद्व्याप करणे - स्वरूप त्रास सहन करणे.
 उपदेशाचा डोस पाजणे - उपदेश करणे.

उंबरठा चढणे - प्रवेश करणे.
 उबगणे - कंटाळा येणे.
 उमाळा येणे - तीव्र इच्छा होणे.
 उमज पडणे - समजणे.
 उभ्या उभ्या चक्कर टाकणे - सहज जाऊन पाहून येणे.
 उरकून घेणे - पार पाडणे.
 उराशी बाळगणे - अंतःकरणात जतन करून ठेवणे.
 उरापोटावर बाळगणे - सांभाळ करणे.
 उरस्फोड करणे - काळीज फाटेपर्यंत कष्ट करणे.
 उरी फुटणे - अतिशय दुःख होणे.
 उरकून घेणे - आटोपणे, संपवणे.
 उलगडा होणे - अगदी स्पष्टपणे समजणे.
 उलटी अंबारी हाती येणे - भीक मागण्याची पाळी येणे.
 उट्या हाताने कावळा न हाकणे - कधी कोणाला काहीही मदत न करणे.
 उसळी घेणे - जोराने वर येणे.
 उसासा सोडणे - विश्वास सोडणे.
 ऊत येणे - अतिरेक होणे, चेव येणे.
 ऊन स्वामी येणे - सायंकाळ होणे.
 ऊर दडपणे - अतिशय भीती वाटणे.
 ऊर भरून येणे - भावना दाटून येणे.
 ऊर बडवून घेणे - आक्रोश करणे.
 ऊर फाटणे - अतिशय दुःख होणे.
 ऊस मळे फुलणे - ऊसमळे चांगले वाढीस लागणे.
 ऊहापोह करणे - चर्चा करणे (उहापोह करणे).
 एक घाव दोन तुकडे करणे - ताबडतोब निर्णय घेऊन गोष्ट निकालात आणणे.
 एकजीव होणे - पूर्णपणे मिसळून जाणे.
 एकटक पाहणे - स्थिर नजरेने पाहणे.
 एकमत होणे - सर्वांचा सारखा विचार असणे.
 एकमेवाद्वितीय असणे - अतुलनीय व सर्वोत्कृष्ट असणे.
 एका पायावर तयार असणे - फार उत्कंठीत होणे.
 एकाग्रचित्त होणे - मन केंद्रित करणे.
 एका वड्यात बोलणे - एका दमात बोलणे.
 एकेरीवर येणे - भांडायला तयार होणे.
 एखाद्या वस्तूवर डोळा असणे - एखादी वस्तू प्राप्त करून घेण्याची इच्छा असणे.
 ओस होणे - रिकामे होणे.
 ओढ घेणे - आकर्षण वाटणे.
 ओली सुकी करणे - नाणे फेक करून निर्णय घेणे.

ओटीत घालणे - संगोपनासाठी दुसऱ्यांच्या हवाली करणे.
ओवाळून टाकणे - तुच्छ समजून फेकून देणे.
ओक्शा बोक्शी रडणे - स्तूप रडणे.
औषध नसणे - उपाय नसणे.
औषधालाही नसणे - अजिबात नसणे, मुळीच नसणे.
ओढ लागणे - तीव्र इच्छा होणे.
कणीक तिंबणे - स्तूप मारणे.
कंठ दाटून येणे - गहिवरून येणे, दुःस्वाचा आवेग येणे.
कंठस्नान घालणे - ठार मारणे, शिरच्छेद करणे.
कच स्वाणे - माघार घेणे.
कणीक मऊ होणे - मार बसणे.
कट करणे - कारस्थान करणे.
कडुसे पडणे - सायंकाळ होणे.
कटाक्ष टाकणे - एक नजर टाकणे, नजर फिरविणे.
कंठशोष करणे - ओरडून गळा सुकविणे, उगाच घसाफोड करणे.
कणव येणे - दया येणे.
कपाळ फुटणे - दुर्दैव ओढवणे, मोठी आपत्ती कोसळणे.
कपाळमोक्ष होणे - मरणे, नाश पावणे, डोके फुटून मृत्यू येणे.
कपाळ उठणे - कपाळ दुसू लागणे.
कपाळ ठरणे - नशिबात लिहिण्यासारखी एकादी गोष्ट घडणे.
कपाळ पांढरे होणे - वैधव्य येणे.
कपाळी येणे - नशीबी येणे.
कपाळाला आठ्या पडणे - नाराजी दिसणे.
कपाळी (भाळी) लिहिलेले नसणे - नशिबात नसणे.
कंबर कसणे (कंबर बांधणे) - हिंमत दाखविणे, तयार होणे.
कष्टाने विद्या करणे - परिश्रम करून विद्या संपादन करणे.
कपाळावर हात मारणे - दुःख होणे, निराश होणे.
कपाळावर हात लावणे - निराश होणे.
कःपदार्थ असणे - क्षुल्लक वाटणे.
कपोतवृत्तीने वागणे - काटकसरीने वागणे.
कपाळाचे कातडे नेणे - सगळ्या जन्माचे मातेरे करणे.
कसोटीस उतरणे - अपेक्षित गोष्ट यशस्वीपणे करून दाखविणे.
करुणा भाकणे - विनविणे.
कबूल करणे - मान्य करणे.
कसाला लागणे - कसोटी पाहणे, एखाद्याची परीक्षा होणे.
कसास लावणे - कसोटी पाहणे, एखाद्याची परीक्षा होणे.
कंबर स्वचणे - धीर संपणे, धीर स्वचणे.

कळसास पोचणे - शेवटच्या टोकाला जाणे, पूर्णत्वाला पोहोचणे.
कळी उमलणे - चेहरा प्रफुल्लीत होणे.
कमाल करणे - मर्यादा वा सीमा गाठणे.
करणी करणे - चेटूक करणे.
कलुषित करणे - मलीन बनविणे, गढूळ करणे, एखाद्या विषयी वाईट मत करणे.
कळ लावणे - भांडण लावणे.
करकर दात चावणे - क्रोधाचा अविर्भाव करणे.
कलम होणे - पकडणे.
कसूर न करणे - आळस न करणे, चूक न करणे.
कब्जा घेणे - ताब्यात घेणे.
कळस होणे - चांगल्या किंवा वाईट गोष्टीचा अतिरेक होणे.
कस धरणे - सत्व निर्माण होणे.
करार मदार करणे - लेखी स्वरूपात निर्णय घेणे.
कळा पालटणे - स्वरूप बदलणे.
कढी पातळ होणे - दुस्वण्यामुळे जर्जर होणे.
कल्पांत करणे - मोठा कल्लोल करणे.
कल्ला फाडणे - गोंगाट करणे.
कसर काढणे - एकीकडे झालेली कमतरता दुसरीकडे भरून काढणे.
कष्टी होणे - खिन्न होणे, दुःखी होणे.
कवडीही हातास न लागणे - एका पैशाचीही प्राप्ती न होणे.
करंट येणे - झटका येणे, आवेश येणे.
कृत कृत्य होणे - धन्यता वाटणे.
का कू करणे - मागे पुढे पाहणे, काम करण्यास टाळाटाळ करणे.
काटा काढणे - दुःख देणारी गोष्ट काढून टाकणे, समूळ नाहीसे होणे.
काडीमोड करणे (देणे) - संबंध तोडणे.
काळझोप घेणे - मृत्यू येणे.
काट्याने काटा काढणे - एका शत्रूच्या सहाय्याने दुसऱ्या शत्रूचा पराभव करणे.
काथ्याकूट करणे - व्यर्थ चर्चा करणे.
कापूस महाग होणे - कृश होणे.
कान उपटणे - चुकीबद्दल शिक्षा करणे.
काढण्या लावणे - दोरीने बांधणे.
कान टवकारून ऐकणे - अगदी लक्षपूर्वक ऐकणे.
कान देणे - लक्षपूर्वक ऐकणे.
कान धरणे - शासन करणे.
कान फुंकणे (कान भरणे) - चुकली (चुगली) करणे, चहाड्या करणे, मनात किल्मिश निर्माण करणे.
कान उघाडणी करणे - स्वरमरीत उपदेश करणे, कडक शब्दात चूक दाखवून देणे.
कानठळ्या बसणे - मोठा आवाज ऐकल्याने काही काळ काहीच ऐकू न येणे.

काना डोळा करणे - दुर्लक्ष करणे.
कानावर पडणे - सहजगत्या माहित होणे, ऐकण्याचा योग येणे.
कानावर येणे - माहित असणे, ऐकणे, कळणे.
काळे करणे - देशांतरास जाणे.
कानावर हात ठेवणे - नाकबूल करणे, नकारात्मक भूमिका घेणे.
कानोसा घेणे - दूरवरचे लक्षपूर्वक ऐकणे, चाहूल घेणे.
कानीकपाळी ओरडणे - वारंवार बजावून सांगणे.
कास धरणे - आश्रय घेणे.
कानाशी लागणे - चहाड्या करणे.
कानाला स्वडा लावणे - पुन्हा एखादी चूक न करण्याचा निश्चय करणे, धडा शिकणे.
कान टवकारणे - ऐकण्यास उत्सुक होणे.
काडी मोडून घेणे - विवाहसंबंध तोडून टाकणे.
कामगिरी पार पाडणे - सोपविण्यात आलेले काम पूर्ण करणे.
कामगिरी बजावणे - काम पार पडणे.
कानशील रंगविणे - मारणे.
कानशिलात देणे - मारणे.
कालवा कालव होणे - मनाची चलबिचल होणे.
काळीमा लागणे - कलंक लागणे, अपकीर्ती होणे.
कान फुटणे - ऐकू न येणे.
काट्याचा नायटा करणे - साधी गोष्ट वाईट थराला जाणे.
काट्याचा नायटा होणे - क्षुल्लक गोष्टीचा भयंकर परिणाम होणे.
कामाला भिडणे - जोरात काम करू लागणे.
कानात घुमून राहणे - आठवणीत पक्के रुजून राहणे.
कायापालट होणे - पूर्णपणे स्वरूप बदलणे.
कावरा बावरा होणे - बावरणे, घाबरणे.
काळजाचे पाणी पाणी होणे - दुःखी होऊन धैर्य व उत्साह नाहीसा होणे, अतिशय घाबरणे.
काळाची पावले ओळखणे - बदलत्या परिस्थितीची भान असणे.
काळजाचा ठेवा असणे - अत्यंत आवडती गोष्ट असणे.
काळाच्या उदरात गडप होणे - नष्ट होणे.
कानामागे टाकणे - दुर्लक्ष करणे.
कानात मंत्र सांगणे - गुप्त रीतीने सल्लामसलत करणे.
कान टोचणे - एखादी गोष्ट समजावून सांगणे.
कानाने आवाज टिपणे - लक्षपूर्वक ऐकणे.
काळजाचा लचका तुटणे - अत्यंत दुःख होणे.
कानाचा चावा घेणे - कानात सांगणे.
कानी घालणे - सांगणे, लक्षात आणून देणे.
कान लांब होणे - ऐकण्यासाठी उत्सुक असणे, अक्कल कमी होणे (गाढवाचे कान?)

कास्या वर करणे - आपल्या जवळ काही नाही असे दाखविणे, ऐनवेळी अंग काढून घेणे.
काळजाचे कोळसे होणे - मनाला अतिशय वेदना होणे.
काळीज फत्तराचे होणे - अंतःकरणातील दया, माया इ. कोमल भावना नाहीशा होणे.
काकण भर सरस ठरणे - थोडेसे जास्त वा अधिक असणे.
कागाळी करणे - तक्रार किंवा गा-हाणे करणे.
कागदी घोडे नाचविणे - ज्याच्या पासून काही लाभ होण्याजोगे नाही अशा लेखनाचा स्वटाटोप करणे.
काळे करणे - निघून जाणे.
कान किटणे - तीच गोष्ट पुन्हा पुन्हा सांगून कंटाळा आणणे.
कामास येणे - उपयोगी पडणे, लढाईत मारले जाणे.
काकदृष्टीने पाहणे - अतिशय बारकाईने पाहणे.
कासावीस होणे - व्याकूल होणे.
कालवश होणे - मरण पावणे.
काडीने औषध लावणे - दुरून दुरून दुसऱ्याचे उपयोगी पडणे.
काहूर माजणे - विचारांचा गोंधळ होणे.
किमया करणे - जादू करणे.
कित्ता गिरविणे - अनुकरण करणे.
किळस वाटणे - शिसारी वाटणे.
किल्ली फिरविणे - युक्तीने मन बदलणे.
किडून घोळ होणे - कीड लागल्यामुळे स्वराब होणे.
किंतु येणे - संशय वाटणे.
कीस काढणे - बारकाईने चर्चा करणे.
कुंपणाने शेत स्थाणे - विश्वासातील माणसाने फसविणे, रक्षणकर्त्याने भक्षण करणे.
कुत्र्याच्या मोलाने मरणे - मरताना माणूस म्हणून काहीही किंमत न राहणे.
कुर्बानी करणे - बलिदान करणे.
कुजत पडणे - आहे त्या स्थितिपेक्षा अधिक वाईट अवस्था प्राप्त होणे.
कुजबूज करणे - आपापसात हळूहळू बोलणे.
कुकारा घालणे - मोठ्याने हाक मारणे.
कुत्रा हाल न स्थाणे - अतिशय वाईट स्थिती येणे.
कुत्र्यासारखे मळा धरून पडणे - घरातील कटकटींना कंटाळून सारखे घराबाहेर राहणे.
कुरघोडी करणे - वर्चस्व स्थापित करणे.
कुंद होणे - उदास होणे.
कुरुक्षेत्र माजविणे - भांडण तंटे करणे.
कुणकुण लागणे - चाहूल लागणे.
कुरापत काढणे - भांडण उकरून काढणे.
कूस धन्य करणे - जन्म दिल्याबद्दल सार्थक वाटणे.
कूच करणे - पुढे जाणे, कामगिरीवर निघणे.
केसाने गळा कापणे - विश्वासघात करणे.

केसालाही धक्का न लावणे - अजिबात त्रास न होणे.
 केसांच्या अंवाळ्या होणे - वृद्धावस्था येणे.
 क्लेश पडणे - यातना सहन कराव्या लागणे.
 कोणाच्या अध्यांत मध्यांत नसणे - कोणाच्या कामात विनाकारण भाग न घेणे.
 कोंडीत पकडणे - पेचात सापडणे.
 कोड पुरविणे - कौतुकाने होस पुरविणे.
 कोरड पडणे - सुकून जाणे.
 कोंड्याचा मांडा करणे - काटकसरीने संसार करणे.
 कोलाहल माजणे - आरडाओरड होणे.
 कोपन्यापासून हात जोडणे - संबंध न यावा अशी इच्छा करणे.
 कोंडी फोडणे - वेढा तोडून बाहेर जाणे.
 कोपन्याने स्वणणे - दाखाद्याच्या चांगुलपणाचा फायदा घेणे.
 कोंडमारा होणे - मन अस्वस्थ होणे.
 कोंबडे झुंजविणे - दुसऱ्यांचे भांडण लावून आपण मजा बघणे.
 कोपन्यात घेणे - एका टोकाला घेऊन कोंडी करणे.
 कोणाचा पायपोस कोणाचे पायात नसणे - मोठा गोंधळ होणे.
 कौशल्य पणास लावणे - अतिशय चतुराईने काम करणे.
 कौतुक करणे - तारीफ करणे.
 स्वच्यून जाणे - धीर सुटणे.
 स्वर्ची पडणे - वापरावी लागणे.
 स्वच्यून भरणे - पूर्णपणे भरणे.
 स्नपटीस बसणे - सारस्वे एखाद्या गोष्टीच्या मागे लागणे.
 स्वडू होणे - नाराज होणे.
 स्वटपट करणे - प्रयत्न करणे.
 स्वजील होणे - लाज वाटणे.
 स्वडा पहारा होणे - काळजीपूर्वक करणे.
 स्वडसून विचारणे - ताकीद देऊन विचारणे.
 स्वंड नसणे - सतत चालू राहणे.
 स्वंड पडणे - मध्येच काही काळ बंद असणे.
 स्वंत वाटणे - स्वेद वा दुःस्व वाटणे.
 स्वडा टाकून पाहणे - अंदाज घेणे.
 स्वटाटोप चालविणे - प्रयत्न करणे.
 स्वडे चारणे - शरण येण्यास भाग पाडणे, पराभव करणे.
 स्वल करणे - स्वोलवर चर्चा करणे.
 स्वबर नसणे - माहिम नसणे.
 स्वस्ता स्नाणे - स्वूप कष्ट करणे.
 स्वड्यासारखा बाहेर पडणे - निरूपयोगी ठरून वगळला जाणे.

स्वसस्वस पिकणे - स्तूप हसणे.
 स्वडे फोडणे - दूषण देणे.
 स्वर्ची पडणे - लढाईत मृत्यूमुखी पडणे.
 स्वळस्वळ करणे - हट्ट करणे.
 स्वरवड काढणे - कान उघडणी करणे.
 स्वरपूस ताकीद करणे - निक्षून सांगणे.
 स्वडी ताजीम देणे - उभे राहून शिस्तीने मानवंदना देणे.
 स्वरडपट्टी काढणे - रागावून बोलणे.
 साल्ल्या मिठाला जागणे - उपकाराची जाणीव ठेवणे.
 स्वाजवून स्वरुज काढणे - मुद्दाम भांडण उकरून काढणे.
 स्वांदा देऊन काम करणे - झटून काम करणे.
 स्वापर फोडणे - दोष देणे.
 स्वायला काळ अन् भुईत्या भार असणे - स्वतः काही ही काम नकरता दुसऱ्यावर भार होऊन राहणे.
 स्वायला उठणे - असह्य होणे.
 साल्ल्या घरचे वासे मोजणे - उपकार करणाऱ्यांचे वाईट चिंतणे.
 स्वार लागणे - झीज सोसावी लागणे.
 स्वाईत पडणे - संकटात किंवा दुःस्वात पडणे.
 स्वारून ढेकर देणे - गिळंकृत करणे.
 स्वा स्वा सुटणे - स्वाण्याची एकसारखी इच्छा होणे, अधाशीपणाने स्तूप स्वात जाणे.
 स्विळवून ठेवणे - एकाच जागी स्थिर करून ठेवणे.
 स्विळस्विळी होणे - मोडकळीला येणे.
 स्तुट्ट होणे - अचानक बारीक आवाज होणे.
 स्तुळे करणे - वेड लावणे.
 स्तूणगाठ बांधणे - पक्के ध्यानात ठेवणे.
 स्तो घालणे - अडचण आणणे, विघ्न निर्माण करणे.
 स्थाली-स्तुशाली विचारणे - हालहवाल विचारणे.
 स्तो स्तो हसणे - हसू न आवरणे, जोर जोराने हसणे.
 स्तोऱ्याने पैसे ओढणे - पुष्कळ पैसे मिळविणे.
 स्तोड मोडणे - एखाद्याची वाईट सवय तीव्र उपायाने घालविणे.
 स्तोड ठेवणे - दोष ठेवणे.
 'ग' ची बाधा होणे - गर्व होणे.
 गजर करणे - एकाच तालात सर्वांनी एकदम जयजयकार करणे.
 गणना करणे - समाविष्ट करणे.
 गढून जाणे - रंगून जाणे.
 गंगार्पण करणे - कायमचे विसरणे.
 गाणित पक्के बसणे - ठाम समजूत होणे.
 गतप्राण होणे - मरणे.

गर्क असणे - गुंग असणे.
 गर्क होणे - गढून जाणे.
 गळ घालणे - आग्रह करणे.
 गळ्यात पडणे - अतिशय आग्रह करणे.
 गंगेत घोडे न्हाणे - एखादे मोठे काम पूर्ण होणे.
 गहिवरून जाणे - दुःस्वाने कंठ दाटून येणे.
 गयावया करणे - दीनवाणी प्रार्थना करणे, विनवणी करणे.
 गडप होणे - नाहीसे होणे.
 गटांगळ्या स्नाणे - नाकातोंडात पाणी जाऊन जीव घाबरा होणे.
 गत्यंतर नसणे - नाईलाज असणे, दुसरा उपाय नसणे.
 गंध नसणे - अजिबात माहित नसणे.
 गर्भगळीत होणे - अतिशय घाबरणे, भयभीत होणे.
 गमजा करणे - हुशारी मारणे.
 गृहीत धरणे - मनात निश्चित कल्पना करणे.
 गराडा घालणे - वेढा घालणे, घेराव घालणे.
 गळा कापणे - विश्वासघात करणे.
 गळा गुंतणे - अडचणीत सापडणे, अडचणीत घालणे.
 गळ्याशी येणे - नुकसानी बाबत अतिरेक होणे.
 गळ्यात धोंड पडणे - इच्छा नसताना जबाबदारी अंगावर पडणे.
 गळी उतरणे - पटणे.
 गवऱ्या मसणात जाणे - मृत्यूकाल जवळ असणे.
 गळ्याशी पाणी लागणे - पराकाष्ठेचे कर्ज होणे.
 गळा भरून येणे - गहिवरून येणे.
 गहजब करणे - फार बोभाटा करणे.
 गळा काढून रडणे - मोठा आवाज काढून रडणे.
 गळून पडणे - मरणे.
 गप्प राहणे - काहीही न बोलणे.
 गडगडून हसणे - मोकळ्या मनाने हसणे.
 गम स्नाणे - धीर धरणे.
 गळ्याला कोरड पडणे - अतिशय घाबरणे.
 गम्य असणे - थोडेसे ज्ञान असणे.
 गदगदून येणे - अंतःकरण भरून येणे.
 गळा धरणे - मारावयात प्रवृत्त होणे.
 गळा काढणे - रडणे.
 गळ्यात येणे - जबरदस्तीमुळे एखादी गोष्ट स्वीकारणे.
 गळ्यात गळा घालणे - अलिंगन देणे.
 गय करणे - क्षमा करणे.

गलित गात्र होणे - शरीराचा अवयव न अवयव थकणे.
 गळी पडणे - एखाद्याच्या मागे लागणे.
 गहाण ठेवणे - कर्जाक घेतलेल्या पैशाबद्दल सावकाराकडे (बँकेत) एकादी मौल्यवान वस्तू ठेवणे.
 गळ्यात माळ घालणे - विजय मिळविणे, विवाह होणे.
 गळ्याला फास लागणे - प्राणघातक संकटात सापडणे.
 गंडा बांधणे - शिष्य होणे.
 ग्रह सुटणे - संकट दूर होणे.
 गंडांतर येणे - संकट येणे.
 गंध नसणे - मुळीच ज्ञान नसणे.
 गाई पाण्यावर येणे - डोळ्यात अश्रू उभे राहणे.
 गाजावाजा करणे - प्रसिद्धी देणे.
 गाशा गुंडाळणे - एकदम पसार होणे, निघून जाणे.
 गाडी पुन्हा रुळावर येणे - चुकीच्या मार्गावरून पुन्हा पूर्ववत योग्य मार्गाला येणे.
 गाळण उडणे - फार घाबरणे.
 गाठीस असणे - शिल्लक असणे, जवळ असणे. (गाठीला ठेवणे)
 गावी नसणे - लक्ष नसणे.
 गारुड करणे - जादू करणे.
 गावचा नसणे - काही एक संबंध न दाखवणे.
 गाढवाचा नांगर फिरणे - जमीनदोस्त करणे.
 गाळण होणे - भीतीने गांगरून जाणे.
 गाडा वळणावर येणे - सर्व सुरळीत होणे.
 गाठ पडणे - भेटणे.
 गाडी अडणे - कामात अडथळा येणे.
 गाल फुगविणे - रूसणे.
 गिरकी घेणे - स्वतःभोवती वर्तुळाकार फिरणे.
 गिल्ला करणे - गोंधळ करणे.
 गुण दाखविणे - स्वरे स्वरूप प्रकट करणे.
 गुंजत असणे - दुमदुमत असणे.
 गुजराण करणे - निर्वाह करणे.
 गुदगुल्या होणे - आनंदाच्या उकळ्या फुटणे.
 गुळणी फोडणे - लपवून ठेवलेली गोष्ट अस्वेरीस सांगून टाकणे.
 गुढी धरणे - नव्या उपक्रमाला सुरवात करणे.
 गुंगारा देणे - फसवून पळून जाणे.
 गुणगान करणे - स्तुती करणे.
 गोत्यात आणणे - संकटात घालणे.
 गोडवे गाणे - स्तुती करणे.
 गोंधळ उडणे - गडबडून जाणे.

गोंडा घोळणे - खुशामत करणे.
 गोरामोरा होणे - भांवावणे.
 गोपाळकाला करणे - सर्व शिदोऱ्या एकत्र करणे.
 गौरव करणे - सन्मान करणे, स्तुती करणे.
 गौडबंगाल असणे - गूढ गोष्ट असणे.
 घर डोक्यावर घेणे - घरात अतिशय गोंगाट करणे.
 घर धुवून नेणे - सर्वस्वी लुबाडणे, सर्वस्वाचा अपहार करणे.
 घडी भरणे - विनाशकाल जवळ येणे.
 घर सुने सुने वाटणे - उदास वाटणे.
 घर बुडविणे - सर्व कुलाचा घात करणे.
 घर भरणे - फायदा करून घेणे.
 घर बसणे - कुटुंबास विपत्ती येणे.
 घडा भरणे - परिणाम भोगण्याची वेळ येणे.
 घामाधूम होणे - खूप घाम येणे.
 घायाळ करणे - जखमी करणे.
 घाम न फुटणे - दया न येणे.
 घामाचे पाझर फुटणे - खूप घाम येणे.
 घाम गाळणे - खूप कष्ट करणे.
 घाट घालणे - बेत करणे.
 घाव घालणे - प्रहार करणे.
 घाला घालणे - हल्ला करणे.
 घात होणे - नाश होणे.
 घालून पाडून बोलणे - दुसऱ्याला लागेल असे बोलणे.
 घोडे मारणे - नुकसान करणे.
 घोडे मध्येच अडणे - प्रगतीत खंड पडणे.
 घोडे थकणे (घोडे दामटणे) - उद्योग धंदा मंदावणे.
 घोडे पुढे ढकलणे - स्वतःच्या फायद्यासाठी पुढे सरसावणे.
 घोडे पेंड स्नाणे - अडचण निर्माण होणे.
 घोडा मैदान जवळ असणे - एखाद्या गोष्टीबाबत कसोटीची वेळ जवळ येणे.
 घोर लागणे - काळजी निर्माण होणे.
 घोटाळा होणे - गोंधळ होणे, गडबड होणे.
 घोषित करणे - जाहीर करणे.
 घोळ घालणे - त्वरित निर्णय न घेता विचार करीत बसणे.
 घोरपड येणे - संकट येणे.
 घोरपडी सारखे चिकटणे - न थकता चिवटपणे काम करीत राहणे.
 चक्कर मारणे - सहज फिरायला जाणे.
 चतुर्भुज होणे - लग्न होणे, कैद होणे.

चकीत करणे - थक्क करणे, आश्चर्य वाटायला लावणे.
चंग बांधणे - निश्चय करणे, निर्धार करणे.
चढवून ठेवणे - एखाद्याला वाजवीपेक्षा जास्त महत्त्व देणे.
चव्हाय्यावर आणणे - उघडकीस आणणे, जाहीर करणे.
चकित होणे - आश्चर्य वाटणे.
चकरा मारणे - फेऱ्या मारणे.
चलबिचल सुरू होणे - अनिश्चिता निर्माण होणे.
चटका बसणे - फार दुःस्व होणे.
चहा असणे - आस्था असणे.
चकाय्या पिटणे - गप्पा-गोष्टी करणे.
चकार शब्द ही न काढणे - जराही न बोलणे.
चहा करणे - वाहवा करणे.
चव्हाट वळणे - कंटाळा आणण्याजोगी गोष्ट सांगणे.
चटणी उडविणे - नाश करणे.
चढाओढ सुरू होणे - स्पर्धा लागणे.
चंदन करणे - नाश करणे.
चक्री गुंग होणे - अक्कल गुंग होणे.
चाहूल लागणे - हालचालीची जाणीव होणे.
चालून जाणे - हल्ला करणे.
चाकांवर पट्टा चढणे - वेग येणे
चारांचा पोशिंदा असणे - कर्ता पुरुष असणे
चार पैसे गाठीला बांधणे - थोडी फार बचत करणे
चारी दिशा मोकळ्या होणे - पूर्ण स्वातंत्र्य असणे.
चालत्या गाड्याला (गाडीस) स्तीळ घालणे - व्यवस्थित चाललेल्या कामात व्यत्यय येणे.
चालना देणे - प्रोत्साहन देणे.
चाहूल लागणे - माहीत होणे.
चाड असणे - जाणीव असणे.
चाड न वाटणे - जाणीव नसणे.
चांदी उडणे - त्रेधा उडणे.
चालना मिळणे - गती मिळणे.
चाळा लावणे - नाद लावणे.
चारी मुंड्या चीत होणे - संपूर्ण पराभव होणे.
चार हात दूर असणे - एकाद्या गोष्टीपासून हेतू पुरस्सर दूर राहणे.
चिंता लागणे - काळजी वाटणे.
चिंतातूर होणे - अतिशय काळजी वाटणे.
चिरडून टाकणे - नाश करणे.
चित्त स्वैचून घेणे - मन आकर्षित करणे.

चित्रा सारस्वे स्तब्ध असणे - फार शांत असणे.
 चित्त विचलित होणे - काय करावे ते न सुचणे.
 चिरी मिरी घेणे - बक्षीस घेणे.
 चिंताक्रांत बनणे - आत्यंतिक काळजी वाटणे.
 चिमणीसारस्वे तोंड करणे - एवढेसे तोंड करणे.
 चिटपास्वरू नसणे - पूर्ण शांतता असणे.
 चीज करणे - सार्थक करणे.
 चीतपट मारणे - पूर्ण पराभव करणे.
 चुटपुट लागणे - मनास टोचणी लागणे, हुरहुर लागणे.
 चुकल्या चुकल्यासारस्वे होणे - अस्वस्थता प्राप्त होणे.
 चुणूक दास्वविणे - झलक दास्वविणे.
 चुलीतून निघून वैलात पडणे - आगीतून निघून फोफाट्यात पडणे, लहान संकाटातून मोठ्या संकटात सापडणे.
 चूल पेटणे - स्वयंपाक केला जाणे.
 चूल स्फोळंबणे - उपवास पडणे.
 चूर होणे - गढूत जाणे, बुडून जाणे.
 चेव चढणे - जोर चढणे.
 चेहरा उजळणे - संकट टळल्यामुळे आनंदित होणे.
 चेहरा आंबट करणे - नाराजी दर्शविणे.
 चेहरा स्कुलणे - अतिशय आनंदित होणे.
 चेहरा पालटणे - रंगरूप बदलणे.
 चेहरा काळवंडणे - चिंतेने मन खिन्न होणे.
 चेहऱ्यावर चिंतेची काळजी पसरणे - काळजीने भरून जाणे.
 चैन न पडणे - अस्वस्थ होणे.
 चोहोंचा आकडा घालणे - प्रशस्तपणे मांडी घालून बसणे.
 चोख बजावणे - अगदी बरोबर पार पाडणे.
 चोरावर मोर होणे - वाईट गोष्टीच्या बाबतीत एखाद्यावर वरकडी करणे.
 चोराला सोडून सन्याशाला सुळी देणे - स्वऱ्या अपराध्यास सोडून निरपराधी व्यक्तीस शिक्षा करणे.
 चौगडे अडणे - जयजयकार अथवा प्रशंसा होणे.
 चौदावे रत्न दास्वविणे - शिक्षा करणे, स्तूप मार देणे.
 चौसुर उधळणे - स्वैर सुटणे.
 छक्के पंजे करणे - हात चलास्वीने फसविणे.
 छत्तीसाचा आकडा असणे - मतभेद असणे.
 छाती आनंदाने फुलणे - स्तूप आनंद होऊन अभिमान वाटणे.
 छाती करणे - धैर्य दास्वविणे.
 छाती धडधडणे - स्तूप भीती वाटणे.
 छात्र हरवणे - पोरके होणे.
 छाती दडपणे - भीती वाटणे.

छाती न होणे - धीर न होणे, न धजणे, हिंमत न होणे.
 छाती दाखवत बसणे - भीती न बाळगता बसणे.
 छाती फुगणे - अभिमान वाटणे.
 छातीला हात लावून सांगणे - स्वात्रीपूर्वक सांगणे.
 छातीचा कोट करणे - प्राणपणाने संकटाशी मुकाबला करणे.
 छातीत कालवायला लागणे - जीव कासावीस होणे.
 छाप पडणे - मनावर खोल परिणाम होणे.
 छेड काढणे - मुद्दाम चिडविणे.
 जंगजंग पछाडणे - निरनिराळ्या रीतीने प्रयत्न करणे.
 जगाचा निरोप घेणे - मरण पावणे.
 जवळीक वाटणे - आपलेपणा वाटणे.
 जवळ करणे - आपलेसे करणे.
 जन्माचे दारिद्र्य फिटणे - गरिबी कायमची नाहीशी होणे.
 जन्माचे सार्थक होणे - सफलता लाभणे.
 जमीन अस्मानाचे अंतर (फरक) असणे - स्वरूप मोठा फरक असणे.
 जमीनदोस्त होणे - पूर्णपणे नष्ट होणे.
 जयजयकार करणे - आनंदाने जयघोष करणे, गुणगान करणे. (जयघोष करणे).
 जय्यत तयारी करणे - अगदी पूर्ण तयारी करणे.
 जन्माचे कल्याण करणे - कायमचे हित होणे.
 जड पावलांनी निघणे - व्यथित होऊन निघणे.
 जगजाहीर करणे - सर्वाना माहिती करणे.
 जतन करून ठेवणे - काळजीपूर्वक सांभाळ करणे (जपून ठेवणे)
 जखमेवर मीठ चोळणे - दुःखद स्थितीत अधिक भर घालणे.
 जगातून उठणे - सर्वस्वी बुडणे.
 जगणे जनावरांचे असणे - अत्यंत निकृष्ट प्रतीचे जीवन जगणे.
 जन्माची माती होणे - जीवन व्यर्थ जाणे.
 जशास तसे असणे - तोडीस तोड असणे.
 जगणे नकासे होणे - जीव त्रासणे.
 जमदग्नीचा अवतार असणे - अतिशय संतापणे.
 जाळ्यात गोवणे - अडचणीत पकडणे.
 जाब विचारणे - उत्तर विचारणे.
 जावे त्याच्या वंशा तेव्हा कळणे - स्वतः अनुभवून सुखदुःख जाणणे.
 जिभेस हाड नसणे - वाटेल तसे अमर्याद बोलणे, बेजबाबदारपणे बोलणे.
 जिवाची तगमग होणे - बेचैन होणे, अस्वस्थ होणे.
 जिवाचा कान करून ऐकणे - लक्षपूर्वक ऐकणे.
 जिवावर बेतणे - जीव धोक्यात येणे.
 जिवापाड सांभाळणे - काळजीपूर्वक सांभाळणे.

जिवापाड श्रम करणे - अतिशय कष्ट करणे.
 जिवात जीव घालणे - धैर्य देणे, काळजी नाहीशी होणे.
 जिवाचा धडा करणे - निश्चय करणे.
 जिवाची उलाघाल होणे - जीव स्वालीवर होणे.
 जिवाला घोर लागणे - स्वरूप काळजी वाटणे.
 जिवाचा आटापिटा करणे - स्वरूप धडपड करणे.
 जिवाची मुंबई करणे - स्वरूप चैन करणे.
 जिवाचे रान करणे - अतिशय कष्ट करणे.
 जिवाला जीव देणे - एखाद्यासाठी प्राण देण्याची तयारी असणे.
 जिवावर उठणे - आत्यंतिक नुकसान करण्यास तयार होणे.
 जिवात जीव येणे - काळजी नाहीशी होऊन पुन्हा धैर्य येणे, हायसे वाटणे.
 जिवाची पर्वा न करणे - प्रत्यक्ष प्राणाचीही फिकीर न करणे.
 जिवावर उदार होणे - प्राण देण्यास तयार असणे.
 जिवास स्नाणे - मनाला लागणे.
 जिह्वारी लागणे - अतिशय वाईट वाटणे.
 जिद्द असणे - ईर्ष्या असणे.
 जिंदगी बस्तर होणे - जीवन नष्ट होणे.
 जिभेला पाणी सुटणे - स्वाण्याची इच्छा होणे.
 जिज्ञासा वाटणे - जाणून घेण्याची तीव्र इच्छा होणे.
 जिवा पलीकडे जपणे - स्वरूप काळाजी घेणे.
 जिवावर येणे - नकोसे वाटणे.
 जिवात जीव असणे - जिवंत असणे, शरीरात प्राण असणे.
 जिवावर उड्या मारणे - दुसऱ्यावर अवलंबून राहून चैन करणे.
 जीव अधीर होणे - उतावीळ होणे.
 जिवाचा हिऱ्या करणे - हिम्मत बांधणे.
 जीव की प्राण असणे - प्राणाइतके प्रिय असणे.
 जीव स्वाली पडणे - काळजीतून मुक्त होणे.
 जीव स्वालीवर होणे - अतिशय काळजी वाटणे, अत्यंत अस्वस्थ वाटणे.
 जीव गहाण ठेवणे - कोणत्याही त्यागास तयार असणे, सर्वस्व अर्पण करणे.
 जीव घेऊन पळणे - प्राणाच्या रक्षणासाठी पळणे.
 जीव टांगणीला लागणे - चिंताग्रस्त होणे, अतिशय काळजी वाटणे.
 जीव तीळतीळ तुरणे - एखाद्या गोष्टीसाठी तळमळणे, स्वरूप हळहळ वाटणे.
 जीव धोक्यात घालणे - संकटात उडी घेणे.
 जीव थोडा थोडा होणे - अतिशय काळजी वाटणे.
 जीव असणे - प्रेम असणे.
 जीव मेटाकुटीस येणे - त्रासाने अगदी कंटाळून जाणे.
 जीव भांड्यात पडणे - काळजी दूर होणे.

जीवदान देणे - वाचविणे.
 जीवनज्योत विझणे - मरण पावणे, आयुष्य संपणे.
 जीव पाण्यात पडणे - शांत होणे.
 जीव ओतणे - मनापासून एखादे काम करणे.
 जीव कासावीस होणे - जीव तळमळणे.
 जीव लावणे - लळा लावणे.
 जीवन सर्वस्व देणे - संपूर्ण आयुष्य अर्पण करणे.
 जीव अर्धा होणे - भयभीत होणे.
 जीव झाडामाडात असणे - झाडामाडाविषयी विलक्षण जिद्दाळा वाटणे.
 जीव कानात गोळा करणे - सर्व शक्ती कानात केंद्रित करून ऐकणे.
 जीव अधीर होणे - उतावीळ होणे.
 जीव ओवाळून टाळणे - अतिशय प्रेम करणे.
 जीव गोळा होणे - कासावीस होणे.
 जीव नकोसा होणे - त्रासणे, कंटाळून जाणे.
 जीव मुठीत घेणे - अंतःकरण धडधडत असणे.
 जीभ लांब करून बोलणे - वरिष्ठांशी मर्यादेच्या बाहेर बोलणे.
 जीभ चावणे (पाघळणे) - एखादी गोष्ट बोलायची नसताना बोलून जाणे.
 जेरीस आणणे - शरण यायला भाग पाडणे.
 जेवणावर हात मारणे - भरपूर जेवणे.
 जोडे फाटणे - स्वेटे घालणे.
 जेर करणे - कैद करणे.
 जो जो करणे - निजविणे.
 जोस्यडात बांधणे - बंधनात बांधणे.
 जोम येणे - शक्ती येणे.
 जोपासना करणे - काळजीपूर्वक संगोपन करणे.
 ज्योत पेटवणे - भावना चेतावणे.
 ज्योतीसम जीवन जगणे - हुतात्मे स्वतः नष्ट होतात व दुसऱ्यांचे कल्याण साधतात तसे करणे.
 झडप घालणे - अचानक उडी मारणे.
 झळ लागणे (पोहोचणे) - एखाद्या गोष्टीचा थोडाफार परिणाम भोगावा लागणे.
 झटापट करणे - झगडणे.
 झाडून नेणे - जवळ असलेले सर्व नेणे.
 झिंग चढणे - नशा चढणे.
 झक मारणे - मूर्खपणा करणे.
 झक मारीत करणे - इच्छा असो नसो करणे.
 झुलत ठेवणे - काही निर्णय न घेता अडकवून ठेवणे.
 झुंजुंजुं होणे - उजाडणे.
 झुंबड उडणे - स्वरूप गर्दी व रेटारेटी होणे.

झुलू लागणे - लयीत तालावर डोलणे.
 झोप घेणे - काही अंतरावरून उडी टाकणे.
 झंडा फडकविणे - विजय मिळविणे.
 झंडा नाचविणे - मोठे कृत्य केले असे जाहीर करणे.
 झोप उडविणे - अस्वस्थ करून सोडणे.
 झोट धरणी होणे - मारामारी होणे.
 झोप उडणे - अतिशय भयभीत होणे.
 टक लावून पाहणे - बारीक नजरेने न्याहाळणे, एकासारखे रोखून पाहणे.
 टकामका (टकमका) पाहणे - चकित होऊन पाहणे.
 टंगळमंगळ करणे - काम टाळणे, कामचुकारपणा करणे.
 टक्केटोणपे स्थाणे - ठेचा स्थाणे, चांगल्या वाईट अनुभवाने शहाणपण येणे.
 ट, फ करणे - अक्षर ओळख होणे.
 ट ला ट जुळविणे - अक्षराला अक्षर जुळविणे.
 टकाटका पाहणे - एकासारखे लक्ष देऊन पाहणे.
 टाहो फोडणे - मोठ्याने आकांत करणे.
 टाके ढिले होणे - अतोनत श्रमामुळे कोणतेही काम करण्याची अंगी ताकद न राहणे.
 टाकीचे घाव सोसणे - त्रास सहन करणे.
 टाकून बोलणे - लागेल असे बोलणे.
 टाळूवर मिऱ्या वाटणे - अंमल गाजविणे.
 टाचा घासणे - चरफडणे.
 टाप असणे - हिंमत असणे.
 टिवल्या बावल्या करणे - कसातरी वेळ घालविणे.
 टुरटुर लावणे - थोडा वेळ कर्तृत्वाची ऐट मिरविणे.
 टेकू देणे - पाटिंबा देणे.
 टेकीला येणे - दमणे, थकणे, त्रासून जाणे.
 टेंभा पाजळणे - डौल मारणे.
 टेंभा मिरविणे - दिमाख दाखविणे, ऐट दाखविणे.
 टोमणा मारणे - मनाला लागेल असे बोलणे.
 ठपका देणे - दोष देणे.
 ठाण मांडणे - निर्धाराने उभे राहणे, निश्चयपूर्वक स्थिर राहणे.
 ठाव घेणे - मनाची परीक्षा करणे.
 ठाणबंद करणे - एका जागेवर उभे करणे.
 ठिय्या देणे - (एका जागेवरून) मुळीच न हलणे.
 डबघाईला येणे - वाईट अवस्था येणे.
 डल्ला मारणे - लुटणे.
 डांगोरा पिटणे - जाहीर करणे.
 डाव साधणे - संधीचा फायदा घेऊन इच्छित कार्य साधणे, योजलेल्या युक्तीने इष्ट वस्तू मिळविणे.

डाळ शिजणे - दाद लागणे.
डाळ शिजू देणे - चालू देणे.
डागडुजी करणे - दुरुस्ती करणे.
डावे उजवे करणे - व्यवहार ज्ञान कळणे.
डुलत डुलत चालणे - आळसावलेल्या मनःस्थितीत हळूहळू चालणे.
डुबी देणे - पाण्यात स्वामी क्षणभर बुडविणे.
डोळे वटारणे (करणे) - डोळे मोठे करून रागाने पाहणे.
डोळे पांढरे होणे - अत्यंत घाबरणे, मरायला टेकणे.
डोळ्यात प्राण आणणे - एखाद्या गोष्टीसाठी अतिशय आतुर होणे.
डोळे फाडून बघणे - तीक्ष्ण नजरेने पाहणे, टक लावून पाहणे.
डोळे चढवून बोलणे - संतापाने बोलणे.
डोळे निवणे - समाधान होणे.
डोळ्याचे पारणे फिटणे - एखादे दृश्य पाहून मनाचे समाधान होणे.
डोळा चुकविणे - भेट घेण्याचे टाळणे, हातोहात फसविणे.
डोळ्यात धूळ फेकणे - सहजा सहजी फसविणे.
डोळ्यात स्पुपणे (सलणे) - सहन न होणे.
डोळ्यास डोळा लागणे - झोप येणे.
डोळ्यात स्पून चढणे - त्वेश येणे.
डोळे फाटणे - आश्चर्यचकित होणे.
डोळे आनंदाने डबडबून जाणे - डोळ्यात आनंदाश्रू येणे.
डोळ्यात प्राण ठेवणे - अंतसमयी आतुरतेने वाट पाहणे.
डोळ्यावर कातडे ओढणे - जाणूनबुजून दुर्लक्ष करणे.
डोळे स्निळून राहणे - एकसारखे एखाद्या गोष्टीकडे बघत राहणे.
डोळे दिपविणे (दिपणे) - थक्क करून सोडणे, आश्चर्यचकित होणे.
डोळे पाणावणे - डोळ्यात पाणी येणे, डोळ्यात आनंदाश्रू येणे.
डोळ्यात प्राण येणे - मरायला टेकणे, अतिशय आतुर होणे.
डोळा लागणे - डुलकी लागणे, झोप लागणे.
डोळे उघडणे - अनुभवाने शहाणे होणे, सावध होणे, पश्चात्ताप होणे.
डोळे स्नडकन उघडणे - ताबडतोब स्वरे काय ते समजणे, जागे होणे.
डोळे भरून येणे - भावना दाटून आल्यामुळे डोळ्यात पाणी येणे.
डोळे भरून पाहणे - समाधान होईपर्यंत पाहणे.
डोळे झाक करणे - दुर्लक्ष करणे.
डोळ्यात भरणे - पसंत पडणे.
डोळे फुटणे - आंधळे होणे.
डोळे ताणून पाहणे - लक्षपूर्वक पाहणे.
डोळे फिरणे - गर्वाने ताठणे.
डोळे विस्फारून बघणे - आश्चर्याने बघणे.

डोळ्यात तेल घालून जपणे - अतिशय काळजी घेणे, दक्ष राहणे.
 डोळ्यातून आगीच्या ठिणग्या पडणे - अतिशय राग येणे.
 डोळे थंड होणे - समाधान होणे.
 डोळे घालणे - खुणेने सुचविणे.
 डोळ्यांत साठविणे - चौकशी करणे.
 डोळे वाटेकडे लागणे - आतुरतेने वाट पाहणे.
 डोळे मिटणे - मृत्यू येणे.
 डोळ्यांच्या स्वाचा होणे - आंधळे होणे.
 डोळ्यात गंगा यमुना येणे - रडू येणे, अश्रू ओघळणे.
 डोळ्यात प्राण उरणे - अगदी मृत्यू पंथाला लागणे.
 डोळ्यावर धूर येणे - संपत्ती वगैरे गोष्टींनी उन्माद येणे.
 डोळ्याशी डोळा भिडविणे - नजर भिडविणे.
 डोळा असणे - एखादी वस्तू मिळावी अशी इच्छा असणे.
 डोक्यात घोळणे - एक सारखे मनात येणे.
 डोक्यावर स्वापर फोडणे - एखाद्यावर निष्कारण टपका ठेवणे.
 डोक्यावर मिरी वाटणे - वरचढ होणे.
 डोके स्वाजविणे - विचार करणे.
 डोक्याला हात लावून बसणे - चिंताग्रस्त होऊन बसणे.
 डोक्यावर बसविणे - लायकीपेक्षा अधिक मान देणे.
 डोक्यावरचे स्नांद्यावर येणे - ओझे, कर्ज इ. हलके होणे.
 डोके टेकणे - हताश होणे.
 डोके सुन्न होणे - काही एक विचार न सुचणे.
 डोक्यात थैमान घालणे - एकच विचार पुन्हा पुन्हा मनात येऊन मन अस्वस्थ होणे.
 डोके वर काढणे - उदयास येणे.
 डोके मारणे - शिरच्छेद करणे.
 डोके बधीर होणे - काय करावे ते न सुचणे.
 डोक्यावरून पाणी फिरणे - एखाद्या गोष्टीचा कळस होणे, परमावधी होणे.
 डोईजड वाटणे - शिरजोर होणे, भारी असणे.
 डोईवर हात ठेवणे - आशीर्वाद देणे.
 डोक्यावरून पाणी जाणे - व्यर्थ जाणे.
 डोक्यावर बसणे - वरचढ होणे.
 डोईवर हात फिरविणे - फसविणे.
 डोईवर शेकणे - नुकसान पोचणे.
 डोंगर पोसरून उंदीर काढणे - मोठे प्रयास करून थोडी कार्यनिष्पत्ती होणे.
 ढवळाढवळ करणे - हस्तक्षेप करणे.
 ढसढसा रडणे - खूप रडणे.
 दुकून पाहणे - मुद्दाम डोके वळवून पाहणे.

ढोर कट करणे - स्वरूप कट करणे.
तळपायाची आग मस्तकात जाणे - अतिशय संताप होणे.
तहान लागली की विहीर स्नणणे - गरज लागली की धावाधाव करणे.
तळहातावर शीर घेणे - जिवाची पर्वा न करता लढणे, जिवावर उदार होणे.
तंबी देणे - धाक घालणे, दटावणे.
तटस्थ राहणे - अलिप्त राहणे, आश्चर्याने स्तब्ध होणे.
तडीस नेणे (जाणे) - यशस्वी रीतीने एखादे काम पूर्ण करणे.
तहान भूक विसरणे - तन्मय होणे, तल्लीन होणे.
तळ देऊन बसणे - सैन्याचा मुक्काम देणे.
तडासा देणे - प्रहार करणे, आघात करणे.
तळ देणे - मुक्काम करणे.
तलवार गाजवणे - पराक्रम करणे.
तळहाताच्या फोडासारखे वागविणे - काळजीपूर्वक सांभाळणे.
तळीराम गार करणे - जवळ द्रव्य जमवून मनाची तृप्ती करणे.
तरातरा चालणे - भरभर चालणे.
तडास्थ्यापासून सुटणे - तावडीतून सुटणे.
तत्वज्ञान लंगडे पडणे - कोणताही विचार लंगडा (अपुरा) वाटणे.
तळी भरणे - मदत करणे.
तमा न वाटणे - पर्वा न वाटणे. (तमा नसणे)
तळी उचलणे - अनेकजण मिळून एखाद्याला अधिकारच्युत करणे.
तदाकार होणे - एकरूप होणे.
तारांबळ उडणे - अतिशय घाई होणे, गडबड उडणे.
ताणून देणे - निवांत झोपणे.
तावडीत सापडणे - कचाट्यात सापडणे.
तापल्या तव्यावर पोळी भाजून घेणे - मिळालेल्या संधीचा फायदा उठविणे.
ताकाला जाऊन भांडे लपविणे - एखाद्या गोष्टीबद्दल इच्छा असूनही लज्जेने ती इच्छा नाही असे दाखविणे.
ताव चढणे - जोर चढणे, राग येणे.
तावडीतून सुटणे - कचाट्यातून सुटणे.
ताळमेळ नसणे - एका गोष्टीचा दुसऱ्या गोष्टीशी काहीही संबंध नसणे.
ताळ्यावर आणणे - योग्य समज देणे.
ताटास्नालचे मांजर होणे - अंकित जाणे, लाचार होणे.
ताल (ताळ) सोडणे - घरबंद नसणे.
तारे तोडणे - वेड्यासारखे भाषण करणे.
तार छेडली जाणे - भावना उत्कटपणे जागृत होणे.
तांडवनृत्य करणे - थयथयाट करणे.
ताप देणे - त्रास देणे.
ताबूत थंडे होणे - आवेश ओसरणे.

त्राण न उरणे - थकून जाणे.
 तिष्ठत बसणे - वाट पहात बसणे.
 तिलांजली देणे - वस्तुवरचा हक्क सोडणे.
 तिस्पटमीठ लावून सांगणे - अतिशयोक्ती करून सांगणे.
 तिरपीट उडणे - गोंधळून जाणे.
 तिळपापड होणे - अंगाचा संताप होणे.
 तुटून पडणे - निकाराचा हल्ला करणे, जोराने कामास लागणे.
 तुणतुणे वाजवणे - क्षुल्लक गोष्ट पुन्हा पुन्हा सांगत सुटणे.
 तुच्छ लेखणे - हलके मानणे, कमी मानणे.
 तुच्छतेने पाहणे - तिरस्काराने पाहणे.
 तूट येणे - नुकसान होणे.
 तेळपट येणे - नाश होणे.
 त्रेधा तिरपीट उडणे - धांदल उडणे.
 त्रेधा उडणे - हाल होणे.
 तोरा मिरविणे - दिमाख दाखविणे.
 तोलास तोल देणे - बरोबरी करणे.
 तोफ डागणे - रागावून खूप बोलणे, तोफेतून गोळे सोडणे.
 तोल सुटणे - ताबा सुटणे.
 तोफेच्या तोंडी देणे - संकाटात लोटणे.
 तोड नसणे - उपाय नसणे.
 तोडगा काढणे - मार्ग शोधून काढणे. (तोड काढणे)
 तोंड टाकणे - वाटेल ते बोलणे.
 तोंड गोड करणे - आनंद व्यक्त करण्यासाठी गोड पदार्थ स्वायला देणे.
 तोंड शिवणे (मूग गिळून गप्प) - गप्प राहणे, काही न बोलणे.
 तोंड देणे - सामना करणे, झुंजणे.
 तोंडात काही न राहणे - माहीत असलेली गोष्ट मनात ठेवता न येणे.
 तोंडाचा पट्टा सुरु करणे - एक सारखे बोलत राहणे.
 तोंडचे पाणी पळणे - अतिशय घाबरणे, भयभीत होणे.
 तोंडाची वाफ दवडणे - निष्फळ बोलणे.
 तोंडात बोट घालणे - आश्चर्य वाटणे, अश्चर्यचकित होणे.
 तोंडाला पाने पुसणे - चांगलेच फसविणे, दगा देणे.
 तोंडाला पाणी सुटणे - हाव निर्माण होणे, लोभ उत्पन्न होणे.
 तोंडावाटे ब्र न काढणे - एक ही शब्द न उच्चारणे.
 तोंड लागणे - युद्धास सुरुवात होणे.
 तोंड सोडणे - अपशब्द बोलणे, वाटेल तसे बोलणे.
 तोंडाला कुलूप लावणे - एकदम गप्प बसणे.
 तोंडात शेण घालणे - समाजात छिःथू होणे, फजिती होणे.

तोंडावर येणे - अगदी जवळ येणे.
 तोंड काळे करणे - दृष्टीआड होणे, नाहीसे होणे.
 तोंडाला मिठी बसणे - वीट येणे, कंटाळा येणे.
 तोंड गोरेमोरे होणे - ओशाळणे.
 तोंड चुकविणे - तोंड लपविणे.
 तोंड रंगविणे - मारणे.
 तोंडी लागणे - उलट उत्तर देणे.
 तोंडी स्वीळ पडणे - तोंड बंद होणे.
 तोंडास तोंड लागणे - भांडणाला सुरवात करणे.
 तोंड फिरविणे - नाराजी प्रकट करणे.
 तोंड दाबून बुक्क्यांचा मार - मुकाय्याने दुःख सहन करणे.
 तोंड आवरणे - गप्प बसणे.
 तोंडावाटे ब्र काढण्याची चोरी असणे - एकही शब्द उच्चारण्याची सोय नसणे.
 तोंडावर सांगणे - समक्ष सांगणे.
 तोंडास तोंड देणे - प्रत्युत्तर करून भांडण वाढविणे.
 तोंड सुस घेणे - यथेच्छ बोलणे.
 तोंड सुरु होणे - बोलणे सुरु होणे.
 तोंड सांडणे - अमर्याद बोलणे.
 तोंडाचे बोळके होणे - तोंडातले दात पडणे.
 तोंडावर तुकडा टाकणे - गप्प बसावे म्हणून थोडेसे काही देणे.
 तोंडावर हात फिरविणे - गोड बोलून फसविणे.
 तोंड धरणे - बोलण्याची मनाई करणे.
 तोंड दिसणे - बोलणारा वाईट ठरणे.
 तोंड दाबणे - उलट बोलू न देणे.
 तोंड घालणे - दोघांच्या संभाषणात तिसऱ्याने बोलू लागणे.
 तोंड पहात बसणे - विवंचनेत पडणे.
 तोंड वाजविणे - बडबडणे.
 तोंड करणे - रागावणे.
 तोंडघशी पाडणे - फशी पडणे, जाळ्यात अडकणे, विश्वासघात करणे.
 तोंड उतरणे - तोंड निस्तेज दिसणे.
 तोंड उजळ करणे - कलंक काढून टाकणे, कीर्ती मिळविणे.
 तोंड आंबट करणे - निराशेमुळे तोंड वाईट करणे.
 तोंड पसरणे - याचना करणे.
 तोंड पूजा करणे - स्वोटी स्तुती करणे.
 थयथय नाचणे - अधीरपणे नाचणे.
 थक्क होणे - आश्चर्य वाटणे, चकित होणे.
 थंडा फराळ करणे - काही न स्वाता राहणे.

थांग न लागणे - कल्पना न येणे.
 थुंकी झेलणे - हांजी हांजी करणे, खुशामत करणे.
 थेर करणे - वाईट गोष्ट करणे.
 थेमान घालणे - आरडाओरड करणे.
 थोपवून धरणे - थांबवून ठेवणे.
 थोबाड रंगविणे - तोंडात मारणे.
 थोतांड निर्माण करणे - लबाडीने खोटेचा गोष्टी करणे.
 थोबाड फोडणे - तोंडात मारणे.
 दंडवत घालणे - नमस्कार घालणे.
 दरारा वाटणे - जरब वाटणे.
 दगा देणे - फसविणे.
 दबा धरून बसणे - एखादी गोष्ट अनपक्षित रीतीने पार पाडण्यासाठी टपून बसणे, आड लपून बसणे.
 दरबार बरखास्त करणे - दरबार संपविणे.
 दणाणून जाणे - व्यापून जाणे, भरून जाणे.
 दृष्ट लागणे - नजर लागणे.
 दृग्गोचर होणे - दिसणे.
 दवंडी पिटणे - जाहीर करणे.
 दृष्टीआड होणे - नजरे आड होणे, दुर्लक्षित होणे.
 दृष्टीभेट होणे - एकमेकाकडे पाहणे.
 दगाबाजी करणे - विश्वासघात करणे.
 दृष्टीच्या टप्प्याय येणे - दिसू शकेल इतके जवळ येणे.
 दत्त म्हणून उभे राहणे - एकाएकी हजर होणे, अचानक उपस्थित होणे.
 दम न निघणे - अतिशय आतुर होणे.
 दशा होणे - स्थिती होणे.
 दृष्टीत न मावणे - अपेक्षेपेक्षा खूप मोठे जाणवणे.
 दृष्टीला दृष्टी भिडविणे - टक लावून पाहणे.
 दडी मारणे - लपून बसणे.
 दम धरणे - धीर धरणे.
 दम मारणे - झुरका घेणे, एखाद्यावर रागावणे.
 दृष्टी खिळून राहणे - नजर स्थिर होणे.
 दगडास्वाली हात सापडणे - अडचणीत सापडणे.
 दाद न देणे - पूर्णपणे दुर्लक्ष करणे, न जुमानणे.
 दाद लागणे - न्याय मिळणे.
 दाद लावून घेणे - न्याय मिळविणे.
 दाद मागणे - तक्रार करून किंवा गा-हाणे सांगून न्याय मागणे.
 दातस्त्रिकी (दातस्त्रीळ) बसणे - बेशुध्द होणे, तोंड उघडता न येणे, गप्प राहणे, खूप घाबरणे.
 दात धरणे - वैर बाळगणे, व्देश करणे.

दाढी धरणे - विनवणी करणे.

दात कोरून पोट भरणे - मोठ्या व्यवहारात कृपणपणाने थोडीशी काटकसर करणे.

दातास दात लावून बसणे - काही न स्वाता उपाशी बसणे.

दाताच्या कण्या करणे - अनेकवेळा विनंती करून सांगणे.

दाती तृण धरणे - शरणागती पत्करणे, अभिमान सोडून शरण जाणे.

द्राविडी प्राणायाम करणे - सरळ मार्ग सोडून लांबच्या मार्गाने जाणे.

दातओठ स्नाणे - रागाने चरफडने.

दादाबाबा करणे - गोड बोलून मन वळविणे.

दाणे टाकून कोंबडे झुंजविणे - पदरचे स्वचून भांडण लावून देणे.

दाद देणे - प्रतिसाद देणे.

दात काढणे - हसणे.

दातावर मांस नसणे - द्रव्यानुकूलता नसणे.

दाताच्या घुगऱ्या होणे - फार बोलावे लागणे.

दाताच्या कण्या होणे - एखाद्या गोष्टीमुळे त्रास होणे.

दात विचकणे - याचना करणे.

दात वासून पडणे - दुस्वण्याने अंथरूणाला स्विकून राहणे.

दात स्नाणे - द्वेषाचा अविर्भाव दाखविणे.

दात पाडणे - वादात पराजय करणे.

दावणीला बांधणे - ताब्यात ठेवणे.

दामटी भरणे - दुस्वस्ता होणे.

दिवस फिरणे - वाईट दिवस येणे.

दिवस पालटणे - चांगले दिवस येणे.

दिविजय करणे - स्वतःच्या पराक्रमाने चारी दिशातील लोकांना जिंकणे.

दिडमूढ होणे - काय करावे ते न सुचणे.

दिरंगाई करणे - उशीर करणे.

दिवे लावणे - दुर्लोकिक संपादन करणे.

दिवसा मशाल लावणे - पैशाची उधळपट्टी करणे.

दिवे ओवाळणे - कमी किमतीचा समजणे.

दिव्यत्वचा साक्षत्कार होणे - दैवी अनुभव येणे.

दिव्य करणे - लोकोत्तर गोष्ट करणे.

दीनवाणे होणे - काकुळतीला येणे.

दीक्षा घेणे - एखादी आचार पद्धती स्वीकरणे.

दुधात साखर पडणे - अधिक चांगले घडणे.

दुःस्वावर डागण्या देणे - दुःस्वी माणसाला वाईट वाटेल असे बोलून आणखीन दुःस्व देणे.

दुकान काढणे - दुकान सुरू करणे.

दुसऱ्यांच्या ओंजळीने पाणी पिणे - दुसऱ्यांच्या तंत्राने चालणे.

दुःस्वाची छाया पसरणे - सगळीकडे दुःस्वी वातावरण निर्माण होणे.

दुवा देणे - एखाद्याचे भले व्हावे असे मनापासून चिंतणे.
 दुसरी गती नसणे - दुसरा उपाय नसणे.
 दुर्दशा होणे - अत्यंत वाईट अवस्था होणे.
 दुसऱ्यांच्या तोंडाकडे बघणे - दुसऱ्यांच्या आश्रयाची अपेक्षा करणे.
 दुःस्व वेशीला टांगणे - सर्वांना कळेल असे वागणे.
 दुधाचे बळ पणाला लावणे - आईला धन्य वाटणे.
 दुरावा निर्माण करणे - अंतर निर्माण करणे.
 दुधाचे दात जाऊन पक्के दात येणे - बालपण संपून कुमार अवस्था येणे.
 दुरान्वघे संबंध नसणे - कुठल्याही अर्थाने संबंध नसणे.
 दुस्वणे विकोपास जाणे - आजार स्वरूप वाढणे.
 दूर लाथाडणे - तिरस्कार करणे.
 देवाघरी निघून जाणे - निधन पावणे.
 देसभाल करणे - काळजी घेणे.
 देश पेटणे - एखादी चळवळ देशभर पसरणे.
 देव्हान्यात बसविणे - एखाद्या व्यक्तीस देव समजून पूजा करणे.
 देव देवऱ्यात नसणे - जो मालक तो स्थानावर नसणे, फिकिरीत असणे.
 देहभान विसरणे - स्वतःची जाणीव न राहणे.
 दैना उडणे - दुर्दशा होणे.
 दोन हात करणे - सामना देणे, मारामारी करणे.
 दोन हातांचे चार हात होणे - विवाह होणे.
 धडे देणे - शिकविणे.
 धरणे धरणे - हट्ट धरून बसणे.
 धस्स होणे - अतिशय भीती वाटणे, अचानक वाईट गोष्ट ऐकताच जिवाला धक्का बसणे.
 धन शून्यावर येणे - संपत्ती नाहीशी होणे.
 धडक देणे - जाऊन आदळणे.
 धन्यता वाटणे - मोठेपणा वाटणे.
 धन्य वाटणे - पार पडलेल्या कामामुळे समाधान वाटणे, आनंद होणे.
 धर्मावर सोमवार सोडणे - परभारे गोष्टी भागवून स्वतःला मोठेपणा मिळविणे.
 धमाल उडणे - एकच गडबड उडणे.
 धाय मोकलून रडणे - जोरजोराने रडणे.
 धारातीर्थी पडणे - शूराचे मरण येणे, रणांगणावर मृत्यू येणे.
 धावे दणाणणे - स्वरूप घाबरणे.
 ध्यास घेणे - अतिशय उत्कट इच्छा बाळगणे. (ध्यास लागणे)
 धाव्यावर बसविणे - एखादी गोष्ट मान्य न करणे, पूर्णपणे दुर्लक्षकरणे.
 धापा टाकणे - स्वरूप दमल्यामुळे जोराते श्वासोच्छ्वास करणे.
 धाव घेणे - मदत घेण्यासाठी जवळ जाणे.
 ध्यानात बाळगणे - लक्षात ठेवणे.

धास्ती स्वाणे - भीती वाटणे.
 धिंडवडे काढणे - अप्रतिष्ठा करणे, दुर्दशा करणे.
 धिःकार करणे - निषेध करणे.
 धीर स्वचणे (धीर सुटणे) - हिंमत नाहीशी होणे.
 धीर चेपणे - भीती जाणे.
 धीर होणे - हिंमत होणे.
 धीर सोडणे - हिंमत सोडणे.
 धीर धरणे - चिकाटी बाळगणे.
 धुव्वा उडविणे - फार मोठा पराभव करणे, नाश करणे.
 धुंद होणे - मग्न होणे, गुंग होणे.
 धुमश्चक्री घालणे - गोंधळ घालणे, दांडगाई करणे.
 धूम ठोकणे - वेगाने पळून जाणे.
 धूळ चारणे - पराभव करणे.
 धूळ स्नात पडणे - वाया जाणे.
 धूळधाण करणे - संपूर्ण नाश करणे.
 नजर टाकणे - एक क्षण पाहणे, हेतुतः पाहणे.
 नड भागविणे - गरज भागविणे.
 नजरेत भरणे - उदून दिसणे.
 नजर रोखून बघणे - बारीक नजरेने बघणे.
 नजर करणे - भेट देणे.
 नक्राश्रू ढाळणे - स्वोटे अश्रू ढाळणे (नक्र - सुसर).
 नजर स्विळून राहणे - विशिष्ट गोष्टीकडे सतत बघणे.
 नक्षा उतरविणे - गर्व उतरविणे, घमेंड जिरविणे.
 नवे करणे - शुभारंभ करणे.
 नस्ती उठावेव करणे - नको असलेला उद्योग करणे.
 नरडीचा घोट घेणे - ठार मारणे.
 नशा चढणे - धुंद होणे.
 नजर फाटणे - भीषण दृश्य पाहून स्तिमित होणे.
 नजर असणे - लक्ष असणे.
 नजरेआड करणे - डोळेझाक करणे, दुर्लक्ष करणे.
 नमूद करणे - दाखल करणे.
 नशिबातील वणवण संपणे - आयुष्यातील कष्ट व दगदग संपणे.
 नंगानाच सुरु होणे - धुमाकूळ घालणे.
 न भूतो न भविष्यती होणे - मागे कधी झाली नही व पुढे कधी ही होणार नाही अशी अपूर्व गोष्ट होणे.
 नाक कापणे - पराभव करणे, गर्व उतरणे.
 नाक घासणे - स्वतःचे कार्य साधण्यासाठी दुसऱ्यांचे पाय धरणे, शरण जाणे.
 नाक ठेचणे - खोड मोडणे, नक्षा उतरणे.

नाक मुरडणे - नापसंती दाखविणे.
नाक वर असणे - ऐट किंवा दिमाख असणे.
नाकाला मिरच्या झांबणे - एखाद्याचे वर्म काढल्यामुळे त्याला राग येणे, चिडणे, मनाला फार लागणे.
नाकाने कांदे (वांगी) सोलणे - स्वतःमध्ये दोष असूनही उगाच बढाया मारणे, स्वोटी प्रतिष्ठा मिरविणे.
नाकापेक्षा मोती जड होणे - गौण वस्तूला मुख्य वस्तूपेक्षा अधिक महत्त्व प्राप्त होणे.
नाकाशी सूत धरणे - मृत्यूपंथास लागणे.
नाकी नऊ येणे - फार त्रास होणे, मेटाकुटीस येणे.
नाक स्पाली होणे - गर्व नाहीसा करणे.
नाक स्पाली पाडणे - गर्व नाहीसा करणे.
नाकावर राग येणे - लवकर चिडणे.
नाकासमोर चालणे - सरळ वागणे.
नाकेबंदी करणे - पक्का बंदोबस्त करणे.
नाकदुराई काढणे - नम्रतेने प्रार्थना करणे.
नाक धरून बसणे - एखाद्या कामात गुंतलेला असणे.
नाकात काड्या घालणे - चीड येईल असे कृत्य करणे.
नाकावर माशी बसू न देणे - चिडीस जाणे, अपमान सहन न करणे.
नाकास चुना लावणे - विरोध असूनही कार्य साधणे.
नाकावर असणे - अगदी तयार असणे.
नाकातले केस जळणे (नाक जळणे) - फार दुर्गंधी येणे.
नांगी टाकणे - हातपाय गाळणे.
नास्त्रुष होणे - नाराज होणे.
नावे ठेवणे - टीका करणे, दोष देणे.
नामकरण करणे - विधीपूर्वक नाव ठेवणे, नाव जाहीर करणे.
नाव काढणे - कीर्ती मिळविणे.
नाव होणे - प्रसिद्ध होणे.
नावाला बट्टा लावणे - कमीपणा आणणे.
नावास्पाली मोडणे - समाविष्ट करणे.
नाद सोडणे - एखादी गोष्ट मनातून काढून टाकणे.
नामोहरण करणे - पराभूत करणे.
नादी लावणे - वाईट मार्गाला लावणे.
नांदी करणे - शुभारंभ करणे.
नामानिराळे राहणे - अलिप्त राहणे.
नाकावर पाय देणे - पर्वा न करणे.
नाक झाडणे - फजिती करणे.
नाका ओठावर जेवणे - चोखंदळपणाने जेवणे.
नाड्या ओढू लागणे - नाशाचा काळ जवळ येऊन ठेपणे.
नामशेष होणे - नावही न राहणे.

नावलौकिक मिळविणे - कीर्ती संपादन करणे.
 नाट लावणे - अपशकून करणे.
 नाव न घेणे - अलिप्त राहणे.
 न्याहाळून पाहणे - बारकाईने पाहणे.
 निपचित पडणे - हालचाल न करता पडणे.
 निधन होणे - मरण पावणे.
 निश्वास सोडणे - सुस्कारा सोडणे.
 निभावून जाणे - सुरळीतपणे पार पडणे.
 निभावून नेणे - कशीबशी वेळ काढणे.
 निश्चल उभे राहणे - स्तब्ध उभे राहणे.
 निश्चेष्ट पडणे - हालचाल न करता पडणे.
 निद्रेच्या आधीन होणे - गाढ झोपी जाणे.
 निर्णय घेणे - ठरविणे.
 निवास करणे - वास्तव्य करणे.
 निवारण होणे - दूर केले जाणे.
 निष्पन्न न होणे - काही परिणाम न होणे.
 निष्क्रीय बनणे - काहीही न करता स्वस्थ बसणे.
 निकाल लावणे - शेवट करणे.
 निभाव लागणे - टिकाव लागणे
 निवळू लागणे - शुद्ध होणे, स्पष्ट होणे
 निक्षून सांगणे - आग्रहपूर्वक सांगणे, बजावून सांगणे.
 निश्चय करणे - निर्धार करणे.
 निजकवेत घेणे - स्वतःच्या मिठीत घेणे.
 नियम धाब्यावर बसविणे - नियम मुद्दाम पालन न करणे.
 निर्भर्त्सना करणे - उपहास करणे.
 निगा राखणे - काळजी घेणे.
 निर्वाणीचा संदेश देणे - अस्वेरचा इशारा देणे.
 निःपात करणे - नाश करणे, नायताट करणे (निःपात होणे).
 नेत्रा समोर सूर्य फिरणे - दुःस्वाने अस्वस्थ होणे.
 नेतृत्व करणे - पुढारीपण पत्करणे.
 नेटाने काम करणे - निश्चयाने काम करणे.
 पडझड होणे - जमिनीवर कोसळणे.
 पणाला लावणे - प्रयत्नाची शर्त करणे.
 पदरचे घालणे - भरती करणे.
 पदरी असणे - आश्रयास असणे.
 पदरात घालणे - चूक पटवून देणे, स्वाधीन करणे.
 पदरी पडणे - मिळणे, प्राप्त होणे.

पराचा कावळा करणे - एखादी गोष्ट फुगवून सांगणे, अतिशयोक्ती करणे.

पदरमोड करणे - स्वतःचा पैसा स्वर्च करणे.

पगडा (पडणे, बसणे, असणे) - स्वरूप प्रभाव पडणे.

पश्चात्ताप होणे - हातून घडलेल्या चुकीबद्दल वाईट वाटणे.

पत्ता नसणे - माहीत नसणे.

पचका होणे - काम बिघडणे.

पदरात घेणे - स्वीकारणे, अपराध माफ करणे.

पदर पसरणे - विनवणी करणे.

पराक्रमाची शर्त करणे - जास्तीत जास्त शौर्य दाखविणे.

परिधान करणे - अंगावर घालणे.

पर्वा करणे - काळजी घेणे, विशेष विचार करणे.

पर्वा नसणे - काळजी नसणे, फिकीर नसणे.

पळ काढणे - पळून जाणे.

पसार होणे - निघून जाणे.

प्रकट करणे - व्यक्त करणे.

प्रणाम करणे - वंदन करणे.

प्रतिस्पर्धास लोळवणे - आपल्या विरुद्ध लढणाऱ्याचा पूर्ण पराभव करणे.

प्रतिकार करणे - विरोध करणे.

प्रदर्शन करणे - देखावा करणे.

प्रज्वलित होणे - पेटणे.

प्रभाव पाडणे - विशेष छाप पाडणे.

प्रश्नांची सरबत्ती करणे - एक सारस्वे प्रश्न विचारणे.

प्रसंग ओढवणे - संकट येणे.

प्रक्षुब्ध होणे - स्ववळणे, रागाने बेभान होणे.

प्रभुत्व मिळविणे - वर्चस्व मिळविणे, काबू मिळविणे.

प्रचीती येणे - अनुभव येणे, स्वात्री पटणे.

प्रत्यय येणे - अनुभव येणे.

परावर्तित होणे - मागे फिरणे.

प्रकर्षाने जाणवणे - जवळून अनुभव घेणे.

प्रस्थ माजणे - अकारण महत्त्व येणे.

प्रवाहप्रतित बनणे - परिस्थिती बरोबर अगतिकपणे वाहत जाणे.

प्रदान करणे - देणे.

प्रचार करणे - एखाद्याचा गुण सांगणे.

प्रशंसा करणे - स्तुती करणे.

प्रतीक्षा करणे - वाट पाहणे.

प्रतिबिंबित होणे - उमटणे.

प्रसंग बाका येणे - अवघड प्रसंग येणे.

प्रभावित होणे - मनावर चांगला परिणाम होणे.
 पथ्थावर पडणे - हितावह होणे.
 पदरचे स्वाणे - स्वतः कष्ट करून स्वाणे.
 पदरी माप घालणे - स्वात्री करून देणे.
 पसरले जाणे - विस्वरणे.
 परका असणे - दुरावा निर्माण होणे.
 पगडी फिरविणे - करार मोडणे.
 पळता भुई थोडी होणे - अतिशय वेगाने पळणे.
 पदरास गाठ बांधणे - लग्न करून देणे, लक्ष्यात ठेवण्यासाठी स्तूणगाठ बांधणे.
 पत्ता काढणे - माहिती करून घेणे.
 परिमार्जन होणे - धुवून निघणे.
 पड स्वाणे - माधार घेणे.
 परावृत्त करणे - मन वळविणे.
 परिवर्तन होणे - बदल होणे.
 परिपाठ सुरु करणे - चाल (वहिवाट) सुरु करणे.
 परिस्थितीला तोंड देणे - आलेल्या आपत्तीस तोंड देणे/सामोरे जाणे.
 परिसावर घासून उजळ करणे - कसोटीला लावून अधिक तेजस्वी करणे.
 पाऊल वाकडे पडणे - वाईट मार्गाने जाणे.
 पाणी पडणे - केलेले काम फुकट जाणे.
 पाणी सोडणे - आशा सोडणे, त्याग करणे.
 पाणी पाजणे - पराजित करणे.
 पाणी ओळखणे - अंगातील गुण ओळखणे.
 पाणी दाखविणे - सामर्थ्य दाखविणे.
 पाठ मोडून येणे - पाठ दुखणे, कळ लागणे.
 पाणी पाणी होणे - अतिशय मेहनत करणे.
 पाणी भरणे - घरातील सगळी कामे करणे.
 पाणी मुरणे - वैगुण्य असणे, भानगड असणे.
 पाण्यासारखा पैसा स्वर्च करणे - अतोनात पैसे स्वर्च करणे.
 पाठ थोपटणे - शाबासकी देणे, उत्तेजन देणे.
 पाचवीला पुजणे - कायमची सोबत असणे.
 पाठ दाखविणे - पळून जाणे (घाबरून).
 पाठ न सोडणे - एखाद्या गोष्टीचा पिच्छा पुरविणे.
 पांग फेडणे - उतराई होणे, मनोरथ पूर्ण करणे.
 पाठिंबा देणे - संमती दर्शविणे.
 पाठ पुरविणे - पिच्छा पुरविणे.
 पाठीशी घालणे - संरक्षण देणे, आश्रय देणे, बचाव करणे.
 पात जुंपणे - मळणीचे काम सुरु करणे.

पाठ देणे - मुकाट्याने सहन करणे.
 पाठ थोपटून घेणे - दुसऱ्याकडून वाहवा मिळविणे.
 पाठ सडकणे - चोप देणे, मार देणे.
 पाठीशी उभे राहणे - मदत करणे.
 पाठ सोडणे - नाद सोडणे.
 पाठीचे धिरडे काढणे - फार मारणे.
 पाठीचे साल जाणे - नुकसान होणे.
 पाढा वाचणे - सविस्तर हकीकत सांगणे.
 पाचावर धारण बसणे - अतिशय भयभीत होणे, स्तूप घाबरणे.
 पाण्यात जाणे - प्रयत्न वाया जाणे.
 पाण्यात पाहणे - व्देश करणे.
 प्राणावर उदार होणे - जिवाची पर्वा न करणे.
 प्राण स्वर्ची घालणे - मरण पत्करणे.
 प्राणावर संकट बेतणे - जीव धोक्यात येणे.
 प्राण कानात गोळा होणे - एखादी गोष्ट ऐकण्यासाठी अतिशय उत्सुक होणे.
 प्राशन करणे - पिणे.
 पाय उचलणे - चालणे, भरभर चालणे.
 प्राप्त करणे - मिळविणे.
 पाय जमिनीवर न टेकणे (ठरणे) - अतिशय वेगाने धावणे
 पाय धरणे - विनवणी करणे, शरण जाणे, आश्रय मागणे. (पाया पडणे)
 पायपीट करणे - चालण्याचे श्रम घेणे.
 पायमल्ली करणे - उपमर्द करणे.
 पायमल्ली होणे - अपमान होणे, हेटाळणी करणे.
 पायास्पाली घालणे - चालत जाणे, पार करणे.
 पाय निघता न निघणे (पाय न निघणे) - जाण्याची इच्छा न होणे.
 पार पाडणे - यशस्वी रीतीने पूर्ण करणे.
 पाय शिवणे - नमस्कार करणे.
 पायरी ओळखून असणे - आपली क्षमता जाणून असणे.
 पार उतरणे - पूर्णपणे कमी होणे.
 पार मावळणे - पूर्णपणे नाहीसे होणे.
 पालवी फुटणे - अंकुर फुटणे, नवी पाने फुटणे.
 पाठ फिरविणे - मनाविरुद्ध वागणे.
 पाठीस पोट लागणे - अतिशय कृश होणे.
 पाठ मळ करणे - पाठीवर भरपूर चोप देणे.
 पागोटे गमावणे - व्यवहारात नुकसान होणे.
 पागोट्याची लाज धरणे - स्वतःच्या नावलौकिकाची चाड बाळगणे.
 पागोट्याचे पेच गळ्यात येणे - केलेले कर्म अंगावर येणे.

पासंगाला न पुरणे - कमी योग्यतेचा असणे.
 पांगपांग होणे - विस्वरणे.
 पारा वर चढणे - अतिशय राग येणे.
 पाय पसरणे - व्यापणे.
 पायरीला पाय लावणे - बरोबरी करणे.
 पाया घालणे - प्रारंभ करणे.
 पाळेमुळे घेणे - रुजणे.
 पायाची आग मस्तकाला जाणे - अतिशय संतापणे.
 पाड नसणे - कःपदार्थासारखा असणे.
 पायास्त्रालची जमीन हादरणे - नाश होण्याची वेळ आली असे वाटून अतिशय घाबरणे.
 पायाला चाक लागणे - एकसारखे चालत राहणे. (पायाला भोवरा असणे).
 पायावर घाव घालून घेणे - स्वतःच्या हाताने स्वतःचे नुकसान करून घेणे.
 पाय रोवून उभे असणे - पूर्णपणे सज्ज असणे.
 पाण उतार करणे - मानस्वंडना करणे.
 पाप उभे राहणे - नशीब आडवे येणे.
 पायबंद घालणे - अडकवून टाकणे.
 पायावर धोंडा पाडून घेणे - आपल्या हातानी स्वतःवर संकट आणणे.
 पारणे फिटणे - समाधान होणे.
 पारावर नसणे - मर्यादा नसणे.
 पाळतीवर असणे - गुप्तपणे नजर ठेवणे.
 पारणे फेडणे - उपवास सोडणे.
 पान स्वारून तोंडावर थुंकणे - उघडपणे अपमान करणे.
 पाळण्यात जोजावणे - वात्सल्याने वाढविणे.
 पायदळी तुडविणे - लाथाडणे.
 पांढऱ्यावर काळे करणे - लिहिणे.
 पांघरुण घालणे - उघडकीस येऊ न देणे.
 पारस्वा होणे - गमावून बसणे.
 पांग फिटणे - उणीव दूर होणे.
 पायपोस पायात नसणे - अंदाधुंदी माजणे.
 पाठीमागे भुंगा लावणे - एकसारखा त्रास देणे.
 पायास्त्राली जळणे - ज्यामुळे इतराना बोल लावता तो दोष स्वतःजवळ असणे.
 प्रायश्चित्त घेणे - केलेल्या चुकीबद्दल शिक्षा भोगणे.
 प्राणपणाने लढणे - प्राणाची पर्वा न करता लढणे.
 प्राण प्रतिष्ठा करणे - स्थापना करणे.
 प्राण पणाला लावणे - ध्येयासाठी मृत्यू पत्करण्याची तयारी असणे, शौर्याने लढणे.
 प्राणार्पण करणे - मरण स्वीकारणे.
 प्राण कानाशी येणे - इच्छित वार्ता ऐकण्यास आतुर होणे.

पिच्छा सोडणे - नाद सोडणे.
 पिच्छा पुरविणे - सारखे मागे लागणे.
 पिच्छा न सोडणे - सतत प्रयत्नशील राहणे.
 पित्त स्ववळणे - संताप होणे.
 पीट घेणे - परीक्षा घेणे.
 पुंडावा करणे - दांडगाईने वागणे.
 पूर्णविराम देणे - संपविणे.
 पुलकित होणे - रोमांचित होणे.
 पूजा बांधणे - पूजा करणे.
 प्रेमाचे भरते येणे - स्वरूप प्रेम वाटणे.
 पेचात पडणे - अडचणीत सापडणे.
 पैजेचा विडा उचलणे - प्रतिज्ञा करणे.
 पैशापासरी होणे - अतिशय स्वस्थ होणे, सहज साध्य होणे.
 पैसा उकळणे - अवाजवी पैसा गोळा करणे.
 पैसे उभे करणे - पैसे जमविणे.
 पैदा करणे - मिळविणे.
 पोटात कावळे काव काव करणे (पोटात कावळे कोकावणे) - अतिशय भूक लागणे, भुकेने जीव व्याकूळ होणे.
 पोटात घालणे - क्षमा करणे.
 पोटात न राहणे - गुप्त ठेवू न शकणे.
 पोटाला विमटा घेणे - पोटाला न स्वाता राहणे, अतिशय काटकसरीने राहणे, उपाशी राहणे.
 पोटाची दामटी वळणे - स्वायत्ता न मिळणे.
 पोटात ठेवणे - एखादी गोष्ट मनात ठेवणे, बोलून न दाखविणे, गुप्त ठेवणे.
 पोटात भीतीचा गोळा उभा राहणे - स्वरूप भीती वाटणे.
 पोटाशी धरणे - प्रेमाने जवळ घेणे.
 पोटात शिरणे - मर्जी संपादन करणे.
 पोटावर पाय देणे - उदरनिर्वाहाचे साधन काढून घेणे.
 पोटात ब्रह्मराक्षस उठणे - अतिशय स्वावेसे वाटणे.
 प्रोत्साहन देणे - उत्तेजन देणे.
 पोटातून भडभडून येणे - दुःस्वाने ऊर भरून येणे.
 पोवाडे गाणे - गुणगान करणे.
 पोटाची स्वळगी भरणे - कसेतरी पोट भरणे.
 पोटातून कळवळा येणे - मायेचा पाझर फुटणे.
 पोट भरणे - जीवन जगणे.
 पोटात आग पडणे - भूक लागणे (पोटात स्वळगा पडणे).
 पोटात धडकी भरणे - भितीने धक्का बसणे.
 पोट पाठीस लागणे - उदरनिर्वाहाची काळजी लागणे.
 पोट बांधून चाकरी करणे - पोटाला न स्वाता चाकरी करणे.

पोट बाहेर येणे - जेवणाचा स्वर्च बाहेर निघणे.
 पोटात धोंडा उभा राहणे - घाबरणे.
 पोट धरधरून हसणे - अतिशय हसणे.
 पोटावरी राहणे - जेवण हेच वेतन समजून राहणे.
 पोबाडे गाणे - स्तुती करणे.
 पोपटपंची करणे - अर्थ न कळता पाठ केलेले म्हणून दाखविणे.
 फन्ना उडविणे - संपवून टाकणे.
 फस्त करणे - चाटून पुसून खाणे.
 फडशा पाडणे - खाऊन संपविणे.
 फतकल मारून बसणे - अव्यवस्थितपणे बसणे.
 फत्तराला पाझर फुटणे - कठोर मनाच्या माणसाला देखील दुःख होणे.
 फत्ते होणे - यशस्वी होणे.
 फटफटणे - उजाडणे.
 फंदात न पडणे - एखाद्याच्या बाबतीत लक्ष न देणे.
 फंदात पडणे - भानगडीत अडकणे.
 फरारी होणे - पळून जाणे.
 फशी पाडणे - फसवून अडचणीत गुंतविणे.
 फाटे फोडणे - अडचणी निर्माण करणे.
 फारकत होणे - निराळे होणे.
 फाटा देणे - सोडणे.
 फासा टाकून पाहणे - धाडस करून पाहणे.
 फुटाण्यासारखा उडणे - रागाने एकदम एखाद्या कार्यास प्रवृत्त होणे.
 फुलून जाणे - भरून येणे, मन दाटून येणे.
 फुटाणे भाजणे - जुलूम करणे.
 फुली (फुटी) घालणे - व्यत्यय करणे.
 फुशारी मिरविणे - बढाई मारणे.
 फुणगी टाकणे - वादात भर घालणे.
 फुंकून पाय टाकणे - दूरवर विचार करून कोणतेही कृत्य करणे.
 फुटका डोळा काजळाने साजरा करणे - युक्तीने अवगुण झाकणे.
 फुटका मणी नसणे - अतिशय दारिद्र्य असणे.
 फू करणे - उधळपट्टीने स्वर्च करणे.
 बट्याबोळ होणे - विचका होणे.
 बभ्रा करणे - बोभाटा करणे, सगळीकडे प्रसिद्धी करणे.
 बत्तिशी दाखविणे - हसणे.
 बत्तिशी रंगविणे - जोरात थोबाडीत मारणे.
 बदनामी होणे - अपकीर्ती होणे.
 ब्रह्मांड आठवणे - मोठ्या संकटाची जाणीव होणे, अतिशय दुःख होणे.

बहिष्कार घालणे (टाकणे) - सर्व संबंध तोडून टाकणे, वाळीत टाकणे (बहिष्कृत करणे).
 बहिरेपणाचे सोंग करणे - ऐकून न ऐकल्यासारखे करणे.
 बहाल करणे - देणे, अर्पण करणे.
 बॅटरी चार्ज होणे - प्रेरणा मिळणे.
 बलिदान करणे - त्याग करणे.
 ब्रह्मानंद होणे - फार आनंद होणे.
 बतावणी करणे - सोंग करणे, बहाणा करणे.
 बस्तान बसणे - जम बसणे, व्यवस्था लागणे.
 बस्तान बिघडणे - व्यवस्था फुकट जाणे.
 बजबजपुरी माजणे - गोंधळ होणे.
 बाजू उचलून धरणे - बाजू घेणे.
 बादरायण संबंध असणे - ओढून ताणून संबंध आणला जाणे.
 बारा वाजणे - पूर्ण नाश होणे.
 बारा पंधरा करणे - बोलण्यात मेळ नसणे.
 बाऊ वाटणे - भीती वाटणे.
 बाजू राहणे - अब्रू राहणे.
 बाढ झोकणे - गप्पा मारणे.
 बाणा मिरविणे - अभिमान व्यक्त करणे.
 बार उडविणे - कार्यभाग उरकून टाकणे.
 बाडबिस्तार गुंडाळणे - निघण्याची तयारी करणे.
 बाजाराच्या भाकरी स्नाणे - दुसऱ्यांच्या उठाठेवी करणे.
 बाध न येणे - अडथळा न येणे.
 बांगडी फुटणे - वैधव्य येणे.
 बिंग फुटणे - सोंग उघडकीस येणे.
 बिशाद नसणे - हिम्मत नसणे.
 बिन्हाड उचलणे - निघून जाणे.
 बिब्बा घालणे - काम बिघडणे.
 बीज पेरणे - भावी गोष्टाची सुरुवात होणे.
 बुचकळ्यात पडणे - गोंधळून जाणे.
 बुद्धी चालविणे - बुद्धीचा उपयोग करणे.
 बुद्धी फाकणे - डोक्यात गोंधळ होणे.
 बुद्धीचा किरण पाडणे - आपल्या ज्ञानाचा इतराना उपयोग करून देणे.
 बूड जमविणे - मांडी घालून बसणे.
 बेचैन होणे - मनाला अस्वस्थता वाटणे.
 बेत हाणून पाडणे - बेत सिद्धीला न जाऊ देणे.
 बेदम झोडपणे - खूप मारणे.
 बेभान होणे - धुंद होणे, भान हरपणे.

बेहोष होणे - बेशुद्ध होणे, धुंद होणे.
 बॅंड फुटणे - रहस्य बाहेर पडणे.
 बेजार होणे - त्रासित होणे.
 बेल भंडार उचलणे - शपथ घेणे.
 बेगमी करणे - साटा करून ठेवणे.
 बोचणी लागणे - एखादी गोष्ट मनाला लागून राहणे.
 बोटावर नाचविणे - आपल्या इच्छेप्रमाणे वागावयास लावणे, (बोटाच्या अग्रावर नाचविणे).
 बोबडी वळणे - घाबरणे, घाबरून गोंधळून जाणे.
 बोऱ्या वाजणे - फजिती होणे.
 बोलात बोल नसणे - बोलण्यात मेळ नसणे.
 बोलबाला होणे - उत्कर्ष होणे.
 बोळवण करणे - निरोप देणे.
 बोबडी वळणे - घाबरून गोंधळून जाणे.
 बोध घेणे - शिकणे.
 बोल लावणे (देणे) - दोष देणे.
 बोळ्याने दूध पिणे - बुद्धीहीन असणे, दुसऱ्यांच्या सांगण्याप्रमाणे वागणे.
 बोला फुलाला गाठ पडणे - दोन गोष्टींची सहजा सहजी एक वेळ जमून येणे.
 बोट शिरकणे - चंचुप्रवेश होणे.
 बोट पकडणे - आधार घेणे.
 बोटे मोडणे - नावे ठेवणे, चरफडणे.
 भगीरथ प्रयत्न करणे - चिकटीने प्रयत्न करणे.
 भरून पावणे - पूर्ण समाधान होणे.
 भ्रमाचा भोपळा फुटणे - अपेक्षाभंग होणे.
 भडका उडणे - एकाएकी तीव्र परिणाम दिसून येणे.
 भर देणे - उत्तेजन देणे, जोर देणे.
 भर घालणे - काहीतरी जास्त मिळविणे.
 भरारी मारणे - फार जलद प्रवास करणे.
 भंडार उधळणे - स्तुती करणे.
 भडभडून येणे - मन दुःस्वाने भरून येणे.
 भ्रम होणे - शुद्ध गेल्याने बडबडणे, वेडे होणे.
 भान नसणे - जाणीव नसणे.
 भावना हेलावणे - भावना उचंबळून येणे.
 भानावर येणे - एखाद्या विचाराच्या तंद्रीतून पूर्वस्थितीत येणे, शुद्धीवर येणे, सावध होणे.
 भांडवल उभारणे - धंद्याला आवश्यक पैसा गोळा करणे.
 भान हरपणे - सावधपणा नष्ट होणे, स्वतःला विसरून जाणे.
 भारून टाकणे - पूर्णपणे मोहून टाकणे.
 भारावून जाणे - मोहून जाणे.

भांवावून जाणे - गोंधळून जाणे.
भान विसरणे - मग्न होणे, आठवण विसरणे.
भाकरी चालविणे - जीवन चालविणे.
भिकेचे डोहाळे लागणे - हलास्वीची परिस्थिती ओढवून घेणे, दरिद्रीपणाने वागणे.
भीड धरणे - दुसऱ्याचा मनोभंग होऊ नये म्हणून जपणे.
भीड घालणे - आर्जव करून अनुकूलता मिळविणे.
भीतीने कापरे भरणे - भयामुळे शरीर थरथरु लागणे.
भीक न घालणे - न जुमानणे.
भुरळ पाडणे - आकर्षित करणे.
भुकेचा डोंब उसळणे - स्वूप भूक लागणे, (भुकेने कासावीस होणे).
भूमिगत होणे - कायद्याच्या कंचाट्यातून सुटण्यासाठी गुप्त रीत्या वावरणे.
भेद करणे - फोडणे.
भूक मारणे - स्वाण्याची इच्छा नाहिशी होणे, (भूक तहान जाणे).
भोग येणे - दुःस्व नशिबी येणे.
भोवऱ्यात सापडणे - अडचणीत गुंतले जाणे.
भोजनाची सर न येणे - भोजनाची बरोबरी न करणे.
भोक्ते असणे - अत्यंत आवडीचे असणे.
मनन करणे - विचार करणे, ध्यानात ठेवणे.
मनात घोळत राहणे - एखाद्या गोष्टीबद्दल मनात वारंवार विचार येणे.
मन भरून येणे - मनात आत्यंतिक प्रेमाची भावना निर्माण होणे.
मन दाटून येणे - एखाद्या गोष्टीबद्दल मनात मोठ्या प्रमाणात विचार जमा होणे.
मनाने घेणे - मनात पक्का विचार येणे.
मनाला चुटपुट लागणे - मनाला हुरहुर वाटणे, मन तळमळणे, मन व्याकुळ होणे.
मनाला भिडणे - मनावर स्खोलवर परिणाम होणे.
मनात मांडे स्नाणे - व्यर्थ मनोराज्य करणे.
मन द्विधा होणे - मनाचा निश्चय न होणे.
मरगळणे - अंगी त्राण नसणे.
मन जिंकणे - आपलेसे करणे.
मस्तक फिरणे - अतिशय राग येणे
मरगळून जाणे - उदास होणे.
मन वळविणे - आपलेसे करणे.
मन गांगरून जाणे - गोंधळून जाणे.
मनधरणी करणे - स्वूश करण्याचा प्रयत्न करणे.
मनात चरकणे - एकाएकी भीती वाटणे.
मन स्वात राहणे - अपराधाची सतत जाणीव होत राहणे.
मजल मारणे - चालून येणे.
मर्जी बसणे - विशेष कृपादृष्टी होणे.

मन संतापाने पेढून उठणे - अतिशय संताप येणे.
मन साशंक होणे - मनात शंका किंवा संशय वाटू लागणे.
मदतीचा हात देणे - सहाय्य करणे.
मनातल्या मनात विरघळणे - मनातील योजना प्रत्यक्ष बाहेर न येता नाहीशी होणे.
मनात अढळ स्थान मिळविणे - मनात पक्के टिकून राहणे.
मनाला स्वात बसणे - मन दुःस्वी करणे.
मनाला लावून घेणे - वाईट वाटून घेणे.
मर्यादा घालणे - थांबवणे, आवरणे.
मशागत करणे - मेहनत करून निगा राखणे.
मग्न होणे - पूर्णपणे गुंतून राहणे, तल्लीन असणे.
मनावर ठसणे - मनावर जोरदारपणे बिंबणे.
मधून विस्तव न जाणे - अतिशय वैर असणे.
मधाचे बोट लावणे - आशा दाखविणे.
मनात घर करणे - मनात कायमचे राहणे.
मन मोकळे करणे - सुखदुःखाच्या गोष्टी बोलून दाखविणे (मन खुले करणे).
मन भारावून जाणे (मन मोहून जाणे) - आकर्षित होणे.
मन पालटणे - मन विकसित करणे.
मन करपून जाणे - वाईट वाटणे, (मन कळवळणे).
मन बसणे - अतिशय आवडणे.
मन पाहणे - मनाची परीक्षा करणे.
मन मोठे करणे - उदारपणा धारण करणे.
मट्ट करणे - स्वाऊन टाकणे.
मढ्यावरचे लोणी स्वाणे - बऱ्यावाईटचा विचार न करता स्वतःचा स्वार्थ साधणे.
मनावर घेणे - एखाद्या कामाविषयी अगत्य वाटणे.
मनात गाठ बांधणे - मनात गोष्ट पक्की ठेवणे.
मनातल्या मनात जळणे - आतल्या आत चरफडणे.
मनातून उतरणे - एखादी गोष्ट नावडती होणे.
मन वश करून घेणे - मन जिंकणे.
मन स्वट्ट होणे - नाराज होणे.
मन विषण्ण होणे - दुःस्वी होणे.
मनावर दडपण येणे - चिंतित होणे.
मनात उलथापालथ होणे - अस्वस्थ होणे.
मनाला काच लागणे - मनातले दुःख सलत राहणे.
मन द्रवणे - द्या येणे.
मन मोहरून जाणे - आनंदीत होणे.
मनाशी स्मूणगाठ बांधणे - मनात पक्का बेत करणे.
मनाला येणे - पसंत पडणे, आवडणे.

मनात सलणे - मनाला बोचत राहणे.
मनमुराद स्नाणे - यथेच्छ स्नाणे.
मन स्नाणे - मनाला टोचणी लागणे.
मनगटास केस येणे - हातातला जोर नाहीसा होणे.
मक्ता घेणे - हमी देणे, काम स्वीकारणे.
मक्ता असणे - मालकी असणे.
मन्वंतर होणे - क्रांती होणे.
मरणकळा येणे - दुःस्वी व उदास वातावरण निर्माण होणे.
मनात भरणे - पसंत पडणे.
मान ताठ ठेवणे - स्वाभिमानाने जगणे.
मातीमोल होणे - निरुपयोगी होणे, वाया जाणे.
माश्या (माशा) मारणे - कोणताही उद्योग न करणे, रिकामे बसणे.
माशी शिंकणे - अडथळा येणे.
मात्रा चालणे - परिणाम होणे.
मात्रा न चालणे - काही उपयोग न होणे.
माया दाटून येणे - हृदय उचंबळून येणे.
मान लवणे - नम्र होणे.
मार्गदर्शन करणे - आवश्यक सूचना देणे.
मारा चालणे - वर्षाव होणे.
मानबिंदू जागृत करणे - अभिमान उसळून आणणे.
मात करणे - प्रयत्नपूर्वक यश मिळविणे.
माती हाती घेणे - स्वतःच्या हाताने स्वतःचे नुकसान करणे.
मान कापणे - मोठी हानी करणे.
माघार घेणे - मागे फिरणे.
मारक्या म्हशीसारखे पाहणे - रागाने पाहणे.
मान टाकणे - शक्ती नाहीशी होणे.
मागे टाकणे - च्या पुढे जाणे, पेक्षा सरस ठरणे.
मानेवर सुरी ठेवणे - मारण्याचा धाक घालून एखादे कार्य करावयास लावणे.
माती करणे (मातेरे करणे) - नासाडी करणे.
मान उंच होणे - विशेष कामगिरीमुळे स्वाभिमानात भर पडणे.
मातीला मिळविणे - संपूर्ण नाश करून टाकणे.
मागोवा घेणे - मागे फिरून पाहणे.
मान झुकणे - मोटेपणा मान्य करणे.
मागेपुढे न पाहणे - कशाचाही विचार न करणे.
माधुकरी मागणे - गरीब विद्यार्थ्यांने घरोघर जाऊन अन्नाची भिक्षा मागणे.
मान तुकविणे - पसंती दर्शविणे.
मारून मुटकून आणणे - जबरदस्तीने आणणे.

मारामार पडणे - उणीव जाणवणे.
 माणसे जोडणे - माणसे आपत्तीशी करणे.
 माया पातळ करणे - प्रेम कमी करणे.
 मावळतीकडे झुकणे - संध्याकाळ होणे.
 मांजराच्या गळ्यात घंटा बांधणे - अशक्य गोष्ट घडून येणे.
 मांडीवर घेणे - दत्तक घेणे.
 मांडीवर मांडी टाकून बसणे - निरुद्योगी बसणे.
 मांडीस मांडी टेकून बसणे - बरोबरीने बसणे.
 मानगुटीस बसणे - एकसारखा पाठपुरावा करणे.
 मांडी ठोकणे - बैठक मांडणे, बसणे.
 मांडलिक होणे - सार्वभौम राजाच्या ताब्यातील राजा होणे.
 मागमूस नसणे - ठावठिकाणा नसणे.
 मिशीला पीळ देणे - ऐट मिरविणे.
 मिशांना तूप लावणे - उगाच ऐट करणे, स्वोटा आव आणणे.
 मिशीवर ताव मारणे - बढाई मारणे.
 मिंधे बनणे (होणे) - लाचार बनणे, उपकारबद्ध होणे.
 मिटक्या मारीत सांगणे - रंगवून सांगणे.
 मिशी स्त्री होणे - मानस्वंडना होणे.
 मिरास होणे - मक्तेदारी घेणे.
 मुभा असणे - परवानगी असणे, मोकळीक असणे.
 मुसळाला अंकूर फुटणे - अशक्य गोष्ट घडून येणे.
 मुजरा करणे - वंदन करणे.
 मुलस्वाचे कडक - अतिशय रागीट स्वभावाचे.
 मुलस्वाचे लागट - विशेष आपलेपणाने वागणारे.
 मुहूर्त मेढ रोवणे - प्रारंभ करणे.
 मुठीत ठेवणे - ताब्यात ठेवणे.
 मुभा नसणे - परवानगी नसणे.
 मुसंडी मारणे - जोरात पुढे जाणे.
 मुस्वरस पाघळणे - वेड्यासारखे काहीतरी बोलणे.
 मुकाट्याने येणे - न बोलता येणे.
 मुस्वरीत होणे - व्यक्त होणे.
 मुसक्या बांधणे - हात मागे आवळून बांधणे.
 मुळावर येणे - नाशास कारण होणे.
 मुलाहिजा बाळगणे - पर्वा करणे.
 मुग्ध होणे - भान हरवून जाणे.
 मुद्रेत पाहणे - चेहऱ्यावरील भावावरून अनुमान करणे.
 मुंगी होऊन सास्वर स्वाणे - लहानपण पत्करून सुस्थितीत राहणे.

मूग गिळणे - उत्तर न देता स्वस्थ बसणे.
मूठ भरणे - लाच देणे.
मूठमाती देणे - अंतक्रिया उरकणे, शेवट करणे.
मेस्व मारणे - अडकवून ठेवणे.
मेतकूट जमणे - एकजीव होणे.
मेळ घालून पाहणे - जुळवून पाहणे.
मेळ न बसणे - विचार न जुळणे.
मेल्याशिवाय स्वर्ग मिळत नसणे - स्वतःअनुभव घेतल्या शिवाय एखादी गोष्ट पूर्णपणे न कळणे.
मोकाट सुटणे - अविचाराने वागणे, कसलीही आडकाठी नसणे.
मोर्चा बांधणे - जय्यत तयारी करणे.
मोकाट सुटलेले पाणी - वाट फुटेल तिकडे वाहत जाणारे पाणी.
मोडकी तोडकी भाषा येणे - एखादी भाषा चुकतमाकत लिहिता बोलता येणे.
मोह होणे - एखादी गोष्ट हवीहवीशी वाटणे.
मोहोर उठविणे - ठसा उमटविणे.
मोहून टाकणे - आकर्षित करणे.
मोडकळीस येणे - वाईट स्थिती प्राप्त होणे.
मोट बांधणे - एखाद्याच्या इच्छेविरुद्ध एखाद्या कार्यास प्रवृत्त होणे.
मोका साधणे - संधीचा पूरेपूर फायदा घेणे.
मोटेपणाचे दडपण येणे - मोटेपणामुळे आलेल्या जबाबदारीचे ओझे वाटणे.
मोठी उडी घेणे - एखादी मोठी गोष्ट करायला तयार होणे.
मोकाट जनावरे - स्वच्छंदी स्वैर जनावरे.
या कानाचे त्या कानास न कळणे - कोणालाही कळू न देणे, (अतिशय गुप्त ठेवणे).
याचना करणे - विनवणी करणे.
योग येणे - संधी मिळणे.
युक्ती सुचणे - इलाज सुचणे.
युद्धास तोंड लागणे - युद्ध सुरू होणे.
येता जाता ठेच लागणे - दुःखाची सतत जाणीव होणे.
योगक्षेम चालविणे - उदरनिर्वाहाची तजवीज करणे, चरितार्थ चालविणे.
रक्ताची ओढ असणे - आंतरिक ओढ असणे.
रस्ता तुडविणे - दूरवर चालत जाणे.
रक्ताचे पाणी करणे - स्तूप परिश्रम करणे.
रंग दिसणे - संभव असणे.
रंगात येणे - आनंदात मग्न होणे.
रमत गमत जाणे - थांबत थांबत जाणे.
रस घेणे - एखाद्या गोष्टीचा आनंद लुटणे.
रडवेला होणे - रडण्याच्या बेतात येणे.
रद्द करणे - काढून टाकणे.

रडकुंडीला येणे - वार्डट वाटणे, रडण्याच्या स्थितीत येणे.
 रंगून जाणे - गुंग होऊन जाणे.
 रसातळाला जाणे - संपूर्ण नष्ट होणे.
 रसभंग होणे - मध्येच अडथळा आल्याने एखाद्या गोष्टीचा आनंद कमी होणे.
 रक्त सळसळणे - आवेश येणे.
 रक्ताचा अर्घ्य देणे - प्राण अर्पण करणे.
 रक्त आटविणे - फार मेहनत करणे.
 रजाचा गज करणे - अतिशयोक्ती करणे.
 रडतराव घोड्यावर बसविणे - कामाची नावड असलेल्या माणसाला आग्रहाने कामाविषयी प्रवृत्त करणे.
 रंगास येणे - शोभा प्राप्त होणे.
 रंगरूपास आणणे - चांगल्या स्थितीला आणणे.
 रग जिरविणे - खोड मोडणे.
 रवाना करणे - पाठविणे.
 रागारागाने ओठ चावणे - खूप रागावणे.
 रंजीस येणे - कंटाळणे, त्रासणे.
 रवानगी होणे - पाठविणे.
 रागाने लाल होणे - खूप राग येणे.
 रामराम ठोकणे - कायमचा निरोप घेणे.
 राम म्हणणे - मरण, शेवट होणे, मृत्यू येणे.
 राम नसणे - अर्थ नसणे, अर्थहीन असणे.
 राईचा पर्वत (डोंगर) करणे - क्षुल्लक गोष्ट फुगवून सांगणे, अतिशयोक्ती करणे.
 रास होणे - जळून पूर्णपणे नष्ट होणे.
 राबराब राबणे - सतत खूप श्रम करणे.
 राशीस लागणे - वैरभाव धरणे.
 रास्वरांगोळी करणे - सत्यानाश करणे.
 राग स्वळणे - क्रोधाने किंवा भुकेने कावरेबावरे होणे.
 राबता नसणे - ये जा नसणे.
 राग नाकावर असणे - लवकर चिडणे.
 रानभरी होणे - रानात पळणे.
 रिवाज असणे - पद्धत किंवा चाल असणे.
 रीघ लागणे - गर्दी होणे.
 रुद्रावतार धारण करणे - रागावणे, अतिशय संतापणे.
 रुकार पडणे - संमती मिळणे, होकार मिळणे.
 रेषा उमटणे - दैव उघडणे.
 रेलचेल होणे - विपुलता असणे.
 रे रे करीत चालणे - रडत रडत कसेबसे पुढे जाणे.
 रेवडी उडविणे - फजिती करणे.

रोजचं मढ त्याला कोण रडं - नेहमीच दुःख ज्याच्या वाट्याला येते त्याला त्याचे वाईट वाटेनासे होते.

रोष मावळणे - राग जाणे.

लक्ष उडणे - मन न लागणे.

लक्ष्मी घरी येणे - पैसे मिळणे, श्रीमंती येणे.

लळा लागणे - प्रेम वाटणे.

लक्ष वेधून घेणे - लक्ष ओढून घेणे, मन आकर्षून घेणे.

लकडा लावणे - निकड लावणे.

लक्ष्मीचा वरदहस्त असणे - लक्ष्मीची कृपा असणे.

लहान तोंडी मोठा घास घेणे - आपणास न शोभेल असे वरिष्ठाशी वरचढपणाने बोलणे.

लंपास करणे - पळवणे, लांबवणे.

लष्काराच्या भाकऱ्या भाजणे - दुसऱ्यांच्या उठाटेवी करणे.

लस्व करणे - घासून पुसून स्वच्छ करणे.

लवलेश नसणे - थोडे ही न राहणे.

लंबाचीत होणे - पराभूत होणे.

लागवड करणे - पीक काढणे.

लाहा लाहा करणे - स्तूप तहान लागणे.

लाथ मारणे - झिडकारणे.

लाळ घोटणे - एखादी वस्तू मिळावी अशी अभिलाषा धरणे.

लाड पुरविणे - हौस पुरविणे.

लाचारी पत्करणे - स्वतःला असहाय्य मानणे.

लावालावी करणे - भांडण लावणे.

लाही होऊन जाणे - संतापणे.

लावण्याची मूर्ती असणे - स्तूप सुंदर असणे.

लास्य मोलाची - अतिशय महत्त्वाची.

लागवडी साली आणणे - पीक काढण्यासाठी जमीन उपयोगात आणणे.

लांछन लावणे - कलंक लावणे.

लांडगेतोड करणे - शत्रूवर तुटून पडणे.

लुप्त होणे - नाहीसे होणे.

लोकप्रिय होणे - लोकांना आवडणे.

लोण पसरविणे - प्रसार करणे.

लोप होणे (पावणे) - नाहीसे होणे, दिसेनासे होणे.

लोकांची घरे पुजणे - लोकांच्या घरोघर जाणे.

लोकांत प्रगट करणे - प्रसिद्ध करणे.

लौकिक मिळविणे - सर्वत्र मान मिळविणे.

लोभ लागणे - हाव असणे.

वडीलकी गाजविणे - मोठेपणाचा अधिकार दाखवणे.

वरचष्मा करणे - श्रेष्ठता मिळविणे.

वनवास सोसणे - हालअपेष्टा सहन करणे.
 वश होणे - ताब्यात जाणे.
 वरवंटा फिरविणे - नाश करणे.
 वठणीला आणणे - धाक दाखवून योग्य मार्गावर आणणे, ताळ्यावर आणणे.
 वर लोण चढणे - संघातील सर्व गडी बाद होणे.
 वकील पत्र घेणे - एखाद्याचे बाजूने बोलण्याचे पत्करणे.
 वणवण भटकणे - एखादी गोष्ट मिळण्यासाठी रवूप फिरणे.
 वड्याचे तेल वांग्यावर काढणे - एकाचा राग दुसऱ्यावर काढणे.
 वहिवाट असणे - पद्धत असणे.
 वर्दळ घालणे - भांडत बसणे.
 वर्तुळ जोडणे - एकता साधणे.
 वचपा काढणे - उट्टे काढणे.
 वर्दळीवर येणे - हमरीतुमरीवर येणे.
 वर्ज्य करणे - टाकून देणे, वगळणे.
 वज्रलेप होणे - पक्के होणे.
 वणवा पेटणे - जंगलात आग पसरणे.
 वय होणे - म्हातारपण येणे.
 व्यथित होणे - दुःखी होणे.
 व्यग्र होणे - दंग होणे.
 वर्दी देणे - बातमी देणे.
 वरात काढणे - धिंड काढणे.
 वरची कडी असणे - एखाद्या गोष्टीबद्दल पुढची मजल गाठणे.
 वस्तीला राहणे - काही वेळ मुक्काम करणे.
 वटवट करणे - बडबड करणे.
 वृद्धिंगत करणे - वाढविणे.
 वसा घेणे - व्रत घेणे.
 व्यत्यय येणे - अडथळा निर्माण होणे.
 व्यक्त करणे - सांगणे, प्रकट करणे.
 व्याकूल होणे - वेदना सहन कराव्या लागणे.
 वाटेकडे डोळे लावून बसणे - सारस्वी वाट पाहणे.
 वाळीत टाकणे - संबंध न ठेवणे, बहिष्कार टाकणे.
 वार करणे - उपवास करणे.
 वाईट वाटणे - दुःख होणे.
 वाटेत काटे पेरणे - मार्गात अडथळे निर्माण करणे.
 वाण लुटणे - पीक भरभरून घेणे, पीक लुटणे.
 वादळ विसावणे - वादळ शांत होणे.
 वाहत्या गंगेत हात धुणे - फायदा करून घेणे.

वारे लागणे - संसर्ग होणे.
 वारा वाहील तशी पाठ देणे - परिस्थितीनुसार वागणे.
 वारा पडणे - वारा बंद होणे.
 व्यासंग करणे - एखाद्या विषयाचा स्वोल अभ्यास करणे.
 वारा न घेणे - अगदी अलिप्त होणे.
 वान्यावर सोडणे - पूर्णपणे त्याग करणे.
 वास्तपुस्त करणे - चौकशी करणे.
 वाली नसणे - रक्षणकर्ता नसणे, कैवारी नसणे.
 वारे वाहू लागणे - एखादा विचार किंवा कल्पना समाजात पसरू लागणे.
 वान्याची माट बांधणे - कठीण अशा कार्याला प्रवृत्त होणे.
 वाटेवर पडणे - सहज प्राप्त असणे.
 वाट लावणे - निकालात काढणे, मोडून तोडून टाकणे.
 वाटेस लावणे - पाठवून देणे.
 वान्या करणे - सारखे ये जा करणे.
 वाटोळे करणे - नाश करणे.
 वाटेस जाणे - स्वोड्या करणे.
 वाटेवर येणे - योग्य मार्गाला येणे.
 वाटाण्याच्या अक्षता लावणे - स्पष्टपणे नाकारणे.
 वास्नाणणी करणे - स्तुती करणे.
 वाताहत लावणे - नाश करणे.
 वाच्यता करणे - मनातील गुपीत अनेकासमोर उघड करणे.
 वाकडे पाऊल टाकणे - दुर्वर्तन घडणे.
 वाकड्या नजरेने पाहणे - वाईट हेतू धरून पाहणे.
 वाचा बसणे - बोलण्याची शक्ती नाहीशी होणे, एक शब्दही बोलता न येणे.
 वाचा फुटणे - बोलण्याची शक्ती येणे.
 वाचा विटाळणे - शब्द स्वर्चणे.
 वाचाळपंचविशी लावणे - फोल बोलणे.
 वासना उडणे - इच्छा नाहिशी होणे.
 वांड वासरासारखे उधळणे - कशाचीही पर्वा न करणा स्वैरपणे पळत सुटणे.
 वाघाचे कातडे पांघरणे - ढोंग करणे.
 वाट मारणे - वाटेत गाढून मारणे.
 वायू होणे - वात झाल्यामुळे बरळणे.
 वाहून घेणे - आयुष्यभर एकाच कार्यात गुंतून जाणे.
 वाकुल्या दासविणे - वेडावणे.
 वावर असणे - ये जा असणे, वहिवाट असणे.
 व्यास्थान झोडणे - व्यास्थान देणे.
 वाटणीला येणे - हिस्सा मिळणे.

विचलित होणे - मनाची चलबिचल होणे.
 विकासाची चाके फिरणे - विकास होऊ लागणे.
 विक्रम करणे - मोठा पराक्रम करणे.
 विचारांना पंख फुटणे - विचारांना गती येणे, विचारशक्ती वाढणे.
 विसंवाद असणे - एकमेकांशी न जमणे.
 विडा उचलणे - निश्चय किंवा प्रतिज्ञा करणे.
 विराजमान होणे - प्रतिष्ठेचे स्थान लाभणे, बसणे.
 विरस होणे - मनोभंग होणे, आनंद नाहीसा होणे.
 विस्मय होणे (विस्मित होणे) - आश्चर्याने थक्क होणे, नवल वाटणे.
 विस्मयचकित होणे - आश्चर्याने थक्क होणे, नवल वाटणे.
 विचार पडणे - चिंता वाटणे.
 विसर पडणे - विसरून जाणे.
 विचारपूस करणे - चौकशी करणे.
 विचारात गढणे - विचारात गुंग होणे.
 विन्मुक्त होणे - सहाय्य न करता जाऊ देणे, तोंड फिरविणे.
 विरून जाणे - नष्ट होणे.
 वियोग होणे - ताटातूट होणे.
 विल्हेवाट लावणे - संपविणे.
 विचारविनिमय करणे - सल्लामसलत करणे.
 विल्हेवाट लावणे - निकालात काढणे.
 विषाद वाटणे - चुकीबद्दल वाईट वाटणे.
 विश्वासघात करणे - दिलेला शब्द ऐनवेळी न पाळणे.
 विस्फारून बघणे - आश्चर्याने बघणे.
 विरजण घालणे - निरुत्साह करणे.
 विकोपास जाणे - मर्यादेबाहेर जाणे.
 वीरगती मिळणे - वीराचे मरण मिळणे.
 वीरश्री येणे - अंगात शौर्य संचारणे.
 वीट येणे - कंटाळा येणे.
 व्यूह रचणे - एखाद्याच्या विरुद्ध मसलत तयार करणे.
 व्यूह ढासळून टाकणे - केलेले बेत फुकट जातील असे करणे.
 वेड असणे - नाद असणे.
 वेच करणे - स्वर्च करणे.
 वेसण घालणे - मर्यादा घालणे.
 वेध घेणे - चौकस नजरेने पाहणे.
 वेड घेऊन पेडगावास जाणे - मुद्दाम ढोंग करणे, सोंग करणे.
 वेळ निभावून नेणे - कशीबशी वेळ काढणे.
 वेध लागणे - पुढच्या एखाद्या गोष्टीचा ध्यास घेणे.

वेड पांघरणे - वेड्याचे सोंग घेणे.
 वेड भरणे - वेडा होणे.
 वेड लागणे - ध्यास घेणे.
 वेडे होणे - देहभान विसरून जाणे.
 वेळ मारून नेणे - प्रसंगाला उणे पडू न देणे.
 वैषम्य वाटणे - हेवा वाढणे.
 शब्द स्वामी (जमिनीवर) पडू न देणे - दुसऱ्यांच्या इच्छेनुसार लगेच कार्यवाही होणे.
 शहनिशा करणे - एखाद्या गोष्टीबाबत चौकशी करून स्वात्री करून घेणे.
 शहर गजबजणे - शहरात माणसांची गर्दी सूप असणे.
 शंभर वर्षे भरणे - नाश होण्याची वेळ जवळ येणे.
 शपथ घेणे - प्रतिज्ञा करणे.
 शंसव करणे - ओरड करणे.
 शर्थ करणे - पराकाष्ठा करणे.
 शर्तीची तरवार करणे - कठोर श्रम करणे.
 शरमिंदे होणे - लाजणे, ओशाळे होणे.
 शरपंजरी पडणे - मरणासन्न अवस्थेत असणे.
 शब्द झेलणे - प्रत्येक आज्ञा मानणे.
 शक्ती एकवटणे - पाटिंबा देणे.
 शह देणे - लाभ करून घेण्यासाठी संधान लावून बसणे.
 शतपावली करणे - भोजनानंतर थोडेसे घरातल्या घरात चालणे.
 शाबासकी देणे - पाठ थोपटणे, वाहवा करणे.
 शाश्वती वाटणे - स्वात्री वाटणे.
 श्वास रोखून पुढे जाणे - चाहूल लागू न देता शत्रूवर चाल करणे.
 शिगेला पोचणे - शेवटच्या टोकाला जाणे.
 शितावरून भाताची परीक्षा करणे - थोड्यावरून संपूर्ण गोष्टीची परीक्षा येणे.
 शिकस्तीने प्रयत्न करणे - आटोकाट प्रयत्न करणे.
 शिकस्त करणे - आटोकाट प्रयत्न करणे.
 शिस्वरास हात पोचणे - कृतकृत्य होणे.
 शिष्टाई करणे - मध्यस्थी करून भांडण मिटविणे.
 शिरकमल वाहणे - प्राण अर्पण करणे.
 शिरा ताणणे - मोठ्याने बोलणे.
 शिळ्या कढीला ऊत येणे - उसने अवसान येणे.
 शिंतोडा उडणे - कलंक लावणे.
 शीर सलामत बाहेर पडणे - काहीही शारीरिक अपाय न होता सुटणे.
 शीण पळणे - थकवा नाहिसा होणे.
 श्रीगणेशा होणे - आरंभ होणे.
 श्रीमुखात देणे - मारणे.

श्रेयस्कर होणे - हितकार होणे.
 श्रम प्रतिष्ठा वाढविणे - कष्टाचे महत्त्व वाढविणे.
 शुभारंभ होणे - एखाद्या शुभकार्याची सुरुवात होणे.
 शुद्ध हरपणे - काही सुचेनासे होणे.
 शून्य दृष्टीने पाहणे - उदासपणे पाहणे.
 शिरेबाजी करणे - मत व्यक्त करणे.
 शेंडीला गाठ देणे - वरचष्मा करणे.
 शेंडीला फुले बांधणे - आपला मतलब साधणे.
 शोपूट घालणे - भिऊन माघार घेणे.
 शोफारून जाणे - हुरळणे, स्तुतीने चढून जाणे.
 शोभा करणे - फजिती करणे.
 शोषण करणे - पिळवणूक करणे.
 शोभा येणे - सौंदर्य प्राप्त होणे.
 षट्कर्णी कळणे - एखादी गोष्ट तिसऱ्या माणसास कळणे.
 सही सलामत सुटणे - दोष न येता सुटका होणे.
 सळो की पळो करणे - अतिशय हैराण करणे.
 समरस होणे - एखाद्या गोष्टीशी एकरूप होणे.
 सर्वस्व पणाला लावणे - सर्व शक्य मार्गाचा अवलंब करणे.
 सहमत असणे - एखाद्याच्या म्हणण्याला दुजोरा देणे.
 समजूत घालणे - समजाऊन सांगणे.
 सतीचे नशीब घेणे - समर्पित वृत्ती असणे.
 सर करणे - काबीज करणे.
 समाचार घेणे - चौकशी करणे.
 सती जाणे - पतीच्या शवाबरोबर स्वतःस जाळून घेणे.
 सर्वस्व वेचणे - आपल्या जवळचे सर्व काही एखाद्या गोष्टीसाठी स्वर्ची घालणे.
 संकल्प करणे - बेत करणे.
 संधान बांधणे - जवळीक निर्माण करणे.
 संपादन करणे - प्राप्त करून घेणे.
 संभ्रमात पडणे - गोंधळात पडणे.
 समर्पित करणे - अर्पण करणे, देणे.
 सर्वतोमुखी होणे - माहीत होणे.
 स्वप्ने रंगविणे - सोटी आशा मनाशी बाळगून त्यात रंगून जाणे (कल्पना करीत बसणे).
 स्वप्न भंगणे - मनातील विचार कृतीत न येणे, इच्छा पूर्ण न होणे.
 स्वर्ग दोन बोटे उरणे - गर्वाने अतिशय फुलून जाणे, थोड्याशा यशानेही अतिशय हर्ष होणे.
 सत्व घेणे - कसून परीक्षा घेणे.
 स्वर फुटणे - बोलता येणे, गाणे.
 संतापाने भान विसरणे - खूप संतापणे.

सन्मान करणे - गौरव करणे.
सडा पडणे - इतस्ततः विस्वरणे.
समाधी घेणे - साधुपुरुष मरण पावणे.
सर्द होणे - वरमणे, थिजून जाणे.
सर्व दूर पसरणे - सगळीकडे पसरणे.
ससेमिरा लागणे - एखाद्या गोष्टीमुळे सतत त्रास होत राहणे.
सव्यापसव्य करणे - यातायात करणे.
सर पावणे - बरोबरी करता येणे.
समुद्रात सुई शोधणे - निष्फळ होण्याची स्वात्री असूनही त्या कार्याला हात घालणे.
सत्वास जागणे - (प्रामाणिकपणाशी) स्वरेपणाशी एकनिष्ठ राहणे.
सपसप विळे फिरविणे - विळ्याच्या सहाय्याने ज्वारीची ताटे भराभर कापणे.
संगनमत करणे - गुप्त बेट रचणे, एकमेकाशी बेट ठरविणे.
सद्गदित होणे - अंतःकरण भरून येणे.
संकट कोसळणे - आपत्ती येणे.
संपन्न होणे - समृद्ध होणे.
स्मरण असणे - आठवण असणे.
संपुष्टात येणे - संकोच पावणे, संस्थेने कमी होणे.
संन्यस्त होणे - सर्वस्वाचा त्याग करणे, संन्याशी होणे.
संकोच होणे - आकुंचित होणे, लज्जित होणे.
संकेत करणे - इशारा करणे.
सहीसलामत सुटणे - सुरक्षितपणे बाहेर पडणे.
स्वप्न साकार होणे - मनोरथ पूर्ण होणे.
स्वर्गास हात पोचणे - कृतकृत्यता वाटणे.
स्तंभित करणे - आश्चर्यचकित करणे.
स्वप्नात सुद्धा स्वरे न वाटणे - पूर्णपणे अविश्वसनीय वाटणे.
सामोरे जाणे - एखाद्याच्या समोर जाणे, संकटास धैर्याने तोंड देणे.
स्वाधीत करणे - ताब्यात देणे, देऊन टाकणे.
साता समुद्रा पलीकडे - स्वरूप दूर, जगाच्या कानाकोपऱ्यात.
साक्षर होणे - लिहिता वाचता येणे.
सामील होणे - समावेश करून घेणे, मिसळून जाणे, भाग घेणे.
सामना देणे - चार हात करणे, स्पर्धा करणे.
सार्थकी लागणे - योग्य उपयोग होणे, चीज होणे.
साद घालणे - हाक मारणे, बोलावणे, आवाज देणे.
सामावून घेणे - आपलेसे करून घेणे.
सावळा गोंधळ उडणे - पूर्णपणे गोंधळ माजणे.
सापासारखे सरसर चढणे - सहजगत्या पार पाडणे.
सापाला दूध पाजणे - दुष्ट माणसावर उपकार करणे.

साकार होणे - प्रत्यक्षात येणे, सत्य सृष्टीत उतरविणे.

सास्वर पेरणे - गोड गोड बोलून आपलेसे करणे, मोहपाशात अडकविणे.

साक्षात्कार होणे - प्रत्यक्ष ज्ञान होणे.

सासळी धरणे - हातात हात घालून एक फळी तयार करणे.

सामना रंगायला सुरुवात करणे - खेळात चुरस निर्माण होणे.

साज चढविणे - दागदागिने अंगावर घालणे.

स्वाहा करणे - घशांत टाकणे, गिळंकृत करणे.

साताजन्माचा दावेदार होणे - मोठा शत्रू होणे.

साद मनात वाजणे - पूर्वीच्या आठवणी येणे.

सांगड घालणे - मेळ बसविणे.

साष्टांग दंडवत घालणे - शरीराची आठही अंगे जमिनीला टेकवून नमस्कार घालणे.

सिद्धीस जाणे - यशस्वी रीतीने पार पडणे.

सिद्धीस नेणे - तडीस नेणे.

सिंहाची छाती असणे - निर्भय असणे.

सिद्धी प्राप्त होणे - हवे ते मिळणे.

सिंहावलोकन करणे - मागील गोष्टीचा आढावा घेणे.

सीमा न उरणे - मर्यादा नाहीशी होणे.

सुगावा लागणे - कळून येणे, शोध लागणे.

सुसाट पळणे - वेगाने पळणे.

सुटकेचा निःस्वास टाकणे (सुटकेचा श्वास घेणे) - कठीण प्रसंगातून सुटल्यामुळे मन शांत होणे.

सुपंथ धरणे - चांगल्या मार्गाने जाणे.

सुताने स्वर्गाला जाणे - थोडा सुगावा लागताच संपूर्ण गोष्टीचे स्वरूप तकाने जाणण्याचा प्रयत्न करणे.

सुन्न होणे - काही न सुचणे, बधिर होणे.

सुस्कारा टाकणे - दम घेणे.

सुपारी देणे - नेमणूक करणे.

सुतास लागणे - व्यवस्थेस लागणे, नीट सुरळीत होऊ लागणे.

सुळावर चढणे - उच्च ध्येयासाठी खेचछेने प्राणार्पण करणे.

सुतकी वातावरण असणे - दुःस्वी वातावरण असणे.

सुकाळ होणे - समृद्धी होणे, वाढ होणे.

सुवर्णमध्य साधणे - तडजोड साधणे.

सुरंग लागणे - उध्वस्त करणे.

सूतोवाच करणे - प्रारंभ करणे, पुढील गोष्टीची प्रस्तावना करणे.

सूक्ष्म निरीक्षण करणे - बारकाईने पाहणे.

स्फूर्ति देणे - उत्तेजन देणे.

सूर्य आग ओकणे - रूप उकाडा होणे.

सेवा रूजू होणे - चाकरी करणे.

सैरावैरा धावणे - वाट फुटेल तिकडे धावणे.

सोन्याचे दिवस येणे - चांगले दिवस येणे.
 सोने होणे - चांगले होणे, सार्थक होणे, उत्तम गती प्राप्त होणे.
 सोयरीक जमविणे - लग्न जमविणे.
 सोय लावणे - व्यवस्था करणे.
 सोनाराने कान टोचणे - तिऱ्हाईताने कान उघाडणी करणे.
 सोक्षमोक्ष करणे - निकाल लावणे, कायमचा शेवट करणे.
 सोन्याचा धूर निघत असणे - अतिशय श्रीमंत असणे, स्वरूप संपत्ती असणे.
 सोस करणे - लोभ धरणे.
 सोनेरी अक्षराने नोंदणे - महत्त्वपूर्ण घटना म्हणून नोंदले जाणे.
 स्तोम माजविणे - निष्कारण प्रतिष्ठा वाढविणे.
 हरभऱ्याच्या झाडावर चढविणे - स्वोटी स्तुती करून मोठेपणा देणे.
 हट्टाला पेटणे - हट्ट मुळीच न सोडणे, आग्रह धरणे.
 हमरीतुमरीवर येणे - जोराने भांडू लागणे, एकेरीवर येणे.
 हसू स्वेळणे - हास्य विलसणे.
 हसता हसता पुरेवाट होणे - अनावर हसू येणे.
 हस्तगत करणे - ताब्यात घेणे, काबीज करणे.
 हसू होणे - कुचेष्टा होणे.
 हसू फुटणे - हसायला येणे.
 हताश होणे - निराश होणे.
 हरताळ पाडणे - रोजचा व्यवहार बंद ठेवणे.
 हृदय उर्चंबळून येणे - मनात प्रेम दाटून येणे.
 हवाली करणे - ताब्यात देणे.
 हृदय जिंकणे - मन वळविणे.
 हल्ला चढविणे - एखाद्यावर तुटून पडणे.
 हृदयाला इंगळ्या ढसणे - अपमानामुळे राग येणे.
 हृदयाला पाझर फुटणे - दया येणे.
 हृदय कळवळणे - मनात दया उत्पन्न होणे.
 हद्दीबाहेर जाणे - मर्यादा सोडून वागणे.
 हर्ष हृदयात न मावणे - स्वरूप आनंदीत होणे. (हर्षभरीत होणे).
 हृदयाशी धरणे - जवळ करणे.
 हरवून बसणे - स्वतःला विसरणे.
 हरभऱ्याच्या झाडावर चढणे - स्तुतीला भुलणे.
 हवालदिल होणे - धाबरणे.
 हतबल होणे - निराश होणे.
 हताश होणे - निराश होणे.
 हवा सात पडणे - उपयोग न करता राहणे.
 हजेरी लावणे - न चुकता येणे.

हट्ट जिरणे - हट्ट जाऊन मनाच्या शुद्ध स्थितीला येणे.
हबेलहंडी उडणे - त्रेधा उडणे, फजिती होणे.
हस्तक्षेप करणे - ढवळाढवळ करणे.
हसत हसत दात पाडणे - गोड गोड बोलून फजिती करणे.
हत्याराला पाणी देणे - धार काढणे, सिद्ध होणे, धार पाजळणे.
हृदयाची पकड घेणे - मनाचा ताबा घेणे.
हृदय हलणे - मन उचंबळून येणे.
हृदय नाचू लागणे - आनंदित होणे.
हृदय फाटणे, हृदयास बोच लागणे, हृदयाला स्त्रोच लागणे - अतिशय दुःख होणे.
हातपाय गळणे - धीर सुटणे.
हातचा मळ असणे - सहज शक्य होणे.
हाताचा पाळणा करून सांभाळणे - अत्यंत काळजीपूर्वक पालनपोषण करणे.
हात ओला करणे - फायदा होणे, लाच घेणे.
हात टेकणे - नाईलाज झाल्याने माघार घेणे, निरुपाय होणे.
हात देणे - मदत करणे.
हात मारणे - ताव मारणे, भरपूर स्वाणे.
हात दाखविणे - फसवणे, चोप देणे, आपले सामर्थ्य दाखविणे, धडा शिकविणे.
हाय स्नाणे - धास्ती घेणे.
हात चोळणे - चरफडणे.
हातावर तुरी देणे - डोळ्यादेखत फसवून निसटून जाणे.
हात हलवीत परत येणे - काम न होता परत येणे, रिकामे येणे.
हात झाडून मोकळे होणे - अंगाबाहेर टाकणे, जबाबदारी टाळून मोकळे होणे.
हातपाय गाळणे - धीर सोडणे, नाउमेद होणे, निराश होणे.
हातापाया पडणे - गयावया करणे.
हातात कंकण बांधणे - प्रतिज्ञा करणे.
हातास हात लागणे - द्रव्य मिळणे.
हादरून टाकणे - भीतीने धक्का देणे.
हातात पैसा स्नेळणे - समाधानकारक पैसा असणे.
हाय स्नाणे - धसका घेणे.
हात दाबणे - लाच देणे, लाच घेणे.
हातावर पोट धरणे - रोजच्या रोज मोलमजुरी करून पोट भरणे.
हातभार लावणे - सहाय्य करणे.
हात राबणे - मेहनत करणे.
हातवारे करणे - हातांनी हावभाव करणे.
हात शिवशिवणे - काही करण्याची जबर इच्छा होणे, स्फुरण येणे.
हात पसरणे - विनवणी करणे, विनंती करणे.
हार जाणे - मागे राहणे.

हाका मारणे - ओरड करीत बसणे, बोलविणे.
हायसे वाटणे - सुटका झाल्यासारखे वाटणे.
हाडे खिळखिळी होणे - अंग दिले होणे.
हाडाची काडे करणे - खूप कष्ट करणे.
हालवून सोडणे - अस्वस्थ होणे.
हाळी देणे - हाक देणे.
हाहाःकार होणे - गोंधळ माजणे, मोठी आपत्ती येणे.
हाहाकार करून सोडणे - घाबरवून सोडणे.
हांजी हांजी करणे - खुशामत करणे.
हात उगारणे - मारण्यासाठी हात वर करणे.
हात भरून येणे - कामामुळे हात दुखणे.
हात चलाखी करणे - हातोहात फसविणे.
हात कापून देणे - लेखी करार करून देणे.
हात आखडणे - देण्यासाठी पुढे केलेली वस्तू एकाएकी मागे घेणे.
हाल सोसणे - कष्ट सहन करणे.
हात चालणे - सामर्थ्य असणे, काम करणे.
हात टाकणे - मारणे.
हात आखडता घेणे - देण्याचे प्रमाण कमी करणे.
हाताला हात लावणे - मेहनत न घेता फुकटचे श्रेय मिळणे.
हातात पैसा खुळखुळणे - खूप पैसा असणे.
हां हां म्हणता - बघता बघता, लगेच.
हात धरणे - वरचढ होणे.
हात पोचणे - कृतकृत्य होणे.
हाताशी धरणे - मदतीला घेणे.
हाडीमांशी भिनणे - अंतर्बाह्य व्यापून टाकणे.
हाडे दिसणे - अशक्त होणे.
हात धुवून पाठीस लागणे - एखाद्याचा नाश करण्यासाठी आग्रहाने प्रवृत्त होणे.
हास्यास्पद ठरणे - लोकांना हसण्याचा विषय होणे.
हात राखून स्वर्च करणे - काटकसरीने स्वर्च करणे.
हात मिळवणी करणे - संगनमत करणे.
हातातोंडाशी गाठ पडणे - जेमतेम स्वाण्यास मिळणे.
हातातोंडास येणे - फल देण्याच्या स्थितीला येणे, मिळण्याची आशा असणे.
हात घाईवर येणे - मारामारी करणे.
हातपाय मोकळे होणे - मुक्त होणे.
हातघाईचा हल्ला चढविणे - जोरदार चढाई करणे.
हात तोकडे पडणे - मदत करण्याची क्षमता नसणे.
हाय हाय म्हणणे - दुःख व्यक्त करणे.

हातावर शीर घेणे - जिवाची पर्वा न करणे.
हातावर हात देऊन पळणे - डोळ्यादेखत (उघडपणे) पळणे.
हातचे राखून काम करणे - कामचुकारपणा करणे.
हातावर संसार करणे - भिक्षा मिळवून संसार करणे.
हाती पायी उतरणे - संकटातून मुक्त होणे, मोकळे होणे.
हाती भोपळा घेणे - भीक मागू लागणे.
हाता पायातून वारे जाणे - शरीरातील सर्व शक्ती नाहीशी होणे.
हाडे स्निळस्निळी करणे - अतिशय त्रास देणे.
हाडाला स्निळणे - पक्का चिकटणे.
हिडीसफिडीस करणे - दुसऱ्याला कमी लेखून एक सारखे टोचून बोलणे, तुसडेपणाने वागणे.
हिय्या करणे - धाडस करणे.
हिरावून घेणे - हिसकावून घेणे.
हिरमुसला होणे - विरस होणे.
हिशेबात घेणे - विचारात घेणे.
हुकमी एक्का - स्वात्रीचा खेळाडू.
हुरूप वाढणे - एखादे काम अधिक वेगाने करण्याची इच्छा होणे.
हुरहुर लागणे - मनाला अस्वस्थता वाटणे.
हुंदका गिळणे - दुःख गिळणे.
हुसकून लावणे - घालवून देणे.
हुज्जत घालणे - उगाच वाद करित बसणे.
हुकुमाची तालीम होणे - हुकुमाची अंमलबजावणी करणे.
हुकुमत गाजविणे - अंमल करणे.
हुतूतू घालणे - आरडाओरड करून दंगामस्ती करणे.
हूल देणे- चकविणे.
हूं की चू न करणे - गप्प बसणे.
हेवा वाटणे - मत्सर किंवा द्वेष वाटणे, एखाद्याजवळ असलेल्या वस्तूची ओढ लागणे.
हेटाळणी करणे - कमी लेखणे.
हेळसांड करणे - दुर्लक्ष करणे.
हेका सोडणे - हट्ट सोडणे.
होळी करणे - नाश करणे.
होस हो देणे - संमती दर्शविणे.
होरपळून निघणे - पोळून निघणे.
होळी होणे - जळून नष्ट होणे.
क्षणाचाही उशीर न लावणे - किंचितही वेळ न लावणे.
क्षिति न बाळगणे - पर्वा न करणे.
क्षितीजापर्यंत जाणे - कोणत्याही कृत्याच्या अंतापर्यंत जाणे.
क्षुब्ध होणे - रागाने चवताळणे.